

The Center for Research Libraries scans to provide digital delivery of its holdings. In some cases problems with the quality of the original document or microfilm reproduction may result in a lower quality scan, but it will be legible. In some cases pages may be damaged or missing. Files include OCR (machine searchable text) when the quality of the scan and the language or format of the text allows.

If preferred, you may request a loan by contacting Center for Research Libraries through your Interlibrary Loan Office.

Rights and usage

Materials digitized by the Center for Research Libraries are intended for the personal educational and research use of students, scholars, and other researchers of the CRL member community. Copyrighted images and texts are not to be reproduced, displayed, distributed, broadcast, or downloaded for other purposes without the expressed, written permission of the copyright owner.

© Center for Research Libraries
Scan Date: December 2, 2008
Identifier: s-m-000016-n16

مخبر

اجتماعی، فلسفی، تاریخی، ادبی مجله
شیدک آیدہ پرنٹر اولتور

مضامات

اون برنجی عصر هریده	تورولا منابع عرفانی	مضی ارفعی، احمد حکمت
ملوک طيفار و اما، دینیس	و ک خیالی	قمریه مسیح
دی ادبیات		علی سعاد
ان خلدون ده اجتماعات		ضیاء الیرمو قنری
ایکی مجهول ساعره		احمد طلیل
شیخ سهروردینک فلسفه سی	مکاشفه طریق، فلسفه بحثیه النیات مسائلی ومیحت انوار	یوسف ضیا
حی بن یقطان و ابن طیفان		ریبیر

شهرزاده بانئی : اوکاف مطبعه سی

۱۳۴۰-۱۹۶۴

26 AVR 1928

AMERICAN BOARD
Publication Department

۱۹، ۲۵

اون برنجی عصر هجریده تورک منابع عرفانی

۱

عثمانی تورکری تاریخده ، هجری اون برنجی عصرک نصف اولی انتظام واستیلا دورلرینک نہایی ، تشتت وتوقف زمانلرینک بدایتدر . نصف اخیرى ایسه آباق طاقیمک باشه کچمه سندن طولایی قوت فکریه واداریه نک سقوی اوایدر . دولتک تاریخ تشکلی اولان (۶۹۹) سنه سندن (۱۰۰۰) تاریخه قدار کچن اوج یوز سنه بی متجاوز برزمان سورن حرب محشرینک عاقبتی ، سکون جتی رینه ، هرج و مرج دوزخی اولمشر .

ذیلہ بیلیرکه ، اوج یوزیل متادیاً کیشله یین وطن ساحه سنک غریبده کی ، شرفندی ، شالنده کی ، جنوبنده کی قوملری قوغق ، قوغلامق ایچون سرحددن ، سرحده طورمه سزین ، سکیرتن ، ایریشن ملت دیدیشمکدن ، بوغوشمقدن یورولش ویپیراشمدی . فقط یینه غرب حدودمن دین دشمنلری ، شرق سرحدلرمن تورک دشمنلری ، ایله محاط ایدی . قلعه لرده مقداری محدود محافظلره ، یوردمنک قاپولرینی بکلہ یین اوج بکلری قان و آتش ایچنده یوزویورلردی .

اوزی (دینی بهر) ، طورلا (دینی به ستر) وطونا صولری تورک قانیله بولانیور ، ماجار ، له ، بوجاق (بسارایا) ، قاقاسیا و کر بلا یا بلارنده یکیحجری نعره لری اولانیوردی . اونجی واون برنجی عصرده تورک صالدریشلرندن ، تانار آقینلرندن بوخالیه وبادیه لره اوشوشن و دوشن غازی وشهید کیکلرندن عرش پیا بارولر ، برجلر یاپیله بیلیردی . یاپیلما دی .

بو هنکامه مدید قیامتدن آلمزده بوکون ، ماجار غنائندن ایکی شمعدان قالدی ، که ایاصوفیا جامع مهتدیسنده ، ارواح شهدا ایچون حزین وغمکین یانان ایکی قندیل خدمتی کوروپور . ایشته اوقادار ...

نقی بوسیرالرده (۱۷) یاشنده برچوجوغه ، ایکنجی عثمانه :

آفرین آی روزکارک شہسوار صفدری !
عرشه آص شیمدن کرو تیغ ثریا جوهری !

قصیدهٔ مظننه ومددبہسنی سویلہ یوردی .

بو تیغ اجل عرشہ آصیلمان اول ، باشقارک اللہ نده مادحکده ، مدوحکده حیات
رشته لرینی کسمشدی .

بو عصرک مہم قسمی چوجوقلرله ، بو یوک حکمدارلرک اداره سنده تباہ اولدی . احمد اول
۱۴ ، عثمان ثانی ۱۳ ، مراد رابع ۱۱ ، محمد رابع ۷ یاشنده [۱] پادشاہ اولمشلردی .

مصطفی و ابراہیم ایسه ایکی بی چاره ایدی . حد ذاتندہ چوجوقلرک زمان طفولیتی و
دیگر لرینک دور سلطنتی قادینلر و دارالسعاده اغالری وصایتندہ کچمشدی .

کاه بو چوجوقلرک اللرنده اویونجاق اولان وطن قیریلش و پارچالانمش و کاه حرمله
حرم اغالری یوزندن ملته راحت حرام اولمشدی . حرم و حرم اغالری اکثریتله اجنبی
وزنجی و بونلرک صحابتدیده لری ایسه مملکتہ یابانجی ایدیلر . تورک سلطنتی اداره ایچون
ذکا دکیل ، ربا لازم ایدی . بو سبیدن جوانمرد اولان تورکلر دولت قابوسندن اوزاق
قالیورلر و یالیکز حرب میدانلرنده شہید اولویورلردی .

شرقدہ یتیمک بیلیمین ایران جنکی ، غربدہ اون بش سنہ سورہن نیچہ ، ماجار ،
افلاق ، بوغدان و لهستان محاربه سی ، داخلده جلالیلر بلاسی ، مرکزده قاضی زاده لرک
بدعت دعواسی و هر صنف مأمور و هر صنف خلق آراسنده کی رقابت و فساد ابتلاسی شہرلیدہ ،
کویلودہ رفاه و حضور بیراقامشدی .

بو دورده ایکی قوت واردی : بری عسکر ایله علما و وزرا ، دیگر کی سرای و قرنا
ایدی . کتلهٔ ملت داخل حساب ایدیلزدی . بو ایکی نوع اجرا آلتدن ، بزنده کی قوت
و وحشت ، بعضاً دیگر نرنده کی رقت و نجابتہ غلبہ ایدر . بعضاً برنجیلر قہار ، ایکنجیلر جبار

[۱] محمدرابعه ، والدہ سی تورخان سلطان ، دائما وقور ، مہیب وجدی اولاسنی و صدراعظمی
قورقوتماسنی تنبیہ ایدردی - خلقهٔ حویپا و سطحی نظر اولان دردنجی محمد ، نینہ سنک بو « قورقوتمی »
اخطارینی حرفیاً تطبیق ایتک ایستہ مش ، برکون طوب قابو سراپندہ ، خاص اوطنک قارشیسندہ کی
سنت اوطنہ سنک قابوسنک آرقاسنہ صافلانہ رق ، بالالترام چاغیرتدینی صدراعظم قرہ مراد پاشا ایجری
کیرنجہ ، « بوووو ! » دیہ قابو آرقاسندن فیلامش و اختیار وزیرک « نہ وار سلطانم ؟ » سؤال
حیرتنہ ، چوجوق « آنام سنی قورقوتمامی تنبیہ ایتشدی » جوانی ویرمشدی .

اولور . بعضاً هرایکی طرفده حيله کار کسلیردی . برطرفده احتراض و اغوا دیکر طرفده غفلت و عما زواللی ملتی آزر ، اوکودوردی .

وزرا ، علما ، یکپجری آغالی منفعتلی ایچون عسکری غلیانه کتیریر ، سرایه هجوم ایتدیریر . متغلبه و والیلر اهالی بی عصیانه سوق ایدر ، سردارلره قیردیریرلردی . بو قارغاشالقمده ، دولت دائماً خارج ایلهده جدال ایچنده ایدی . حربده شهید اولانلره عصیانده قیریلانلر عددجه هان مساوی ایدیلر . هر طرفده آتش و دمیر هر طرفده ظلم و اولوم . . . بودورده ، مادر وطنک طوغان اولاندندن زیاده اولن اوغلاری واردی .

بودهشت و وحشت آراسنده ترقیات فکریه و ملکیه دورمشدی . مملکتی اداره ایدنلر آراسنده کی رقابت متادیه ، کندی امکیله کچین خلق طبقه سنی پریشان ایدیوردی . رجال ملکیه عسکره دشمن ، عسکرلرده علمدان متفر ، علما هرکسه مخالف حتی بایالر آتلورله خصم جان ایدیلر .

چو حوقلر بویوکلری ، قادینلر ارککلری ، جاهلر علملری اداره ایدیوردی .

دیلمرده انتظام و عدلرندن زیاده ، انتقام و عیدلری دولاشیردی . منور کچینلر مطلقاً یاسرایه ویا بردولتلییه چانه رق تأمین رفاه ایدرلر و فضل عرفانه دالقا و وقلغک ملون و متلون لباسنی کیدیرمه به مجبور اولورلردی . کاتب چلبی ، اوغجی زاده کچی علم ایچون عالم اولانلر اندر ایدی . آرتیق صدراعظملر صاحب دولت ، شیخ لاسلاملر ولی النعم ، قیزلر آغالی رجل حکومت و وزیر اعظملره هم منزلت اولمشلردی .

بولغار ، صرب ، روم ، خیروات ، روس ، ارمنی ، آرناوود دهوشیرمه چو جوقلری ، عجمی اوغلانلری متفسخ آغا ، پاشا قاپولرنده ، متشوش یکپجری او جاقلرنده یتیشه رک ، کلیشه رک نه عائله ، نه وطن طویغوسی ، نه دین ، نه ناموس قایغوسی بسله مهین برر جانا وار کسلیر لر و خالص تورکک باشنه بلا اولورلردی .

مدرسلك ، قاضی عسکرلك برر پایه علیه دکیل ، برر رتبه رسمیه ایدی . پادشاهلر ، وزیر اعظملر ، والیلر قتل ایده جککری معصوملر ایچون شیخ الاسلاملردن ، مقتیلردن فتوالردن آلیرلردی .

کوپرولو محمد پاشا آلتی سنه صدارتدن سوکرا ، آدرنه ده طوقسان یاشنده وفات ایتش ویرینه و صیتی اوزرینه یکرمی یدی یاشنده کی اوغلی فاضل احمد پاشا کچمشدی . (۱۰۷۵)

دوردنجی سلطان محمد، برکون، حضورده بولونان شیخ الاسلام بروسالی محمد اقدی ایله کوپرولونک خدماتندن و اوغلنک مقام صدارته اتخانی اصابقتدن بحث ایندی. شیخ الاسلام: — فاضل احمد پاشا هنوز کنجدر. فقط فطین و صارقدر. ان شالله ملک و ملتہ

باباسنک کیتدیکی قانلی یولدن کیتمه بهرک حسن خدمت ایدر. دیدی.

آوجی سلطان محمد شیخ لاسلامک بو تلیحنی ایضاح ایندیرمک ایسته دی. خلیفه اسلام ایله مفق الانام آراسنده شوبله بر محاوره کجدی:

— قانلی یول دیدیککز هانکی یولدر؟

— مرحوم آتی سنهک صدارتنده ناحق بره او توزیک بی گناهی بوغدوردی و کسیدردی.

— بو کناهسزلی خود بخودمی قتل ایندیردی؟ سزندن فتوا ایسته مه دیمی؟

— اوت ایسته دی.

— نهدن ویردیکز؟

— قورقومدن ویردیم.

— صدر اعظمندن قورقدیکزده اللهندن قورقما دیکز می؟ [۱]

دینیله بیلیرکه، اوائلده بر افترا ویا برکین اوغرینه حقسز اعداملرک مسئولیتی ووبالی پادشاهلردن، وزیر اعظملردن زیاده مقبیلره ترتب ایتمکده در.

بو دورده اکثری منورلرک اندیشه لری دین و ملتہ خدمت دکیل، جر منفعت... و مشغله لری قید معلوماتدن زیاده صید قافیہ ویا غضب رتبه ایدی.

کچن عصرک صوکلرنده (۹۶۲) حلبدن قهوه و بو عصرک بدایتنده [۲] انکلتره دن توتون کلدی. بوسایه ده بویوک شهرلرده قهوه خانهلر آچیله رق سلطان سلیمان قانونی زمانندن برو یاساغنه، مساغنه متادیا حکملر اصدار ایدیلن می خانهلره برده قهوه خانهلر علاوه ایدیلش، قدحله فینجان آراسنده تدریجاً تکلفسز جمعیت حیاتی باشلامشدر.

اونه برنجی عصرده طرز تحصیل

عثمانلی دولتک تشککلندن برو، حق اونندن ده اول سلجوقیلر زمانندن قاله منابع تحصیل، رسمی و غیر رسمی اولمق اوزره — اکثری جامع حریملرنده کی ابتدائی محله مکتبلرندن باشقا — ایکی ایدی:

[۱] کلشن مارف.

[۲] نمایه کوره (۱۰۱۵) و پچوی به نظراً (۱۰۰۷)

تکیه و مدرسه .

بویکی مکتبه ، بالآخره بر اوجونجی علاوه ایدیلدی : اندرون .

تکیه — تکیه لرده تفیض غیر رسمی و غیر منظم ایدی . پورالرده هر منتسب ، استعدادینه کوره فیضاب اولوردی . تکیه ده کاسه لیس ایله مستفیض آره سنده فرق کوزه تکز ایدی . خانقاهاده کی مرشددن عرفان مادی ، علم دنیوی دکیل ، عرفان نفس و علم لدن بکله نیردی . بوکا واصل اولموقده یونان فلاسفه قدیمه سندن « یاملیحوس » ک نو افلاطونی دینیلن ذات الوهیت ، سر وحدته هاند تبعلرینک عصر بعد عصر عربلره واورادن ایران طریقله آناتولی تورکلرینه « تصوف » نام معریله کچن فلسفه بی تعقیب ایتمکه وابسته ایدی .

تکیه لر منشأ اعتباریله اوچه آریله بیلیر .

۱ — بکتاشی و توابی کیی تورک تکیه لری

۲ — مولوی و توابی کیی ایرانی تکیه لر .

۳ — بدوی ، رفاعی مثللو عرب تکیه لری .

بو عصرده الک زیاده رواج بولان بکتاشی ، مولوی و نقشبندی طریقت و تکیه لری

ایدی .

بوفیض منبعلرینه « خام » واران « جان » لر پیشر ، ایرر ، ایریشیر ، اینجه له شیردی .

بکتاشی تکیه لری الک زیاده عسکرک ، مولویخانه لر ارباب فکر و قلمک و نقشبندی

درکاهلری مأمورینک فیضکاهلری ایدی .

پوراده لسان تحصیل فارسی ایدی .

مدرسه ایله تکیه بری عبوس ، دیکری بشوش ایکی استاد ایدی .

مدرسه ، متمادیاً جهنم و نار ایله تهیدید ، تکیه دائماً جنت دیدار ایله تسلی ایدردی .

بری هر زمان نهی ، دیکری اکثریا عفو ایدردی . پرنده و عید ، دیکرنده وعد غالب ایدی

بری اللهم شدید العقاب ، ذوالانتقام ، و قهار اسملری ایله یاد و دیکری اوندن یا لطیف

یا غفور ، یا رحیم نضرعلری ایله استمداد ایدردی . مدرسه ایچون دنیا ده انهماک عشق ،

انجذاب حسن ، میل نشسته ، فکر محاسن ، تحصیل کام بوتون حرام ایدی . تکیه ایچون

عشق ، شوق ، نغمه ، رقص تمام حلال ایدی . خلاصه مدرسه یومر وقلار ، تکیه

اوقشاردی .

محمد رابع سرایه مداوم رساملردن برینه ، برای لطیفه ، بر « جنت » رسمی یا ماسنی امر ایله ر . بر قاج کون سوکرا مصور ، روضه سی ، حوض کوثری ، طوباسی ، ملک و حوریسیله تصویرایتدیکی جنتک معتنا بر کوشه سنه مفتی زمان وانی افندی بی او طور مش اوله رق ترسیم و پادشاهه تقدیم ایدر . پادشاه کندیسنگ دخی دارنیمدن خارج بر اقلدیفته آینه رق :

— جنته مفتی افندی ن باشقه کیره جک اهل اسلام بولونه مادیعی ؟

دییه سئوال ایتمسی اوزرینه رسام :

— افندی داعیگز ایله جو مزلی هر کون بالجه اهل ایمانی جهنمه سوروب

دور دیقلرندن اورتاده جنتک قلامدی . دیشدر .

بو منقبه جک مدرسه ذهینتی تامیله کوشتریر .

پوست ایله کرسی ، شیخ ایله واعظ زمانزه قدر متدایاً چاریشمشلردر . کاه بری

کاه دیکری مغلوب ، کاه سوخته لر سورولش و کاه تکیه لر قابلمش اولدینی حالده بودعوی

ساکن و ساکت بو کونه قادار دوام ایتشدر .

بو عصرک نصف اخیری نهایتلرنده ظهور ایدن قاضی زاده لر مسئله سی مدرسه نك

ارتجاعنه اکبویوک دلیلدر .

۱۰۴۰ تاریخلرنده برکوی محمد افندی طلبه سنندن سلطان سلیم واعظی قاضی زاده

محمد افندی ایله مشایخ خلوتیه دن شیخ عبدالمجید سیواسی نك تمثیل ایله دکبری مدرسه

و تکیه نك منازعه لری حد معروفی تجاوز ایتشدی .

تکیه لرده کرسی واعظلری ذم ایدیلیر و کرسیلرده تکیه شیخلرینه لعنت او قونوردی .

غیر معقول بدعت عدیله منازع فیه اولان مسائلک بعضیلری شونلردر :

۱ — حقایق اشیا دن بحث ایدن علوم عقلیه و ریاضیه نك منع تحصیلی .

۲ — حضر علیه السلامک حیاته ایمان .

۳ — آواز لطیف ایله قرآن تلاوت ایتمک و اذان و الهی او قومق و قامت کتیرمک

۴ — بعضی طریقت اصحابی دور و سماع کبی رقصه بکزه حرکات دن منع اولنمق .

۵ — صوت بلند ایله تصلیه و ترضیه به جواز ویریله مک .

۶ — توتون و قهوه و سائر مکیفات تحریم قیلنمق .

۷ — حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلمک ابوینی بجنی .

۸ — فرعونک ایمانله وفات ایدوب ایتمه دیگی بحئی ،

۹ — زیده لغنت جائز اولوب اولمادینی .

۱۰ — بدعتلره جواز ویریلوب ویریله مک .

۱۱ — زیارت قبورک جواز وعدم جوازی .

۱۲ — شیخ محی الدین عربینک تکفیر ویا تکریمی بحئی .

۱۳ — نافله و ليله رغائب و برات و قدر نماز لرینک جماعتله قیلینوب قیاینما ماسی .

۱۴ — بویوک لرك آل ، آياق و اتکلرینی اویمه نك و سلام آیرکن اپکیلمه نك جواز و یامنی .

۱۵ — امر بالمعروف ونهی عن المنکر بحئی .

۱۶ — رشوت بحئی .

بویوک لرك حلی سنه لرجه تا کوپرولوزاده محمدباشانک صدارتنه قادار دوام ایتمش نهایت

۱۰۶۶ سنه سی ذی الحججه سنک سکزنجی جمعه کونی سلطان محمد جامعنده جمعه نمازی ادا

اولونورکن مؤذنلر محفلده نعت رسالت پناهی بی اصول و نغمه ایله تعقی ایتمک لری صبراده قاضی زاده

طرفدارلری مؤذنلری صوصدورمغه قالدیشه رق بویوک برعریده ظهوره ککش و بووقعه دن

عصیله شن مدرسه علماسی اهالی بی تشویق ایله عصیان چیقاره رق دینی واجتماعی بالجه بدعتلرك

القاسمی و سلاطین جامعلرده کی ایکیشر مناره دن برر دانه سنک هدمی ، و ملکک هر طرفنده

موجود تکیه لرك بیقدر بیاسیله برابر بورالرہ انتساب ایدن فقرا و درویشانه تجدید ایمان

ایتدیلله سی ضمتنده اطرافه تسلط ایتمک ایچون فاتح جامعنده بش اون بیک بالدیری چپلاق

طوبلانہ رق سرايه هجوم ایتمک اوزره ایکن کوپرولونک تدبیرله جمعیتلری داغیدیلش وقاضی

زاده عونہ سی قبریسه نفی ایدیلشدر ، [۱]

بوصورتله ملتک فیض فطریسنه و ترقیاتنه سد چکمک اهمیتی جائز اولان مدرسه نك

سیاه قوتی بردرجه یه قادار تکیه کسر ایدیوردی . چونکه مدرسه نك قویوننده کی کتابه

مقابل تکیه نك ائنده قلم واردی . شعروانشا همان تکیه کاهلره مخصوص کیدی . مدرسه لرده

یالیکیز کتاب او قونور ، یازی یازیلاردی ، شعر قدیمیزی دولدوران زاهد ، واعظ ، سالوس

خطاب و سرزنشلری درکاهک مدرسه دن برر انتقامی ایدی .

سکا هر مجلسکده سویله رم ، سن ملزم اولماز سین

دکیل کرسی به واعظ ! عرشه چیقسه ک آدم اولماز سین .

ثابت

زاهد! اول ثقت ایله اوچمه حاضرلامه
چیقار اول جبه ودستاری برآز خفت بول!

باق

حقارتلری بوانتقامک اک بارز خلاصه منافرتیدر . تکیه لرك اک فیاضی مولویخاه و بو فیضک استادی مثنوی نامه ایدی . بک فصیح بر فارسی لسانینه یازیلایان کتاب مثنوی ، بک درین اخلاقیاتی ، الهیاتی ، حکمیاتی جامع ایدی . بو کتابی اوقومق ، اکلامق ایچون برچوق شیلری تحصیل ایتک لازمدی . بو حال مثنوی خوانلرك تنورینه ، تجربینه سبب اولوبوردی .

تکیه لرمه آشجیدن ، ایشجیدن ، مریده مرشده قارار ، اهل دل اولق ، اهل حال اولق ، اهل یقین اولق ، نهایت اهل الله اولق ایچون دائمًا چالیشمق ، دائمًا کسب فیض ایلهمک الزم ایدی . بو حال مدرسه لرك عبوس ومفتور ایتدیکی ناصیه اسلامیه برآز عطر ابسار ، تهدید نعره لریله طیقادیفی صماخ ایمانه براییکی نغمه نوازش سرپیوردی .

بک طبیعیدرکه فطرت بشرک منجذب اولدینی نغمه و رایجهدن مست اولان مدرسه تربیت کرده لری دخی ظهور ایتدیلر . استئنار بوکروهک ارباب اصالتندن ، ویاسیوریلش اصحاب فطانتندن ایدیلر . شیخ الاسلام بهائی ، یحیی ، قره چلبی زاده عبدالعزیزوقاضی مسکر بلقی اقدیلر بو پرده سیاه غفلتی یرتان کسکین ذکالردن ایدیلر .

بو عصرده تکیه لر شعر و موسیقی و معنوی هنرلرك حایسی اولدینی کیی ، مدرسه لرمه معماریق ، طب ، ریاضیات مثللو فنون ماده نیک منابجی ایدی .

کمال تأسفله شوراسی ده اعتراف اولونمق لازمدرکه تورک لره و تورکجه مزه اینجه لکی و شعر و موسیقی کیی هنرلری تلقین ایدن تکیه لر ادبیاتمزلک اک درین بیر یاره سی ، قیامته قادر سیلیمه ، یه جک اک سیاه بیر ایه کی اولان «خط و محبوب» ردالتی ایراندن آلهرق «تصوف» انبویه سیله شعر مزه ، دها طوغروسی نظم مزه ، - نثرده نسیبه بو چیرکینلک یوقدر - آشیلامه سبب اولمشدر . تصوف بورنوسنه بورون مبالانسز شاعرلر فزیح و غیر طبیعی افکار و خیالاتی تزیه ادبیاتمزه ادخال ایتمشلردر . حالبوکه بو کستاخلقلرده تصوفدن اثر آرامق عبث و کناهدردر . بو یوزدن اسکی ادبیاتمزه ، ارککلره خاص بیر هنر اولمش وقادینلر بوندن بالطبع اوزاق قالمشلردر . اونک ایچون ، اقوام جهان ایچنده ، بوکون ، ادبیات قدیمه سندن اک آز بهره دار اولان قادینلر ، تورک قادینلریدر .

مدرسه دخی اخلاق جهتیله بی شائبه دیکلسه ده «تقیه» حسیله ، کبائری مخفی طوتمق
 او مسلکک آدابندن عد ایدیلدیکندن کسوه علما بیر ستره عیوب خدمتی کورمشدر .
 مدرسه ایله تکیه آراسنده کی بو اختلاف تلقی و تربیه دن طولانی او زمان ده خلقده
 «وحدت حس و نظر» وجود بوله مامش تکیه نك تربیت کرده لری اولان ظریف متواضع ،
 سخی حلیم بیر کتله مقابله سنده مدرسه نك یتشدریدیکی خشین ، جدالجو ، امساککار ،
 حادی بیرزمره ناس تشکل و بوزمانه قادار دوام ایله مشدر .

۲۴ آغستوس سنه ۳۴۰ مفتی اوغلی

احمد حکمت

(مابعدی وار)

ملو کی طیفلر

«آمانرینیس» ک ضیالی

مدینه آبوده

او کیجه مدینه آبوده ، مفکره بی اسرار ایله قابلایان ، درینلکهرینک ایضاحی قابل
 اولمیان برسکوت حکمفرما اولیوردی . معبد ، روحه او قادار عجیب برتأثیر القا ایدیوردی .
 کیجه نك زینت ظلماتی ایچنده ماضیده کی حشمت مهیبه سنی تکرار اکتساب ایتشدی .
 وقتیه طاق ایوانه مسند اولان هرستون سرمقطوعده بروح بیدار کیزلنمش کی ایدی .
 معبدک بیاض حولیسنه وجد واستغراق حلول ایتشدی ، و «اقدس المقدس» ک آجینه جق
 برحاله قیریق ، دوکوک کوشلی ستونلری اوزرنده دیز چوکش صورتلر ، سهاوی تصاویر
 پروجک لایموت احتشامی اوکنده مهیج برتعبد ایفا ایدیورلردی .
 جدارلرده طوتولماز ، کورولمز بر موجودیتک تماشیه ارتعاش ایدیورکی کورینیوردی ،
 واحاطه دیوارلرنده کی هرلوتوس چیچکنک ، هرپایروسک نفسندن آتشین بر مناجات
 انتشار ایدیور ظن اولتوردی .

اونوتولماز بر عشق کیجه سی ایدی . ایکنجی حولینک کمرلرینی طاشیان صیره ستونلرک
 آلتنده آهنگ لطیف ایله ترنم ایدن چالغیچیلر صوصممشلردی ؛ واوزریس معبودینه
 مخصوص ستونلرک اوکنه موقتاً وضع ایدلش اولان مشهله لرده برر برر سونمشلردی .

افاده سی مشکل بر هیجان قلبمزی صارمشدی . غیر مشعور مراقبه من ایچنده ، اطرافمزی محاط اولان اشیدان نبعان ایدن تأثیر فسونکاری اخلال ایتک قورقوسیه سس چیقارمغه جسارت ایده میوردق . قمر یواش یواش سمت الرأسه تقرب ایتدکجه بیکلرجه بیلدیزلرک خارق العاده پارلتیسنی سیلیوردی .

اطرافمزدکی محکوکاتی و تزییناتی اوزاقدن کوره بیلیوردق ، اوزتالیق اودرجه پارلاق اوقادار شفاف ایدی . دنیاده هیچ برشی معصی علیاده بریاز کیجه سی حقنده انسانه بر فکر ویره من ، اوکیجه ایسه شیمدی یه قادار کوردکلریمک اک کوزلی ایدی .

قدیم اعتقادتمک تمثاللری اولان شیرک اوکنده یاد ایتک و حیات مراقبه یاشاق نیتله کلش اولان زمرة زائریندن آیریلشدم . آمون هیکنک قاعده سنه دایانمش ، بعضاً آسمانی تزیین ایدن بیلدیزلری ، بعضاً دین سماریه به تخصیص ایدلمش اولان گوشه لی ستونلره حک ایدلمش تصاویر نجومی تماشا ایدیوردم . قدما تمک اسرار غیبی استکناه ایتدکلری ، بزلی بوکونده حکمنه رام ایدن بو عینی نجومک اوکنده درین درین دوشونمکه باشلادم . عالم سماویده هر شی فرعونلرک زماننده اولدینی کبی شیمدی ده هیچ تغیره دوچار اولیه رقد ناصل عینی حالده قالمش کورینیوردی ؛ و مصر قدیم راهبیرینک « مه مفیس » رسد - خانه سنک بالاسندن طلوعنه انتظار ایتدکلری زمانلرده اولدینی کبی کاب اکبر برجنک پارلاق شعرای یمانی بیلدیزلی شیمدی لایتغیر نورلریله ناصل نظر لریمزی قاماشدیر مقدمه ایدی . بو معبده ده قاج نسله منسوب انسانلر دیندارانه سجده ایتمشلردر ! قاج هیجانلی قلب مقدس چوره یه ، « سماعیاتکاهنک » یوکسکلکیرینه التجا ایتمشدر ! قاج فلا کتیزدم بورایه کلش و معبودلردن استمداد ایتمشدر !

سرلری مقطوع ستونلرک بیاض حولیسنده حکم سوردهن سحرک تأثیرینه یواش یواش نفسی ترک ایده رکن بنده ، قدما تمک اعزاز ایتدیکی بر مناجات پارچه سنی صوت خفیف ایله تکرار ایدیوردم : « ضعفمک تحمل ایده میه چکی مسرت ساعتلرمزده اولدینی کبی نهایتسز اضطراباتمز آننده التجا کاهمز اولان سزله ، ای ناچیزانه سودیکمز بک بویوک معبودلره ، اضطراباتی بزمیکلره مشابه اولانلرک مناجاتی ناصل دیکله دیکرزه سوزشلی مناجاتمزی ده دیکله بیکرز ! »

اوچنجی رامسه س ، امانه ریتیس و بوتون بوراده برر عبادتکاه بنا ایتدیرمش

اولانر بویجه کبی یاقیچی ونورلو برکیجهده بورایه کلهرک کندیلرینی آتخاب ایتمش اولانه قبلیرینی اعلا ایتمش اولمیلدرلر! عصرلرک، عرقلرک، دینلرک ماقبلنده فنا ناپذیر برمایه سییاله قرابتی موجود اولماسی لازمکیلور؛ معبدک «مقاطیسیت دیندارانه» یی، «جاودانی» سییاله، یی «بر دور تاریخینک مشارکت درونیه» سنی حائر اولان بالجله محلاتندن، بوتون تراچه لرندن حولیلرندن انتشار ایدن بیلمم ناصل مقاومتسوز و جاذب برشی واردی که بنده اونو حس ایتمک باشلامشدم. بنی اوزیریس حولیسنده بکله مکده اولان زمره زائرینه ملاقی اولمق ایچون اطرافنی احاطه ایدن صمت وسکون ایچنده یاواش یاواش یورورکن ستونلردن و دیوارلردن انتشار ایدن سحرآمیز تأثیراتی تفکر ایدیوردم.

او ائشاده حیرت ایچنده شاشیره رق دوردم: برقادین معبدک مدخل طرفندن بانا دوغری مشی بطی ایله بر احتشام ایلبیلیوردی. یوریمکدن زیاده صمت وسکون اوزرنده قایارق طی مکان ایدیور ظن اولتوردی، وشفاف وجودندن ضیا کذران ایدیوردی. بویچوق اوزون دکلدی، فقط یاقلاشدجه متعظم و مغرور اولدیغنی ظاهر اولیور، انسانی حکمنده آلداتیمان برعلامت اولان باش طوتوشی فرمانفرما اولمق ایچون یاشادیغنی کوستریور دینه بیلردی. مدید برسلسله ملوکک بخش ایتدیکی، تعاقبازمنه ایله اصالنک صفت کاشفیه سی اولان غیرقابل ردعلامت ساطه جییننده هویدا ایدی. اتکلری تماماً نقشلی غایت خفیف و وجودینه ملتصق بیاض برلباسی واردی؛ کردنی وکنیش، خارق العاده آنتون بیله زیکلره مزین قوللری چییلاقدی. آیاقلرنده کی مزین صانداللری رفتارینه بالجله مصر قادیلرنده کوربان ناقابل تقلید وشاهانه سهولت حرکتی بخش ایدیوردی. شیمدی قارشیمدن کچوردی وبن هیجانمه مغلوب اولهرق چکیلیوردم... زیرا عالم حقیقی دن خارج برمنظره اراه ایدن بوغخوقده، علوی ممتازیته مخصوص خطوط رقیقه یی، «قارناقده» اوزیریس معبدینک قابارتعه لرنده کورمش اولدیغ شایان پرستش ملیکه سیاسنک مصرکیجه سی رنگنده کی اوزون کوزلرینی فرق وتمیزه موفق اولمشدم. «تب» ک راهبه پرنسسی، ایکی معرک مایکسی و آمون کاهنه سی آمانه ریتیس، هاطورک باشیله مزین قیمتلی سسترا [۱] سی ائنده، رایجه لی بخورلره معطر اولهرق قاماشان

[۱] آینلرده بیوک راهبه لک چالدقزی برنوع چالنی.

کوزلریمک اوکندن کچوردی . ماضینک برخیالی ، هرکونک محشم برتظامری اولان بیت مقدسه متوجها ایلریلیوردی .

بوساعتمده اورایه نه یانغه کلیوردی ؟ برآینمی اجرا ایده جک یوقسه یالکزمستغرق تفکرآمی اوله جقدی ؟ نه بر پرنسس ونده سرای قادینلرندن کیمسه کندیسنه رفاقت ایتیموردی ؟ یاننده مصرلی خدایم وحش معیت افرادی اولماقله برابر اوچنجی رامسه س معبدینک حولینده اودرجه محشم وهیتلی کورینیوردی که آلایش وطنطه ایله احاطه ایدلمش ظن اولنوردی .

راهبسی اولدینی او محل مقدسه رعنا ملیکه تام کندی مقامنده ایدی . ماضینک شان وشرفی کندیسنی اوله بر هاله کبی صارییوردی که دیگر بر دورک مصرلی قادینی اوله رق بر عظمت گذشتهک بقایای آثاریه نظرلریمی اشباع ایتک ، کولکه قوت ویرمک ایچون اورایه گلشکن اوآنده کندیمی او قادیار بیگانه ، اودرجه مهمل ، موقعدن اومرتبه اوزاق کوره رک درین بر مہارت حس ایتدم .

قرک تنویر ایتدیکی اوکیجده پیش نظرمدہ آمانه ریتیس یاواش یاواش موجودات سالفه ایله حال تماسه کیریوردی ؟ کندیسنی محاط اولان اشیا ایله برابر عینی زمانده غیر مرئی وجودلره مزج اولیوردی ؛ وبن ، خیالخانه عشقمده کندیسنه برسیا ویرمش اولدیم مصر قطعه سنی سراپا شخصنده یاشیورکبی کورییوردم .
بو حال کولکه عجیب بر مفتونیت القا ایدیوردی

اونی نظرمله تعقیب ایتدم : بییق کوجوک مردیوندن صاغده کی تراچه بیچقدی و اوراده ، یوزی قره متوجه اوله رق اوزون و آغیر بر وضع ذکر ودعوتله قوللرینی سمایه قالدیردی . بو وضعده اودرجه دلبر ؛ ساکن بر وقاره آتشین بر ایمان ، شاهمرانه بر ملایمتله متعلق بولنیوردی ، کندیسنه باقدقچه بالذات قردن دوغمش ظن ایدیوردم . خیالاته اودرجه دالمشم که او ائتاده آمون هیکلنک اوکنده درین بر صورتده باش ا کهرک کلن دیگر بر شخصک ورودینی حس ایتدم . اوزون بویلی ، مهیب و جنکاور طورلی برآمدی . کندیسنی یوز طرفدن کوره میوردم ، واسکی زمانلرده اولدینی کبی بر سری ابقایه کلش اولان بو شخصک کیم اوله بیله جکفی کندی کندیمدن صورییوردم . عجبا ناقتانه بومی ویا طوطمه زلردن بریمی ایدی ؟ یاخود تا هارقا ویا شایارقامی ایدی ؟ خایر ،

بونلردن هيچ بريسي دکلدی . زيرا بردنبره يوزيني چويرمشدی و اوزمان کنديسنک اوجنجي رامسس دن باشقسي اولمديغني کوردم . اول امرده تصاوير منقوشه ايله مزین مدبذب لباسندن وعيني زمانده لایمده مجوهراتنک پاريلتيلرندن - وبالخاصه ضبط و فتح ايتمش اولديغني بوتون اقلرک شعاعايله التماع ايذن چليک نظرلرندن طانيدم .

نظرلری حلق اوزرينه توجه ايتديکی زمان اجرا ايلدکری تأثير سحر آميزدن فاتحلرک تشخيص اولوندقلرينی ظن ايدييورم . اوجنجي رامسس انسانلره حاکم اولانلره مخصوص مقناطیسی کوزلرندن طانيدم ؛ کوزلری ، سزارککيلره ، ناپوليونککيلره مشابه اولان ابراهيمک کوزلرينه بکنزيوردی - هيچ رعشه هراسه مصدر اولميان کوزلر . اوجنجي رامسسده مونطونک طوری واردی : ذی احتشام وجنکار .

مراقلي نظرلرمله کنديسني تعقيب ايدرکن تراچه دن اينمکده اولان امانه ريتسه دوفرو ايلرله ديکني کوردم .

— السلام ای مليکه !

— ذات حشمتانه لری ده بيم کبی سیرانه می چيقمش ؟

— اسکی زمانده کی کيجه لريمزه بکزه ين بوکيجه نك لطافتنه کيم مقاومت ايده بيلير ؟ اوت ، کدم و سانا تصادف ايتديکمدن دولايي بخيارم . کل ، کچمش زمانمزی سويلشم .

اوزمان ايوان عبادتک قيريق برستونی اوزرينه اوطوردقلرينی کوردم . کيزليجه قونوشيورلردی : « ای مليکه ، اسکی بويوکلکک نسبتنده شيمدی کوزلسک ! هرشيشی چابوجاق اونوتان انسانلر سنده اونوتديلر سده تب ، سينه ، آمانيت ملکی ، دلنا ومه ميفيس سنک شانلی آوان سلطنتکی حالا خاطر ليور و وحدت مليه يي تأييد ايلديکک هريره سنک نفوذک خاطرلردن سيلنمز برحاله باقيدر . سن حقيقتاً مبعودلر نسلندنسک ، زيرا سنک اجدادک اولان بزلر ، مطيع مصر « پيسانخی » نک فاتح حبشستانه الکله حکمران اولديغني کندی کنديمزه تکرار ايده بيلمکله مفتخر اوليورز . »

سلاله سندن برمليککنک ايشاواکاله موفق اولديغني برامر عظيمی تقدير ايذن بو حکمدارک تجيلاقی ايشتمک شايان حيرت برشیدی .

قر اولنری شعاعاته غرق ايدرکن بيکلرجه شانلی وقايمله مالی ، بزدن چوق اوزاق برتاريلنک صحيفه لرنده کی حادثات نظر مده تکرار جانلانيور ظن ايدييوردم .

رومانک ، آتھنک موفق اوله مدینی درجه ده قادینلر برقابلیت هیجان بخشیدن بو ارض بی بدل ، اولردن کاهنلر ، ملیکلر و معبودلر وجوده کتیرمشدی . بو قادار عظیم روللر اوینایان ، بو مرتبه علوی مایه دن خلق ایدلمش اولان قدرتلری موقعلریله متناسب اولان بو قادینلر ، والحاصل یاشادقلری دوری حکم و نفوذلرینه منقاد ایدن بو قادینلر نه درجه نظر دقت و حیرتی جلب ایدیورلر .

آخ ، اکر شرق قادینلری عینی قوه تشبیه بی محافظه یه موفق اولسه یدیلر بو کون عموم شرقک فلاکت مشترک سندن دویدینمز اضطراب نه درجه تخفف ایدردی ! مستنا صفحات متسلسله تشکیل ایدن زنده مثاللرک جانلانمسی قارشیسندن جمله مزک آری آری نظرلر مزده - چونکه جمله مز آرزوق اوندن مسئولر - تحمل ایتدی کمز حال حاضرده کی سفالتمزک لوحه سی ناقابل تعریف بر درجه درشت کورینبور . او آنده سیاواتی طی ایدن نجوم کبی بردنبره خارق العاده بویوک ، یکدی بکردن کوزل ملیکه سیالری پرنسسلر خیالی ، پارلاق حکمداران سالفه صیره سی کوزمک او کندن کچدیلر و برآن ایچون معبدک حولیسی دولدیردیلر .

شرقمزک امالسز تاجنی تزیین ایدن بو جوهرلرک ستونلرله مزین ایواندن کچدی کیری کوردم . هر بری موقت شعله لریله مملکتلرینک نفوذ و اعتبارینی اعلا ایتمش اولان طاهوتوب ، آهمه س ، طایا ، قله اوپاترا ، سمرامیس ، زبیده ، صیحه ، خاتون ، نیلوفر ، ماه پیکر ، نورمحل ، قره العین ، سلطان جهان و چشم آفت تسمیه اولونان مصرک ، هر بستان و عجمستانک ، هندک و تورکیانک بو نادیده کوهرلری هپسی ، آمانه ریتسه سیاوی مجتلیرینک لایموت تظاهرنی بر تبسمله افاده ایتدیلر .

بیاض حولینک معکسی اوزرنده سرعتله یکدی بکیرینی تعقیب ایدن بوفانی خیاللر ایچنده بعضیسی دیگر لرندن ده ازیاده تمایز ایدیوردی : بو بولر عظمتلی دور تاریخی یه هاند مصری سیالردی ؛ دیگر لرینک خیالی ده خفیف ترسم ایدیوردی : بونلرده منور معبدک قعرنیده سیالری مشکلاته تفریق اوله بیان مسلمان ملیکلری ایدی . بردنبره قلبی تضییق ایدن اضطراب ایچنده کچمش شان و شرف دورینک بو حکمدارلرینک اسمنی شرقده طانیان قاج کیشی اولدینی و اسملرینی تصادفاً ایشتمش اولانلر میاننده قاجی اولنلرک اثرلرینی بیله دیکنی کندیمدن صوریوردم .

حالبوکه پیغمبر کندیسینه بویوک بر اهمیت و یردیکی زوجه سنک علمی تجیل ایتمش و قیزی حقنده اظهار ایتمش اولدینی مر بوطیندن اونلرک کوکلنده اشغال ایتدکلری موقع احترامی عالمه کوسترمشدی . طایشه و فاطمه دن سوکرا اسلامک وسعتلی تاریخنده شایان تقدیر قادین سیالری اخذموقع ایدرلر . فقط هر دورک وقعه نویسلی اونلرک شخصیتلری حقنده التزام سکوت ایتمکی و شرقزک سهای فیروزه فامی ایچنده دهاعالی بر طبقه ده طیران ایده بیلیمک ایچون براز داها فضله غیرته محتاج اولان بومستنا خلقتلرک قدرینی ادراکدن عاجز شخصیتلرک تراجم احوالیه مشغول اولغی ترجیح ایتشلردر . کندیلرندن ویره بیله جکلری الکاعلا شینی تماماً بذل ایده رک مملکتلرینه وقف حیات ایدن بو قادینلرک ، خلاصه وطنلرینی شخصلرنده تمثیل ایدن بوملیکلرک لایق اولدقلری شهرتدن نصیبه لری آنجق کوزل بر یاز کونده کونشک پراحتشام ضرور بندن سوکره قالان شعاعات شفق درجه سنده ایدی .

کیندکجه چوغالان هیجانم اودرجه شدتلی ایدی که آمانه ریتیس ایله رامسه سک یکدیگرلرینه تودیع ایتدیکلری سرائر قلبه لرینی ا کلاویه میه جق برحاله کلشدم ؛ یالکیز برشین فرق و تمیز ایده بیلیوردم : عشق ، صمیمیت واراده قوتیله ایچنده بولندیغ خیالی لوحه بر حقیقت اولیوردی . بوتون مدت حیاتلرنجه مقدس عد ایتدیکلری مقصده خدمت ایتمش اولان بو مخلوقات سودیکلری شیلری یکدیگرینه حکایه ایتک ایچون عینی یرلر ، بنا ایتدیرمش اولدقلری معبدلرک سینه سنه عودت ایتشلر . ادراکلرینک عظمتی کندیلرینی نیم معبود درجه سنه اصعاد ایتمش . او اقشام بویوک راهبهنک رقیق خیالی ، بویوک فاتحک قدرت رجالانه سفی تماشا ایدرکن خلیلرینه موافق اولان رعنا تصویرلرینی ناصل ابدیته حک ایتمش اولدقلرینی حس ایدیوردم .

ملیکه بدر تامک تنویر ایتدیکی کیجه ایچنده مقدس بر آیدنی دوام ایتدیرمک نیتیه نظر ربا معبدینه دوغری توجه ایدرکن حکمدارک ، قدیم هیکلتراشی طرفدن سطرنج اوینارکن تصویرینی حک و نقش ایتمش اولدینی «میغدول» قصرینه عودت ایتک اوزره کوزلریمک اوکندن سا کتانه نهان اولدیغی کوردیکم زمان اوچزدن هانکیمزک خیال ویا حقیقت اولدیغی نفسدن صوریوردم : مابعد حیاتدن توارد ایدن ناقابل تماس خیاللرمی یوقسه بنی ؟

بی بکله مکدن یورغون دوشن زائرلر آرتق معبدی ترک اتمشلردی. اولرله ملاقی اولدیغیم
 زمان بررؤیا ایچنده کبی ایدم. آراهه یوله قویولدینی زمان آرتق هیچ برشینک سیله میه جکی
 بر خاطرهی برابرده کونورمکده اولدیغیمی حس ایدیوردم.

بوغدای وبقله تارلارنده ساقیلهر شاکی نغمه لریله دونمکده ایدیلر، جوارده کی کویلرک
 پورتقال آغاچلری کیجه سیرانمزی رایجه لریله تعطیر ایدیور دیکر طرفدن همان بشریتک
 بلا انقطاع ساحلله دوکولن امواجی بیکلرجه سنه لردنبری لایتغیر نظرلریله تاماشا اتمش
 اولان دیوچنه هیاکل مؤبده بزمده کچوب کیتمه مزه باقیورلردی.

تب ۴ نisan ۱۹۲۰ قمریه مسیحی

دینی ادبیات

مسلمانلغک دینی ادبیاتده کی زنکینلکی شایان حیرتدر.

قرآنک سحر بیان وجاذبه بلاغتندن چول بدویلی آز بر زمانده ناصیل مدنی ،
 جاهللی عالم ، اردولری مظفر ، وبت پرستری مسلم اولدیلسه شاعرلری ده کندی طالمرنده
 اویله اینجهلوب یوکسه لهرک ، جهانه منلی کلمه مش اولان عرفان محمدیدن عشق الهی حساسیتلری
 درجه سنده دو یارق باشقه برلسان ایله تکلم اتمشلردر .

بونک حقیقی (لید بن اسود) ک نزول قرآندن اول کعبه به آسیلان :

الا کل شیئی ما خلا الله باطل

وکل نعیم لاحاله زائل

دییه باشلایان قصیده سی قارشینسه امر نبوی ایله تعلیق ایدیلن « سور علق » ک (لید) ی
 حیران وهان ایمانه دوشرو شتابان قلمسیله ظاهر اولنور . الوهیتک « اقراء باسم ربک »
 امرندن درحال تیره یزین ایلك شاعر یوره کی ، اوبختیار (لید) ک هیجانلی قلبی اولسه کر کدره
 قرآن ، هر آیتنده بر اعجاز وعظمت ، هر فقره سیله بر حقیقت ورحمت تلقین ایتدیکه
 فضیلت دیله یزین یوره کار چاریور ، بیلکی آرایان عقللر نشه نیور ، معنوی یوقسولوق دویان
 وجدانلر نور عرفانه دوشرو قاناد اچیوردی . نوعی ، صرف کندی ذاته منحصر جوهر
 مجرد اولان بلاغت قرآن ، اک مونس ومعلوم کلمه لرله بلغای زمانی شاشیرتمقله قالمایور ،

اونلره بک طبیی برچوق حکمت و برذوق فلسفی تلقین ایده رکن بشریتک نه قدر بو کسه ک وده رین دوینغولری وارسه اونلره اولاب او یانینقلق کلپور، وکیت کیده آتشی برحس، نورلی برانظر وحق کوز یاشلی برهیجان ایله - آسمانی عشقرا ایچون - داستانلر سوبله تیوردی - خاقلی کندی لساندن دیکلرکن غشی اولان هر شعور، او کرسی غیبک خطیب کاملی اولان رسالتنپناهک عرفاننده کی جاذب کوز لاکلری، صوک درجه ده صاف و براق روحی، انسانلق ذوقی الکصیمی برأل ایله اوقشایان شادوم معصوم حسلری قابنه ایچیردکجه بوکسه لیوره، یرلری کوکلری باشقه، تورلو کور بوردی. اولجه، کوز لاکلری، طبیی منظره لری، قهر-مانقلری، عشقک هجران و خسرا نیی تصویرده کی استعاره و تشبیهلر، بو دفعه اعجاز قرآن ایله ده کیشدی. کتاب اللهک معاملات و احکام تشبیه به جهتلری موضوع بحث ایدلیه رک یالکز اسلوب و فصاحتی یعنی طرز بیانی باشلی باشینه نه قدر بو بوک برانقلاب سریع بادی ایسه، معنویاتی احیا ایدن فکری و حسی مکارمی ده ادبیاتی بوس بوتون ده کیشدیره رک اونی باشقه وچوق کینیش جهانلره، و او وقته قدر انسانلرک اوقدر واضح و عیان کوره-مدکلری برنوره دوشرو کوتوردی. او جهانلرده اولجه بیلمدکلری برنما ایتسزک، عرشلر، فردوسلر، کوثرلر؛ خلاصه تصویر ایدیه مهین غیرمتناهی عظمتلر، الهی سرلر، شعوری حیران ایدن قدرتلرله دولو مدهش بر نظام عالم، و بر آهنگ عوالم منکشف اولدی. قرآن کریمدن بوتون بونلرک اووقته قدر هیچ ایشیدلمه مش توصیفلری ایشیدیلدی. بونلردن یالکز دینی برادیات ده کیل، برچوق عالمر، و حقایق علمیه به مستند مستقل بر فلسفه و برمدنیت چیققدن صوکر اعظیم بر ثروت ادبیه و بوکسه ک بر اصالت حسیه نک ظهوری قدر طبیی برشی اولامازدی.

واقعا، باشقه کتابی دینلرک ده بدیی و ادبی حسلرله تصور و تصویر ایدیلش الهی لری و دعاری وارد. موسا و عیسا دینلرینک انبیا و اعزیه به متعلق اثرلری یوق ده کیلدر. انجیل ایچون جنت و جهنم، ملک و شیطان وارد. یرلرک، کوکلرک خالقنه اونلرده البته پرستش ایتدیلر. فقط، هر علاقه دن مجرد و مصفا بر عشق الهی دویمق و برنور بیغمبری کورمکدن اوزاق قالدیلر. بو اوزاقلق نسبتنده سطحی اولدیلر.

دین عیسانک، اخلاف طرفدن بالاخره موضوعاتی تیجه سی، رسم و موسیقی به خدمت ایتدیکی کورولمشسه ده بونلرک حدو ثنا ایله استدعای رحمت یولنده کی علاقه دینی سی،

بزم محبت و حرمت دلو و عشق سعادته منتهی بدیعاً منزله - بالخاصه کیفیتجه - هیچ بر نسبت و مقایسه قبول ایده من .

مسلمان دینی ادبیاتی ، دائماً تازه و صیجاق بر روح ایله یاشایان و قونوشان ، دیری و عصر لرله برابر معمر بر لسانک بوتون زنکینلک لرینی طاشیمقدده دره . بونی ایکینچی درجه یه بیراقمق شرطیله دییه حکم که حضرت موسا و جناب عیسانک امترلی اونلره حقیقی صداقتله مر بوط قالا میهرق و بویکی نبی ذیشانک حسیات و معنویاتی الهی بر عشقه ایصال ایده میهرک ضیاعه اوغرا تمشدر ؛ و نهایتده خرافه و تحریفله محاط قالارق دینی حسلردن صیمی بر رابطه ادبیه وجوده کیرمه مشلردر . اسلامک اساسنده ایسه قرآنک اعجازی و پیغمبرک عفت و حیاسنک بوتون محاسنیه یوره کلری جاذب اولان « محمد » ده کی کمال عرفانیه صوک درجه ده دقت ایدلمش ؛ و بوندن دولاییدر که دینی ادبیاتمز باطنی و الهی دوشونجه لری باشقه بر لسان عشق ، باشقه بر تهلیل روح ایله ترنم ایتشددر .

دیگر جهتدن نصرایتده آسمانی بر قدرت بلاغتله دینک کالات غایه لرینی ، انسانه یوکسک بحر انلر و کوزمل هیجانلر و یرره تک تلقین ایدن مسلسل ودواملی بر وعظ حکمت دوری بزمکی کی اولندن نهایته قدر بارلاق و باطله فارشی قهار شکلده تجلی ایتهدی .

*
*

بوراده مسلمان عرب ادبیاتنک حر و حار عشق لرله دلوو هیجانلردن ، خالقه حسی عبودیت لرله تعظیم ایدن شانلی قصیده لری و سابه بان عرفانی اولدقلری نبی کریم حقتده کی صیمی اولدینی قدر محتمم منظومه لردن سوزده کیریشه جک ده کیلم . بونی عجز مندن دولایی ارباب کرامنه بیراقبورم . اسلامیتک تا هند و چینه انتشاریله شام و عمان ، عراق و ایرانه ایتار ایتدیکی غنای معنا و سامان عرفانک او دیار لرده یتشن ادبا و ادبیاتی ده یته متخصصلرینه ترک ، و تدقیقی اونلردن نیاز ایدیورم .

بوراده کاغد اوزرینه چیزمک جرأت نده بولوندیغ « دینی ادبیات » مزک عمومی چیز کیرنده ، کچکی و دونکی تورک ادبیاتمزک لسان و مدنیت اعتباریله مولد و منبى اولان عرب و عجم امثال و محثرینی بیراقه رق ، کندى شاعر و ادیبلر مزدن بعضیلرینک کندى لسانمزله بنا ایتدکلری آثار اوزرینه نظر دقتی جلب ایتک ایستهدم . بو، معظم اولدینی درجه ایجه قسم ادبیده تورک شاعر لرینک کوستردیکی اخلاص ، بزه وقتیه عرفان

و مکارجه مهم بر ذوق روحانی کتیرمش ، حسـلرک بشری نقصـانلرینی تکامله دوغرو کوتورمکده نازک اولدینی قدر زنکین شعله لر آرقه سندن یورومشدر .

عرفان محمدی بی بزه بی پایان کوزللاکلی ، دائماً رأفت و رحمتله متبسم ، معنوی بر سیاهی حقیقتک قلبی تلطیف ایدن قوت روحله آکلاتمق ایسته بن شاهـلریمز چوق قیمتلی یازیلر بیراقشـلردر . هپ مسلمان شاهـلر کبی بونلرده اک زیاده تصوفدن حس ایده رک بو طرز ایله اللهه تعظیم و رفع مناجات ایلدیلر . الهی عشق واستغراقلرینی اهل باطن لسانیهلر ده سربست ، دهـا سرائرنا ، ودهـا عاشقانه بر یولده افشا ایتدیلر . نامتاهیلکه کیدن عوالم حسیه ایزلرینی علمدن زیاده معنوی اصطفا و عرفان چراغینک دلالتنده بولدیلر . او یولده ، قیود ماده و ظاهره بدن آزاده سر بر حریت حیرتله جانان وجدانی آرارکن الهیاتک ده رینلکـلرینه دوغرو کیتدیلر ، یاخود کوتورولدیلر . انسان روحینه خاص اولان عشقک غیبی ماجرالرینی تصویر ایده رک شکران و شکوالری اونلره بویوک بر ذوق تسلی ویردی . هیجانلرینی ائاده ایده بیلدکلی وقت روحی دوشوندورن جاذب دوینولر وچوق کوزله تعبیرله معنویاتک انجه لمه سینه ، رحم و شفقت واسلامه مخصوص تربیه ادبیه تک بالنسبه یاییلمسینه خدمت ایتدیلر . بئلکه ، قابالنه ، قاتیلنه ، احراصاته قارشو اک کوزله دوا اولان بونوع ادبیاتک روح انجه لکینی ایلری کوتورمکده کی قدرتی اساساً اک زیاده حقیقی محمدیلرده کورولمک اقتضا اید یوردی .

دینی ادبیات هر عصرده ماده و مسمی حسـلره قارشو ، انسانیتک معنای حقیقیسیله ، مجادله ایتمشدر . بو ، دوینغو و وجدان مجاهده سینک حماست و شہامت تصویرلری ، فضیلت و ارشاد درسـلری اولان اثرلر - قیمتلرینه کورده - آلهبات و فلسفه صوفیه تعلیمنه یارادیلر . بونلر اوزون دورلرده بر اعتنای قلبی ایله اوقوندلر .

*

**

صدد دن چیمش اولمالیم .

بزم دینی ادبیاتمز ، کتبخانه عرفانمزک بو کون مهمل و متروک قالان مهم بر قسمی تصویر ایدره . فقط هر نه حالده اولورسه اولسون ادبیاتمزک محمدیلره خاص وچوق قیمتلی بر ثروت مخلده سی اولاراق یاشایورلر . « بیهـلوتی » نک « حافظ شیرازی حقنـده » زمان اونک اوزرینه هیچ کول آتامادی ... ، دیدیکی کبی تورکک بر « فضولی » سی ، بر

« غالب دده » سیه شاه اثر لرینک غبار نسیان آلتنده فالاجفندن هیچ اندیشه ایتزله فرنگکرده بوقادار رنگین و زنکین آثار اولسهیدی ، اونلری بیلمم ناصیل باغیرلرینه باصارلر و فکرلرینه ایچیریلدی . اونلرک اسلام مغلدات ادبیهسندن بالخاصه موضوع بحثمز اولان دینی و تصوفی آثار یاننده ، اخلاقیات و تربیه ادبیهیه تعلق ایدن بالنسبه بسیط دعالر و حکایه لری شهسز سطحی قالدیغندن اولمالی که زمانزده چوق آرتمش اولان معنویات تحریسی مراقی ، اونلری « کوته » نک صوک تفسنده اللهه « براز نور ا » دییه رفع ایتدیکی نیازنی تعقیب ایتدیربور . اونلرک صرف فلسفی ، و دین ایله عرفاندن آری تجارب علمیهیه مستند آثاری طبیعی بو بسیط و سطحی تعبیرلری ایله علاقه دار ده کیلدرلر . یوقاریدنبری آکلاشیلدینی کبی ، بزم بوراده دقتله تعقیب ایتدیکمز حدود صرف اخلاق الهیه و جناب « محمد » ک حسیات و عرفانیله محصور برجهان دیکرک شعرده کی حدلریدر . وطبیعی حسیات دینه اعتباریه - شیئی افراطلر مستنا اولق اوزره - عرب و عجمککی ده بویله در . بز تورکر ، دینی ناصیل عرب فاتح لرینک سسلرندن آلدقسه اونک ادبیاتی ده طبیعی ایلک دفعه اودیلدن اوقودق . (شوقدرکه عرب دینی ادبیاتی بزمکنندن چوق وجداً فیضلیدر .) اسلام آثارینک بودینی ادبیات قسمنده کی زنکینلکنه اوچنجی درجه ده بر سببده اکثر یا عین زمانده خلیفه اولان حکمدارلردنده - همان متسلسلاً - اصیل و یامقلد شاعرلر چیقماسی و بر طاقنک تصوفله اشتغال ایدرک بونی خلیفه لکک ایجابات معنویه سی یا خود مزینات تمایزه سندن فکریله دینی ادبیاته رغبت کوستر مه لریدر . ایچلرنده فطره شاعر اولانلر بویله اولدقجه پارلاق نشیده لر بیراقشلردر . زمانلرنجه برخلیفه نک اللهه و پیغمبره عرض عبودیت و تکریماتی ، لیاقت ادبیه و نظر معنویسینک نفوذیه ده کوزل و محتشم اولماسی حسی ، معاصر لرینک میل و هوسینه بلکه برخشسودی علاوه ایدردی . بونکله برابر ، باطنی سلطنت صاحبی ادبانک عظمت و وقارینه البته یتشه مدیلر . آنهق اونلره برنوع دیو و آرقاداشلنی و حساسیت قرابتی کوستر درک اونلری معنأ و بعضاً ممتاز بر موقعه بولوندرمه یارادیلر . حکمدارک اوزمانلرده شاعر و یا ادیب ، عالم و یامتصوف اولماسینک چوق اهمیت واردی . بوسایه ده ، شحصک جدیدت اخلاصی نسبتنده خواصیده عرفان و اخلاقه حرمت حسنده ، عامه نک او غلیظ جهلینه قارشو - ولو دوده قولاق قیلندن اولسون - حسی و ادبی بر ثورتو کورولوردی .

توحید، مناجاة، نعت شکرلیله عشق الہی، اوصاف نبی، کعبہ، افکار متصوفانہ، دعا و استمداد، مدح و ثنا قصیدہ لری، دینی خزانہ و بونلردہ کی قہر مانلرک شہامت و فدا کارلی، اہل بیت رسولک فضائل و مکارمی و مناقب تاریخہ لری، اللہی و نبی اکرمی جان و دلدن چوق سہ و ہن اصفیانک تذکاری ایچون یازیلش آئاردن باشقہ، ہمان ہر دیوان و یا مجموعہ اشعارک باشلری، وحقی دیگر علمی آثارک باشلانغیچلرندہ مطلقاً تحمید و تصلیہ و شکر و ثنا ایلہ سوزہ کیریلہسی بوقسم ادبیاتہ آیری آیری کوزہل پارچارلر قازاندیرمشدر .

تورکک خزانہ صرفانینہ مال و نصیب اولان بونوع مخلصانہی مطالعہ ایچون تصوفی اساس طو تارق بورومک، و شوقادارک صنایع ادبیہ و لسانک درجہ تصرفی دہ اہمال ایتمک لازم کیورہ بزده دینی ادبیاتی تمیل ایدن آئاردہ ایکی اوچ تورلو شخصیتہ تصادف ایدیلیور، مثلاً بری «نسیمی» کبی باشیندہ حمالر یانان، اللہہ و اونک بوتون کائنات و موجوداتینہ دوغرو جوشغون فریادلرلہ قوشان بردرویش، دیگرکی «فضولی» کبی آتشی یورہ کندہ برچراغ عرفان، قلبی اندہ برنی داستان اولان فقیر، یا خود «شیخ غالب» کبی باطناً فیض مولانا بہ، ظاہراً توجہ شاہانہ بہ مظهر بوکسہک کوکلی برشاہہ. سو کر اینہ بواقلمک حساس شخصیتلری موقعندہ کورونن بالفرض بر «سامی» [۱] یہ تصادف ایدیلیور . بونلرک ہبسی ینہ ہیچ شہسز برمکاندہ، فقط صفاری آیری اولارق بولونورلر . یعنی بونلرک صفاری بری مطلق دیگرکی مقید اولارق ایکی بہ آیریلیور . مطلق اولماسی فکر و حسہ، و مقید بولونماسی تصویر و بیانہ متہیدر . قدرت ادبیہ اعتباریلہ درجہ لری ایسہ اثرلری بی طانیانلرک معلومیدر .

بو یوک بر شاعر دن زیادہ آتشی بر متصوف اولان «نسیمی» نک، کثرتہ وحدت اوزرینہ اساس توحیدی مصور :

« کنت کتک کتزی واللہ نورک نوری ہم روضہ نک رضوانی و جنات عدتک حوری ہم »
دیہ باشلا یان قصیدہ سندہ کوردیککنز :

« شامدم ، شمع ، شرابم ، ساقی ہم ، ہم جام جم
« کوثرم ، ہم سلسیلم ، ہم میک انکوریم

.....
.....

« هم عناصر ، هم طبایع ، هم مرکب ، هم بسیط
« جلّه نك اصلی وفرعی ، قادر ك مقدوری یم

طرزنده قرق الی بیت سویلد کدن صو کرا :

« ای نسیمی سن دکسین جلّه اولدر جلّه اول
« اولکیم ایدر بوزمین واسانك نوری یم

منتهاسنی ، وینه اونك کوزله قصیده لرندن

« چون بنی بزم ازله ایلدی اول یارمست
« اول چهتن کورینور بوچشمه دیارمست

دیه باشلایان نظمنده کی :

« عشق نسبحانی میندن واله اولدی شوپله بیل
« عرش مست وفرش مست وکوکب سیارمست
و « انیا و اولیا و اصغیا واتقیا
« اولدیلر حق مجلسنده شوپله بی هشیار مست
« قاضی مست ومفتی مست وصوفی وصافی مست
« جرعه جام الستدن مؤمن وکفار مست

کی بوتون کائنات و موجوداتك قدرت ازلیه اوکنده عاجز وفانی شیلر اولدیغنی
شدتله دویماسندن دوغان و سرخلقی آکلادجیه سرمست حیرت اولان حسییاتی یانارق
آکلاتیرکن برده فضولینك شو درت بیتنی اوقویالم :

« ای ویرن بزم کائناته نسق
« عشق میخانه سن قیلان معبور
« کیم ایدوب اول غرورجامن نوش
« جلهدن غخی اوله اسراری
براقان جام عشقه نشته حق
صونان آندن جهان جام غرور
اهل نطق اوله واله ومدموش
اولیه هیچ کیم خبرداری

مناجاتی :

« ای صفاتکده خیره هر مدرک
« نشته دانشك مفرح جان
« می عشقکده آفرینش مست
ماعرفناك حق معرفتک
عاری اول کیفیتدن اهل جهان
بزم شوقکده جلّه باده پرست

بونلرده کی دهرین صدادن ، او هر وقت کورونه من عظمتی تلقی ایتدکن صو کره
شونی ده اوقویالم :

« یارب همیشه لطفکی ایت رهنا بکا
 « کوسترمه اول طریق که یتمز سکا بکا
 « قطع ایله آشنالیم آندن که غیردر
 « آنجیق اوز آشنالیک ایت آشنا بکا
 « بو یولده ثابت ایت قدم اعتباری
 « کیم رهبر شریعت اوله مقتدا بکا
 « یوق بنده برعمل سکا شایسته آه اکر
 « اعماله کوره ویره عدلک جزا سکا
 « خوف خطاده مضطرب وار امید کیم
 « لطفک ویره بشارت عفو و عطا بکا
 « بن بیلزم سکا کرکن سن حکیمسک
 « منع ایله ویرمه هر نه کرکنز سکا بکا
 « اولدر بکا مراد که اولدر سکا مراد
 « حاشا که سندن اوز که اوله مدعا بکا

دیهه محبوب بر حالده یالواریر ، فقط بو ، اونک کویا ظاهر یدره . باطنهده براز نفوذ
 ایتمک ایسترسهک شو مدهش نیازی (مجنون) ک لسانندن ایشیدیرز :

« یارب بلای عشق ایله قیل آشنا بنی
 « بردم بلای عشقندن ایتمه جدا بنی
 « آرز ایله عنایتکی اهل درد دن
 « یعنی که چوق بلالره ایت مبتلا بنی
 « اولدقجه بن کونورمه بلادن ارادتم
 « بن ایسترم بلایی چو ایستر بلایی
 « تمکینیی بلای محبتده قیلمه سست
 « تا دوست طعن ایدوب دیمه بی وفا بنی
 « کیتدیکه حسنک ایله زیاده نکارمک
 « کلدیکه دردینه بتر ایت مبتلا بنی
 « بن قاندن وملازمت اعتبار وجاه
 « قیل قابل سعادت فقر وفنا بنی
 « اوله ضعیف قیل تنی فرقتنده کیم
 « وصلینه ممکن اوله یتورمک صبابی
 « نخوت قیلوب نصیب فضولی کبی بکا
 « یارب مقید ایله مطلق بکا بنی

جناب فضولینک کلاتندن بری ده کوزینی یروزندن آیرمیه رق بوتون جهان شعر
وعشقی یقینده کی محاسنه بولماسیدر . لایتناهی یی اک محدود اشیاده تاملیه کورور . هم
قورقدینی هم سهودیکی شی مطلقا جمالدر ، جمال الهدر ؛ جلال جهتی ، اونی دیلسزایدہ جک
درجده ، عجز بشریسنده مؤردر .

دیوانینک ابتدالرنده کی برمنظومه سنده جناب خالق بوتون ذوق باطنیسیله شویله
توحید ایدپور :

« زهی مکون کامل که قدرتنددر
« بری لقاله لطف تناسب اعضا
« ملاحت لب میکون ولهجه شیرین
« نزاکت قدموزون وجهه زیبا
« صفای جسم لطیف وقبول جوهر پاک
« لطافت خط مشکین وزلف عنبرسا

باشقه برمنظومه سنده الهی هر وقت دوشوندیکنی شویله آ کلاتیور :

« مقارن هجره شوقم فضای فربکده
« همیشه سمع امیدمه اشتیاق صدا

وسعت و رفعت خیالیله جناب مولانک اک قیمتلی اولادندن اولان « شیخ غالب » ک
توحید و نعتندن شو سکنز اون بیت ، هر وقت اوقونه جق سوزلرننددر .
توحیدندن :

« مهرومه کامی افول وکه فرویله کچوب
« دائما برهان آتییه ویرر فر روز وشب
« ماه سودای عبودیتده مهر آتش نشان
« نور شوقیله جهان پر زیب وزیر روز وشب

نعتندن :

« مهرومه اولسه صدف دریای نور اولسه جهان
« اوله مزدی کوهر عشقیله مصدر روز وشب
« لیک محض داد حقدر قلب مهر وچشم ماه
« اولدیلر انوار احسانینه مظهر روز وشب

بینه دیگر نعتندن :

« خطبه ک اوقونور منبر اقلیم بقاده
« حکمک طوتیلور حکمه روز جزاده

« کلبانک قدمک چکیلور عرش خداده
 « اساء شریفک آ کیلور ارض و سواده
 « سن احمد و محمود و محمدسین افندم
 « حقدن بزه سلطان مؤیدسین افندم

بیترلی قدر سلیمس و پارلاق سوزه بوزمینده یک آرتصادف اولونور .
 شوقدرکه هم « شیخ غالب » هم « فضولی » عشققرینی « حسن و عشق » ایله
 « لیلی نامه » ده بوتون اینجه لککریله اظهار ایتمشلردر . بونلردن امثال ایرادی اوزون
 سوردهجکی ایچون وازکییلدی . (مابعدی وار) علی سعاد

« ابن خلدون » ده اجتماعیات

— ٤ —

ابن خلدون انسانلری متحد و زمرووی برشکلده ، معین برجاعت حالده طوتان
 حاملار میانده « قان » ی ادخال ایدییسور . قان رابطه لرینک ، اوکا کوره ، همربزی
 اوله رق هرکس طرفندن بیلین قوتی واردر . انسانلرک قبلرنده ، ارضده بولونوشلرندن
 پری ، قان قریبکی حسی یاشامشدر .

« بوندن سوکرا قوتلی اولان حامل ، اجتماعی محیطدر ؛ یعنی اجتماعی برحفلک انسانلرینی ،
 اجتماعی برزمره طرفدارلرینی توحید ایدن رابطه در . بورابطه نسلی اشترا کدن دها
 قوتلی اولوب علمی تدقیقات ایله بونی تأسیس و ترصین ایتک لازمدر . بواعتبار ایله شوسوز
 دوزرو دکلی ؟ « منشائی بیلیمک برشیئه یارامادینی کبی بیلیمه مکملکنده برفالتی اولاماز »
 یونک ایچوندرکه اوزون زمانلرده اجتماعی رابطه لر ، نسلیک مبهم رابطه سنندن زیاده ،
 کسب قوت ایدر .

حضرت همرشویله دیرمش :

— نسلکیزی حافظه کزده محافظه ایدیکنز ، کندیلرینه « هانکی نسلدنسک »
 سؤالی سورولدینی زمان « فلان شهردنز » دین نبطیلرکی اوله یکنز ! ... ابن خلدون
 یونک اوزرینه دیورکه : دیکر طرفدن دها چوق حقیقیدرکه عربلر منبت برنقطه ده برلشدکن
 سوکرا یرلی اهالی ایله قاریشمشدر ، بالنتیجه قان و صرق اختلاطی طولایسی ایله — اسلامیتک

بداينده - كوجه لرك فرق و تميزى ، نسلاره يعنى قان و وراثت باغلرينه كوره دكل ، محل
اقامتارينه نظراً تعين ايديلوردى ،

ابن خلدونك بوفكرينك تاريخ مدنيت ايله درين برعلاقهسى واردر . فى الحقيقه
مدنيت تاريخى ؛ حيات اقوامده بو حادثه نك ثبوتى ، معين بر درجه انكشافدن اعتباراً
عرقى اسملك مى وارضى نشانه لره ترك موقع ايتديكى تصديق ايدبور . بو نقطه فى معاصر
مورخلرك بيله چوغى بيلمز . بونك ايجوندر كه صيق صيق تاسيت - Tacite دورنده كى
جربانلردن بحث اولتور ، اولنرك يكانه بر عرق اولدينى قناعى كوكاشير . حالوكه تايتلر
زماننده جرمانياده ساكن اولان بوتون عرقلرك ذاتاً جرمانيايه منسوب مى وارضى
اسملره تعين ايدلديكى اونوتولمقده در . بناء عليه باشلى باشنه بر عرق اولاماز .

(Cythes) لر ايجونده حال عيى ايدى . سیت Gythie ده [١] طائفه حائنده يانايان
انسانلره ديلوردى . اسلاو اسمى اوزون زماندن برى يالكز مى وارضى برارائه وظيفه سنى
كورويوروكه بواسمك آلتنده ، ارضك هر گوشه سندن كان برچوق هر قلر موجوددر .
فى الحقيقه مدنيتك انكشاف دوره سنده برآن كلير ، اوآنده عرق اسمى مليت وارضى عائد
بر اشارته ترك موقع ايدر . ابن خلدون يوقارنده ذكر ايتديكمز فكر لرنده بو وقعه فى
تدقيق ايتمدر .

مؤلف اساساً كانه نك وحدتجى - Moniste تقيمنى قبول ايتديكى ايجون اجتماعى
حادثه لره طبيعته كورولن قانونلرى تطبيق ايتمده در « هر صنفدن مخلوقات جنس و نوع
استنا ايتكسزين ، فنايه معروضدر . علملر و صنعتلر دخی طوغار و ثولور . نجابت و فضيلت
وانسانيت ، حياتك ديكر حادثلرى ، عيى مقدراته تابعدر . حضرت پيغمبر استنا ايديليرسه
انسانلردن هيچ بريسى خصوصى بر ممتازيت نامى آلتنده ، نجابت حقيقه مثالى كورونه جك
طبيى بر خاصه آله ايدمه مشدر . بوندن بشقه اولاييلركه هر نجابت ، كنديسنك محوقناسنى ،
هر نوع مزيت و شرف و لياقتدن محروميت كې بر حالى دخی فرض ايتديره بيلر . « نجابت
و اصالت درت درجه كچر مكده در . اصالتى عائله سنه ا كتساب ايتدين كيمسه بوممتازيته
وصول واسطه لرئى بيلير . بناء عليه بواعتلابى موجب اولان خاصه فى كنديسنده محافظه

[١] سيق اسمى ، اوروپانك شمال غربيى ايله آسيانك شمال شرقيسنه اوراده اوزون مدت
ساكن اولان ستيلرك نامنه اضافه و يرلمدر . هرودوت بونلردن بحث ايدبور . بوكون اولره
عائد بر ايز يوقدر .

ايدر . بو اصالتى انتقال صورتيله اکتساب ايدن اوغول ، اولنک طرز واحوالنى ده اوکرتمليدر . فقط اوبله بدرجه به کلمشدرکه آرتق يالکتر باباسنک طرز تريبه سندن معلوماتداردر . فى الحقيقه هر هانكى بروقه مدن بحث ايدلديکنى ايشيدن کيمسه اونى رأى العين کورن برشاهدن دها طوخرو بر مفهومه مالک دکلدر . چوک اوغول ، کچيلن کچيدلرى بک اى تعقيب ايدور ، فقط او اشيايى ، نه قدر اولسه ، اجدادى کهي بيله مه يور . چونکه قوبيه اولان شيلر دائماً اصللرينک آئنده قالير . حفيد ، نهايت ، کندى جدلرينک حرکاتى على العميا تعقيب ايدر ، چونکه مقدا بويوک باباسنى اصالت درجه سنه اصعاد ايدن صلابتلى خاصه لرى محافظه ايدمه مشدر . حقى بو خاصه لرى اهميتسز بر صورتده تقدير ايدر وطن ايلرکه باباسى ، مقدا ، مزيت وزحمتسز اوله رق ، بونلرى اوکرتمشدر . نهايت بو ظن ؛ اصالتک ولادى وبسيط برواقعه اولسندن طولايى اونلرى قوتلى ياپدني فکرى اويانديرمه قادار وارير . اوزمان کنديسنه معطوف شرف ونجابتله بويوک بر شهرت آير وبويوک باباسنک ده بوموقى غايت طبيعى اوله رق آلد ه ايتديکهي صانار . ايشته بو صورتله تدرنجاً کندى تدنيسنى حاضرلامقده در . « ابن خلدونک بو ايضاحانى ، طائله لرك تدنى وتکاملى مسئله سنه تعلق ايدن (انسال ثلاثه - Trois génératioux) نظريه سنى خاطر لاتيور . معلوم اولدني اوزره اوتوقار لوره نـ A. Lorenz طرفدن صوک زمانلرده بومسئله موقع مناقشه به وضع ايدلمشدر . مسئله ه عائد طرز حل نه اولورسه اولسون ، شو محققدرکه ماهيق اجتماعيى - Sociologique در . چونکه موضوع بحث اولان شينى ، فرد اوزرينه محيطک واجتماعى وضعيتک تأيريدر . آکلاشيلورکه اون در دنجى عصرک عرب سوسيو لوژيستى دنخى ، بزم تماماً يکي ظن ايتديکمز بومسئله يى دوشونمش وکندى طرز حلى نقطه نظرندن شايان دقت ماده لر اورته به قويمشدر .

نسلره عائد اولان بونظريه على الاکثر حکومتلرک بويومسى ودوام ايمسى مسئله سيله صميماً علاقه داردر . فى الحقيقه غائب اولمق اوزره اولان برنسل کنديسى ايله برابر کندى حاکميتنک وبالنتيجه حکومتنک سقوطنى موجب اولور . ابن خلدون تدقيقاتى بونقطه به ده ايصال ايتشدر . اوکا کوره بويوک بر ايمپراطورلق اوزرنده اولان حاکميت اوج نسلدن فضله دوام ايتمز « برنجيسى عشيرت خلقنک بوتون شدته ، قوتنه ، بدوى حياتک سرت تعامللرينه تملك ايتشدر : شجاعت ، ثبات شدت وانضباط ... فقط طائفه نک بالذات اکتساب

ايتديكى قدرت واوندن منبعث رفاھ ، ايكنجى نسل اوزرينه تاثير اجرا ايدر . عشيرى تماملك يرينه رھاوت ، وقيلهك جماعت حالدهكى حاكيته يرينه بر فردى حاكيته قائم اولور . نتيجه اعتباريله حاكم عرق استقلالنى غائب ايدر و « Servilisme - كولهك » حاله دوشر . اوچنجى نسل ايسه ابتلاى - بر حياتك ذوقلردن باشقه برشى طائماز وكيديكده تذى اوچورومنه يوورلانير .

طبيعيدركه ابن خلدونك بو نظريهسى ، قولايجه تاسس ايتمش و آرسورمش كوچك ملتله تطبيق ايديله بيلير ، نتهكيم بوكون بيله مثلاً آفريقاده بويله حكومتلك تشكىل ايتديكنى كوربورزه آوروپا ايسه قرون وسطيده ، استيلا دورلرنده بوموقت سياسى تشكىلاتى كورمش ، كچيرمشدره .

— ٥ —

ابن خلدونك سوسيولوژيك تدقيقاده اك چوق ايلربلديكى نقطه ؛ اجتماعى زمرةلك متقابل تاثيرلرى ، بو زمرةلكده باذات محيطك محصول اولدقلى حقتده بزه ويرديكى مشاهدهلرده كوريلور . بو مناسبتله غالب عرقله تاند اشارتلى ، بالخاصه كنديسنك حال حاضردهكى اوروپائى حكومت سيستملىك اساسى وضع ايتمش اولان بويوك حكومت تاسيساتندن سوكرآ آرياشامش بر مؤلف اولدينى دوشونيلورسه ، چوق مهم وعلاقه داردر . « صحرا حياتى شخصى جسارتى توليد ايدر . بونلر چوق جسور اولان نيم بدوى چول طائفه ليدر . بونلر اجنبى قوملك رام ايدلسى ايچون لازم كن بوتون خاصه لره مالكدرلر . بو استعدادلر زمان ايله بعض تبدلره معروض قالير . بالفرض بو طائفه لره ، نه زمان منبت يرلرده اقامت ايدر ، رفاھه آليشورسه ، ايلك بدويتك ، شجاعتك خصوصيتلرنى وعينى زمانده چولده مكتسب برطاقم صحرائى - Rural تعامللرى غائب ايدرلر .

سباده جه حيوانلك وحشيسى ايله اهلينى مقايسه ايتك كافيدير ؛ بيريجى بر حيوان اطرافندهكى انسانلره آليشوب فضله غذا آلنجه وحشى غائب ايديلور . وحشى قوملرده بر آرز حرت ، بر آرز غذا بولونجه عينى حالى كوستيرير . بو ، بشرى طبيعتك اساسى تشكىل ايدر . فى الحقيقه حياتى اعمال وتعديل ايدن اعتيادلردر .

محيطه انطباق قانونى ، حرب اجتماعياتحيسنك ، داروهندن بش عصر اول ، تماماً آكلاديفنى كوربورزه . ديكر طرفدن ابن خلدونك انسانلرى حيوانى زمرةنى اداره ايدن عمومى قانونلره تابع عد ايتسنى (هه قه ل) دن اول (مونيزم - وحدتچيلىك) ك طرفدارلرى بولنديغنى كوسترمكده در . بر قسمك بر قسم اوزرينه تسلطى ايجاب ايدن اسبابك تحريسى .

بوصورتله طبیعی قانونلره تماماً مطابقدر. آساند واتحاد اجتماعی زمره نك الك مهم ومتساند تشکیلاتیدر « زیرا بویه برزمرهده انسانلر متقابلاً کندیلرینی همایه به ، متحد جبهه لری نك متوجه اولدینی فایه لرك معروض قالدینی برحقارته مقابله بالمثل یا مغه مقتدردرلر . »

ابن خلدون دوام ایدیور : « هر جمعیتک داخلنده نظام وانتظامی تأمین ایچون بررئسه احتیاجی واردر . بو طبیعت بشریه نك ایجاباتندندر . بویه بررئیس حکمی ، اطاعتی آلدیه ایتمک ایچون جمعیتده قوتلی برفرقه به استناد ایتملیدر . عکس تقدیرده موفقیت تأمین ایدیله منزه . بوحا کیت ابتدائی برقبیلده کی روحانی ریاستدن فرقلیدر . فی الحقیقه روحانی ریاست آنحق معنوی بر قدرت اولوب اجرائی قوت وصلاحیدن محرومدر . رئیس ایسه بالعکس هرشی اوزرنده بر حکمی اولان کیمسه در . مملکتک عمومی اتقیدینی تأمین ایتمشدر .

بر رئیس بو قدرتی کندی آرزوسی ایله آلدیه ایتمکدن سوکرا آرتق بوندن کف ید ایدیه منزه . زیرا ؛ بو قدرته مالکیت ، انسانلرک روحلرنده مغفل بر جاذبه تأثیری بر اتمشدر . »
ابن خلدون بویه جه ریاست قدرتنک محافظه سی ایچون ساده جه سیاسی ، حقوقی شدتک ومؤیده لرك کافی اولدیغنه قانع دکدر . اخلاقی واسطه لركده استعمالی لازم کلدیکنی وبو واسطه لر ایچنده بالخاصه دینک موقعی پک مهم اولدینی علاوه ایتمکی اونوتمايور :
« حکومتلری تأسیس وتشکیل ایدن ظفر و غالبیتدر . فقط بر حکومتک تأسیسی ایچون عینی فایه ایله متحرک ، عینی فایه به متوجه بر آهنگک بو کامترافق اولسی ضروریدر . بوجنسدن بر آهنگ ایسه آنحق آللهک اثری ودینک ثمره سیدر . زیرا ارضی فایه لر ، انسانلری تقسیم ایتمدیکی حالده الهی موجود ، وحقیقی عشق بالعکس توحید ایدیمیدر ، کورولویورکه ابن خلدون آنحق تعصب ایله تطبیق ایدیلن تصدیلری دوشونمشدر . بونلر بوکون بالفرض ملتلری یوکسه لتهن وبوتون ملتدرده موجود اولان ملیت فکترلری ، ملی وحدت ابتلا سیدر [۱] » بونوعدن اولان یوکسک فکترلرک حضورنده بوتون متقابل مادی احتراصلر فائب اولور ، مخالفتلر صوصار ، حربیحیلر فداکارلق حساسلرله حرکت ایدر . بوتون بونلرک عاملی الهی اتحاددر . بو اتحاد اجتماعی زمره بی ظفردن ظفره قوشدورر . بویه جه بر زمان سوکرا بر ایمراطورلرکک تأسس ایتمدیکی کوریلور . »

[۱] ابن خلدونک بو فکری سوسیولوژی اعتباریله شایان دقتدر . بو فکترلر معلوم اولدینی اوزره سوک عصرک اجتهادیحیلرندن آمیل دورقهایمه اصولی بر شکلده وضع ایدیلرک یر سیسته حاله قولمشدر . اجتماعی حادثه لرك ایضاحنه فائد بخلرده علمی رول اویتایان بو فکترلر ابن خلدوندهده موجود ایدی . عین زمانده بونلر طاغنیق بر راهام اثری اولمایوب منظومه وی بر شکلده ارائه ایدلمشدر .

بوراده ابن خلدونك آلمان - ايتاليا اتحادنده موجود بولنديغنى سويله يه منى يز؟ ...
 كذا آكلاشيلوركه عرب اجتماعيائيسى ، اسلام ماننده عيني موجود نوعدن اولان بر
 برلكك اثرلرني وسيللرني بيلوردى .

ظفر و ظاليت ، صوكرامهنوى مسندلر . . . بونلرله حكومتك تشكلى ايصاحه
 چاليشيورز . فقط آشكاردركه بوراده نقصان بر نقطه قاليور : بويوك آدام مسئلهسى .

ابن خلدون بوكاده تماس ايتشدر . بوتماسده سرد ايتديكى فكرلرده هيچ بر وهم
 و خيال - Illusibn يوقدر . عرب سوسيو لوغنه كوره بويوك آداملره موفقيتي تاامين ايدن ؛
 شخصى ليماقت اولمقدن زياده ، جمعيتدر . ده اطوغريسي برفرقه يي قازانمق خصوصنده
 كوستردكلى مهارتدر . نهايت بويوله برفرقه ده اولمازسه ايش خلق كتله سنك تصويبنه قالمشدر .
 فى الحقيقه پيغمبرلر بيه وظيفه لرني مذهب لرنيك واقربالق رابطه لرنيك يارديمى ايله ايضا
 ايدىورلر . منفرد بر فرد ، بر اصلاحيي ايجون لازم بوتون خاصه لره مالك اولاييلير .
 فقط اكر ، قوتلى بر فرقه يه استناد ايتمه بورسه ، بوش وعبث بر صورتده صرف مساهمى
 ايتش اولاجقدر .

ابن خلدونك ، بوكون مؤرخلر فونفره سنك ، اجتماعياتك مذا كره روزنامه سنه موضوع
 بر مسئله يي فصل اهميت ايله نظر دفته آلدينى كوريليور . اونى مشغول ايدن اصل مسئله
 شودر : « تاريخ ، ي بويوك آدامى ، كتله مى ييار ؛ .. عرب متفكرينك بونقطه يه تاند
 فكرلرني شويله تلخيص ايدم بيليرز : تاريخي يابان فردلردر . فقط اوفردلر كتله يه استناد
 ايتكله موفق اولورلر . قضيه عكس ايديله بيلير : كندى آرزوسنى قوه دن فعله ايصال ،
 كشف وانكشاف ايتديره جك بر ريشى محيطنده آرايوب بولان ، بالوسيله وبالنتيجه تاريخي
 يابان اجتماعى كتله در .

ضياء الدين فخرى

تجدى

ادبيات تاريخي

ايكى مجهول شاعره

ادبى تاريخمزمده قادينلره بك آرموقع و يرلمشدر . اساساً تاريخمزمك بوتون شعبه لرى كى
 بوقسى ده هنوز ايشلنمش ، عناصرى ميدانه چيقارلمش دكلدر . بونك ايجون قادين شاعرلر ك
 وقادين محررلر ك حياتلرينه دائر برشى بيلمه يشمىزى طبيه بوليوروز .

صوك سنه لرده ادبى مزمك ماضيسنه تعلق ايدن تجسس وتدقيق ميللرى ؛ معلوم بر قاج

شاعرہ بی دہ میدانہ قویغہ چالیشدی . حالبوکہ آتی عصرلق ، حتی دھا اسکی ، سلچوقیلرہ دم تملق ایتمک اوزرہ اون عصرلق برادییات تاریخندہ شاعرہ اسملری اوج درت دانہ دن عبارت اولاماز . کیم بیلیر ، دینی و وسطائی حیاتک قبالی ، آری برحیاطہ اجبار ایندیکی تورک قادیئلغندہ علمہ ، عرفانہ شعرہ و ادبیاتہ منفذبولان ، قفاسنده وقلبنده وجودہ کلن دوشونجہ ودویغولری اظهار ایدن نہ قدر موجودیتلر واردر . . . ؟ .

ایشته بز بوکون قارئلرمنہ ایکی مجهول شاعرہ اسمنی تقدیم ایدیورزہ . آتی وصدقیہ خاتملر اسمنی ، دیورزہ چونکہ ترجمہ حال وآنزہ مقفودیتی بزہ اونلری اطرافیلہ آکلامقدن منع ایدیور وبیله بیله جکمز شی یالککز همان همان اسمدن عبارت قالیور .

ادبیات مورخلری ایچون مهم ویکانہ بر منع اولان فقط مع التأسف ، مقصدہ خادم اولمایان فکرلری حاوی تذکرہ لریک برچوخی ، فضلہ اولہرق بویکی قادینک اسملری اولسون قیدایتمہ مکدہ . یازیلری ، شعرلری حقندہ بویکی سطر معلومات ویرمکدن عادتاجکینمکدہ درلر .

۱

صدقیہ خاتم وفاتی تاریخنہ باقیلہ جق اولورسہ مراد رابع زمانندہ یتشمشدر ؛ اوزمانک استانبول قاضیسی اولان قاضی زاده محمد افندیکن کریم سیدر [۱] پدرینک علم وفضلندن استفادہ آرزوسیلہ دینی ، شرعی علملری تحصیلہ هوس ایتمش ، بک آرزمان ظرفندہ اکتساب کالدن صکرہ شعر وانشاعتی ایلہ مشغول اولمق ایچون صمیمی آرزولردویمشدر . بونی تأمین ایتدکدن صکرہ مشهور شاعرلرک دیوانلری اثرلری تدقیقہ قویولدی . استعدادادبیسنک تدریجاً انکشافنہ خدمت ایتدی ، نہایت غرامی و آلہی شعرلری طوبیلاہرق ایکی دیوان ایلہ برغزلیات وجودہ کتیردی . . .

اسملری مجمع الاخبار ، کنز الانوار اولان بودیوانلری ، تذکرہ نویسار یالککز خیر ویرمککہ اکتفا ایدیورلر ، کتبخانہ مزده ایسہ بولرہ دائرہ ہیج بر ایز بولونہ مایور . یالککز زمانمزہ قدر انتقال ایتمش ، شاعرہ نک شعری و صنعتی حقندہ بزہ نام دکلسہ دہ آز وچوق بر فکر ویرہ بیله جک قیمتی حائر بر قاچ قطعہ وغزل واردر .

بوندن بشقہ شقایق ؛ دیوانلرک مقصد و فایہ سنی کوسترنہ ایکی پارچہ ذکر ایدیورکہ بر معتاد توحید و نعت ایلہ باشلا یور : [۲]

[۱] قاضی زاده ۱۰۳۶ دە طومغمشدر ، مختلف قاضیلر دن صکرہ آناطولی پاہسیلہ تلطیف ایدلدی . امیربخاری زاویہ سنده مدفوندر - ۱۶۰۸۹ - [۲] شقایقہ کورہ بویارچہ مجمع الاخبارک مقدمہ سیدر .

اول حبیب حق رسول محترم
 انبیا سر چشمہ سی ، نور خدا
 سن کہ بر دریای عمانک شہا
 ایکنجی پارچہ دہ شودر :

پیشوای اولیای مضر الامم
 شمس وماہہ اپردی نورندن ضیا
 قطرہ یم ، بن قطرہ نک حالی نولا
 کہم دیمز ایسہ اولورکاری تباہ
 دخی ایغی صوکرآ بنیاد ایدہلم [۱]

متصوف شاعرلرک اثرینی تعقیب ایدن صدقیہ خانمک روحنی آ کلامق ایچون بویتلر
 کافی در ، فی الحقیقہ ، اونوتمایہلم ، شاعرہ عین زماندہ دورک قطبہ منسوبدر ؛ شیخ ہمت
 حضرتلرندن انابت اخذ ایدہرک اونک خلقۂ ارشادیہ داخل اولمشدر . [۲]

بوصورتلہ بر « مرآۂ مرادانہ رفتار » اولدیغنی فعلاً کوستردکدن صکرہ قلبہ حاکم
 اولان حقیقی عشقک ساقہ سیلہ یازدیغنی شعرلردہ تصوف آمیز فکری فی میدانہ قویویور :
 جانن عرضہ قیلدی کنت کفرندن لقای عشق ظہورہ کلدی اشیا اولدیغندہ پس ضیای عشق
 ایرشسہ جانب قلبہ قوماز اول عقلی ، جاسوس بیقرار بنیادنی فکرک ، مجیدر ماجرای عشق
 نہ لذتدرکہ عشاق کتورر حالت وجدہ اگر کہم روی دلبردہ آسہ باد صبای عشق
 دیوانلرینک ماقبتہ اوغریایان غزلیاتی ؛ آ کلاشیلدیغنے کورہ قیمتدار برار اولاجق ؛
 زیرا آلدہ موجود بر قاج غزلی زینک ، فطنتک بیتلری ، دیگر بعض شاعرلرک شعرلیہ
 مقایسہ ایدیلہ بیلہ جک قیمتی واردر .

مثلاً شوقطمہ نک لسانندہ ، افادہ سندنہ شایان دقت بر سادہ ک کوریلور ؛ عین دوردہ
 یتیشمش ادنی شخصیتلرک یازیلریلہ مقایسہ ایدیلریسہ بو ، کندیلکندن تظاہراتمکدہ در :
 ہفتہ کچمز کوبنہ مہمان ایدن سنسین بی بلکہ ہر شب صبحہ دک نالان ایدن سنسین بی
 دست تدبیر ایلہ چاک اولسونمی دامان فراق آفتاب حسنکگہ حیران ایدن سنسین بی
 صدقیہ نک بولوندیغنی دوردہ نابی وارقداشلرینی کورپورز . مع مافیہ بونلرک اوقدر
 تأثیری اولمامشدر . . اک زیادہ باقی وفضولی بی اوقومش اولدیغنی تخمین ایدیلہ بیلیر ، چونکہ
 حیاتی املرندن اشتکا ایدن برشمرندہ فضولینک تأثیری واردر .

[۱] بو پارچہ دہ کئی انوارک مقدمہ سندن مقتبسدر .

[۲] شیخ ہمت بولیلیدر . ۱۰۱۸ دە درسعادۂ کلش ، مختلف کرسیلردہ شیخک ایتدکدن
 صدرہ داوود باشادراکھندہ وفات ایتمشدر . ۱۰۹۰ - شقایق ، عارفانہ الہیونک ، صوفیانہ اشعارنک
 دیلردہ طولاشدیغنی سویلہ بور ، شوپارچہ دہ ، حقیقۂ ، جوشغون برمتصوف حسی وار :
 کوکل عشقک ایلہ پریانہ دوندی دوچشم مست اولوبن قانہ دوندی
 فغانم کشن ایجرہ ہندلیک سحرده ایتدیکی افغانہ دوندی
 ارلردن ایریشدی بزہ ہمت کدالر قالمایوب شاہانہ دوندی

عزل : کیم سوال ایلرسه حالم یاردن آیرلشم
مشکل ایمش غایتله آیریلدی جانانه دن
خیک دنی دمساز اولورمی آمی عجب افغانه
کیمه دیرسک صدقیا احوالی کیم کوش ایدر
فی الحقیقه فضولینک بزه هیران و محسرحسی ویردن شوشعربی اوقویکنز، مقایسه ایدیکنزه
وای یوز بیک وای کیم دالداردن آیرلشم
بلبل شوریده ام کلزاردن آیرلشم
برقدی شمشاد کلر خساردن آیرلشم

حس ، قافیه اعتباریله نه قدر شایان دقت برمشابهت و مماثلت دکلی ؟؟
شاعره نیک تاریخ سویلکده کی وقوف و مهارتی شایان تقدیردر . پدربینک ارتحالنه
شو مصراعی توریح ایشدر : قلمی زاده یه اعلاهی ارم اوله مکان (۱۰۳۶)
شیخی ایچون یازدینی تاریخ اسکی ادبیاتک بوضعتنده نقصانسنز اولدینی کوسترمکده دره
دیدم تاریخ فوتن صدق مولادن اولوب ملهم بوکون همت افتدی عدنی قیلدی کندویه ماوا
صدقیه نیک طوغدینی تاریخ مع الاسف بیلنه مه یور . سالم هجری ۱۱۱۰ صفرنده ارتحال
ایتدیکنی قید اید یور . مرقدی پدربینک خطیره سنده در .
آنی خانمک شعرینی و حیاتی کله جک نستخده موضوع بحث ایده جکنزه احمد فیلدی

شیخ سهروردینک فلسفه سی

مطابقه طریقی [چکن نسخه دن مابعد]

عالم عناصرده بولونان شیر ، عالم حسده بولوندقلری کبی بتون هیئتیی ایله فلکده
مصورلدر . هر انسان ، حیوان و سائره بتون احوال ، اولمش و اولاجق هر حرکت
وسکون اوراده نقش ایدلشدر . نفس ناطقه نیک وجودینه و مجرد اولدیفنه الک قوی دلیلده
بورادن استخراج ایدیله بیلیر چونکه نفسک تجلیاتی بعضاً برزخ اولدینی حالده بعضاً مثل
معلق در . دیمک که نفس (روح) بوایکیدن بری اولمایوب هر ایکسنه مغایر و مستقل
برشیدر و هر ایکسندن استنباط صور و معانی ایتکده در . بونلرک فوقنده مثل حق وارددر .
بونلر واردات السبهه ایله ادراک و استبصار اولتور . واردات الهیه نیک اسراری ایسه کتاب ایله
کلن شخصک اسراندن طلب ایدلیدر . بو اسرارده مظهر اولانلر ذکرمینک لوحنده مسطور
اولانلره مطلع اولور و قدرت مؤثره صاحبی اولورلر . بونلره اشراقات علویه دوام ایتدیکه
حجاب — ۴۲

ماده عالم اطاعت به باشلار، کندیلرنده خلق ایدن نور تمکن ایدر و عالم اعلا ده دعاری ایشیدیلیر. علم ازلیده کی قضای سابق، بر شخصک دعاسی شویله بر شینه اجابت سبب اوله جفی تقدیر یله مقیددر. دیمک که واردات الهیه و اشراقات علویه به مظهر اولان نفوسک تأثیراته « لوح قدر » سوزیله قارشى طور مق دوغری اولامایاجنی کبی بونلرده خلق ایدن نور و نور للهک مثالی تقرر ایتدیکی ایچون « سر قدر » ده بدرجه به قدر معما حالندن چیقمش اولیور. « حکمة الاشراق » ده دعالرک، مقدراتی دیکشدره جکنه دائر اولان بوققره جالب دقتدر. زیرا مقدرات الهیه ده قطعیت اولمادیغنی افاده ایدر و اجل معلق قبول ایتک، قضای الهی بی شرطه ربط ایتک کبی نتیجه لره واریر.

کورونوشده خارق العاده لری معجزه و کرامت کبی حادثه لری قبول ایدنلر بوا ساسه صادقانه صاریلی ایدیلر، حالبوکه وضعیت بویله دکلددر. شایان قیددر که اسلام عالنده الک معتبر مسلک لور لوح قدرک نحول ناپذیر اولدیغنی قبول ایتدک لری حلاله جبری ده رد ایدر لر. بونلر سهروردینک ایشنه کلز. چونکه او، قوه نوریه یله تصرفات اجرا ایتکی اساس اعتبار یله قبول ایتشددر بونلکه برابر قضای سابقه شویله بر دعا ایدلدیکی زمان اجابت ایدیله جکی ده مقدردر. دنیلمکه یه لوح قدرک حکمی محافظه ایدمک ایسته نیور فقط بوضو رتله مسئله ک سیلوب آتیش اولمیور [۱] آنجق سهروردی ده بوقطه نک ایضاحی، بوکبی تصرفاتی اجرا ایدنلرده نور الهیتک بولمش اولسیدر.

شیخک نظر نده عالم اعلی دن سنوح ایدن بو نور قدرت و علم اکسیریدر که عالمک اطاعتی بونلره تأمین ایدیلیر و نور الله بونلره نفوس مجرده ده تقرر ایدر. اصابت عین « نظر » دنیلن شیئی، اشیاده مؤثر اولان نوریت قاهره دن دولاییدر که اشیای افساد ایدر. بوتون بو اشراقات، نور مدبر (یعنی نفس انسانی، تعبیردیگرله روح مجرد) اوزرینه وارد اولور اوندن هیکل بدنه و روح نفسانی یه عکس ایدر. فقط بو، سلو کده متوسط لارک درجه سیدر. بعضاً امور مذکور بوسالک لری آلبر کوتورر، صواوزرنده، هواده یورومک و اوچق، بدن یله برابر سباه چیمق، سادات علویه نک بعضیلرینه التصاق ایتک کبی حالاتی ایضاح ایچون بوقطه دن حرکت ایتک ایجاب ایدر.

بومقام چوق عزیزدر. شیخ دیبورک: بو حقیقی بزه افلاطون. هر مس، فیثاغورت.

[۱] بوسیله شیخ محی الدین عربی مسئله بی حل ایچون برده بی قالدیرمه مجبور اولشددر « برده آرقه سنده سنسک » دیور یعنی تقدیر ایدن ده ایدیلن ده سنسک دیمک ایستیور.

انبا دوقلس کبی بیوک فیلسوفلر وناسوتی طالمدن انسالخ ایدن جماعت صوفیه کندی مشاهده لرینه بناء نقل ایتمشلردر .

دورلر وزمانلر اصلا بونلردن خالی قلامشدر « وکل شیئی عنده بمقدار » [۱] « وعنده مفتاح القیب لایعلمها الا هو » [۲]

بومقاماتی نفسنده مشاهده ایتمینلر ، اساطین حکمایه [۳] اعتراض ایتمینلر . زیرا بوجهالت وقصوردر . الله عبادت ایدوبده طلده اتدن (یعنی بدنن ومادیاتدن) بکلر ، حواس ومشاعرینی آتاملر باشقلرینک مشاهده ایدهمدیکی شیرلی کورورلر .

شیخ مکاشفاته نائل اولمق ایسته ینلره برطاقم وصایاده بولنور . بووصایایی شو صورتله خلاصه ایده ییلر : عنزم امور ، صبر ، طعامی آزالتمق ، سهر (یعنی کیجه اویقوسزلنی) ، تضرع ، افکار لطیفه ایله سری تلطیف ، کائناتدن قدس اللهه استغراق ، اشاراتی فهم دوام ذکر .

صاحب جبروت اولان اللهک ذکرلی ایله تطرب نفس ایتمک ، مکاشفاتک قابوسی ، نوراللهه توجه واخلاص ایسه بوقابونک مفتاحیدر .

سهروردی ، کندی کتابلرینی مطالعه ایتمک ایسته ینلرده برطاقم وصایاده بولونمقدردر . بالخاصه حکمة الاشراق حقتده شوسوزلری سویلیور : بوکتابی فلسفه مشائیه یی محکمشدیرن آداملر ونوراللهه محب اولانلر تعقیب ایده ییلر ، کتابه باشلامادن اول قرق کون ریاضت چکملی (اربعین طوملی) ، حیوانات ائی بیملی ، طعامدن ، هرشیدن کسلیملی والله عزوجلک نورینی قییم الکتابک امر ایتدیکی وجهله تأمل ایتمیدر . بونلره رعایت ایدن آدم بوکتابه دالابیلر واززمانده جناب اللهک بکا میسر ایتدیکی بوشیلردن متقدم ومتأخر فیلسوفلرک خبری اولمادیغی ده آکلار . بونلری ، نافق قدسی عجیب برکونده دفه قلبمه القا ایتدی . کرچه یازمق ایچون برقاچ آی سوردی ایسه ده بو ، سیاحت وسفر موانعندن منبشدر . بوکتابک عظیم شرفی وارددر . حتی انکار ایدندن الله منتقددر . هیچ کیمسه بوکتابده کی . علمک خلیفه سی اولان برذاته مراجعت ایتمکسزین کتابک اسرارینه مطلع اولمغه طمع ایتمه ملیدر . سزه وصیم اولسون قارداشلرم ا او امر اللهیه یی حفظ ومانه یسینی ترک ایدیکنز ، مولامن

[۱] هرشیک اونک نظرنده بریمق واردر .

[۲] غیک آناختارلری اوند واونلری آتیمق اوبیلر .

[۳] اساطین ، اسطوانهک جمیدر . دیرک واستنادگاه دیکدر .

نورالانواره بالکلیه توجه وفائده‌سر اقوال وافعالی ترک ایدیکنز، خواطر شیطانی بی آتیکنز۔
بوکتابی محافظه و اهل اولمایانلردن صیانت ایتمکنزی، بالخاصه بوخصوصده احتیاطلی اولماکنزی
توصیه ایدرم والله خلیفتی علیکم !

*
*

سهروردینک «مکاشفه طریقی» نی کوسترمکه چالیشیرکن اونک علم مسئله‌سی ناصل
وضع ایتدیکنی نظر دفته آلمق ایجاب ایدر۔ معلومدرکه سهروردینک عصرنده علم مسئله‌سی
بوکونکی تلقیدن چوق فرقلی ایدی۔ بوکون علم، ماهیتی اعتباریه اضافی در و آنجق
تجزیه به استناد ایتدیکنی زمان اکتساب قیمت ایدر۔ اوزمانلر بالعکس علم، ماهیتی اعتباریه
مطلق و حقیقی تلقی ایدیلوردی۔ هرشی اولدینی کبی بیلیرز، اشیانک حقیقی وارد
وزه حقیقیله معلومدر دینیلوردی۔ بو مسئله به معارض اولانلر یالکنز اسکی زمانده کلمش
کچمش اولان سوفسطائیلر ایدی که بونلری سقراط مغلوب ایتشدی و اوندن سوکرا بو مسئله
موضوع بحث اولامازدی۔ تجزیه به کلنجه او، انسانلرک مشاهدات و محسوساتنه مستند اولا
بیله جکدی۔ مشاهداتنه و محسوساتنه انسانلر چوق زمان آلدانه بیلیردی۔ بنساء علیه
حقایقی بیامک ایچون نظر و استدلالن باشقه چاره یوق ایدی۔ سهروردی برایکی مسئله‌نک
برنجیسی بلا مناقشه قبول ایدیور آنجق ایکنجیسی کندیسنه قناعت ویرمیوردی۔
چونکه نظر و استدلال ایله موجودک، جوهرک، حتی جسمک ماهیتی آکلایاماشدی۔
حتی بوجهتی مشایه فیلسوفلرینه قارشى بلا پروا سویله مکده در: سزک نظر و استدلالکنز
اشیانک اوصافی صایمقدن عبارتدر۔ جسمک نه اولدینی بیله بیلیمورسکنز! اونک ماهیتی
آکلانا جنز دیرکن یالکنز اوصافی صایبورسکنز، دیوردی۔ شو حالده ماهیات اشیایی
آکلامق ایچون برچاره لازم ایدی۔ سهروردی به بو چاره بی تأمین ایدن یول۔ مکاشفه
طریقیدر۔ آنجق مسئله‌نک اهمیتی بونی واسطه علم اولمق اوزره وضع ایده بیلیمکدر۔ سهروردی
بونده کندی اصولنجه موفق اولدی۔ اونک واسطه علم اولدینی ینه، مکاشفه لرله اثبات ایتدی
نتکیم یوقاریکی سوزلر هب بوفکرک و ثاقیدر۔ فی الحقیقه اگر سهروردی مکاشفه‌نک قیمتی
نظر و استدلال ایله اثبات ایتمکه قالفسه ایدی نظر و استدلالک قیمتی قبول ایتمش اولاجقدی۔
حالبوکه اونک نظرنده نظر و استدلال خطالره دولودر۔ مشایه منطقی کرک تصورات
قسمی و کرک تصدیقات و قیاسیات قسمی بر آرزو کرا کوروله چکی وجهله اساسندن چور و کدر۔

او، اولسہ اولسہ سوزی سوزلہ ایضاً حدن عبارت اولا بیلیر . حالو کہ حقیقت سوزہ سیغماز ، اونک بالذات منکشف اولسی ، قلبی استیلا ایدہ رک اورادہ ظهور ایتہسی لازمدر . سوزک قدرتی یالکز بر خیال او یاندیرا بیلیمکدر ، حقیقت ایسہ خیال ایلہ احاطہ ایدیلہ مز . شوراسنی دہ سویلہ لم کہ سهروردی نظر واستدلالک قیمتنی بسبتون انکار ایدنلردن دکلدرد . آنجق اونک قیمتنی یرینہ کوزہ در . بعض موضوعلر واردر کہ اورادہ یالکز تنیہ و اخطار کافیدر . مثلاً نور ایلہ ظلمتی تصور ایتیمک و یا خود کلک جزء دن بیوک اولدیغنی تصدیق ایتیمک ایچون بر تنیہ و یا قلباً خاطر لاق کافیدر . بر طاقم موضوعلر دہ واردر کہ بونلر بیوک فیلسوفلر دہ اولدیغنی کبی آنجق مکاشفہ و مشاهدہ حقہ ایلہ بیلنہ بیلیرلر . حقایق ، نفوسی ، عقلی و انوار مجردہ بی بیلیمک کبی . بونلری ریاضات و مجاہدات نتیجہ سندنہ حاصل اولان مشاهدہ ایلہ بیلیمک قابلدرد . فکر و نظر طریقتمک بوموضوعلر فارشیسندنہ عجزی درکاردر . دیگر بر طاقم موضوعلر واردر کہ تنیہ و اخطار کافی کلز ، مشاهدہ حقہ ایلہ ادراک ایدیلہ جک بر شو دہ دکلدرد . ایشتہ اوزمان فکر و نظر ، صحنہ یہ چیقایلیر . چونکہ انسانلرک معلوماتی یاتصور و یا خود تصدیقدر . بونلرک ہبسی بدیہی اولامازلر چونکہ بدیہی اولسلر ایدی ہیچ بر شئی تحصیلہ احتیاج حاصل اولمازدی . اکتسابی دہ اولامازلر چونکہ ہبسی اکتسابی اولسلر ایدی ہیچ کیمسہ ایچون تحصیل ممکن اولمازدی . شو حالدہ بعضیسنک معلوم و بعضیسنک او معلوملرہ استناداً قابل تحصیل اولماسی لازمدر ، ملک و جن تصوری عالمک قدیم و یا حادث اولماسی حکمی کبی . ایشتہ نظر واستدلالک قیمتنی یالکز بوموضوعلر دہ اولابیلیر و بو حقیقی دکل خیالی بر علمدر .

برشیدک قلبی استیلا ایدہ رک اورادن ظهور ایتہسی در کہ سهروردی یہ کورہ حقیقی علمدر و اونک نظرندہ مکاشفہ دن قصد ایدیلن ایلمک معنادہ بودر . فی الواقع سهروردی مکاشفہ بی داہا برچوق معالردہ قوللا مشدرد . ازجملہ برچوق یرلردہ مکاشفہ ، فکر و طلب اولمقسزین برامر عقلینک دفعہ الہام ایلہ حصول بولماسی و حق بعضاً نوم و یقظہ آراسندنہ پردہ نک قالدیرلہسی ایلہ حقیقت حاکم شک دن آزادہ بر صورتدہ توضیح ایتہسی معالرندہ قوللانیمشدرد .

شیخ « کلمۃ التصوف » نامندہ کی رسالہ سندنہ مکاشفہ بی داہا عمومی بر معنادہ کوسترز . دیورکہ : مکاشفہ ، ماضیدہ و یامستقبلدہ برامر جزئی یہ متعلق اولان سانح عینی و یا حدس

یا خود فکرایله نفسده حصوله کان علمدر. مشاهده ایسه وهمک منازعه‌سی قطع ایده‌جک صورتده نفسه انوارک اشراقیدر.

آنحقیق یوقاریدهده عرض ایدلدیکی وجهله سهروردی لساننده مکاشفه و مشاهده صرف برحادثه نفسیه و درونیه دکلدر. یعنی سهروردینک مکاشفه‌سی، استبصار و یا مشاهده داخلیه قیلندن عد ایدرهک مسئله‌ی روحیات نقطه نظرندن ایضاح ایتک کافی دکلدر. نته‌کیم شیخک نظرنده الهام، وحی و کهانت صرف روحی حادثه‌لردن عبارت عد ایدیه‌مز. بونلر شیخه کوره هب آفاقدر و عالم افلاک ایله عالم برزخ ایله مناسبتداردر. نتکیم «کلمة التصوف» ده بو خصوصله اشارت ایدیور: «بعضری مشاهده‌ی حس مشترکه صورغیبیه‌نک ظاهر و محسوس کورونه‌جک صورتده مراسم اولماسی معناسنده قوللانیملردر. بعض جاهلله ایسه بونی بسبتون متخیله‌نک او یونجای غن ایتملردر.» دییور. بوسوزلریله شیخ نوافلاطونیلردن آریلدیکی کبی فارابی و ابن سینانک نظریه‌لرندن ده آریلیور. چونکه اونلرک تلقیلرنده متخیله‌نک رولی واضخدر. سهروردی علی‌الاکثر وحی و کهانت، انبیاء اولیا و کهنه تعبیرلری یان یانه قوللانیور. بوجهت جالب دقتدر. شه‌سز او، کهاننک قیمت افاقه‌سی قبول ایدر. عکسی تقدیرده کندیسنک سیمیا کرلکی هیچ برقیقتی حائز اولمایاجدی.

مکاشفه طریقنده شایان قید اولان برجهتده شیخک طالبلره برنوع سلوک وانتساب توصیه ایتیه‌سی در. فی‌الواقع تا فیثاغورثدن طوتیکز بوتون بو مسلک آدملری هب بویله ریاضانه، اربعینه و نهایت سلوک وانتسابه، بو علمک خلیفه‌سی اولان برذاته مراجعت ایتکه جوق اهمیت و یرییورلر. فقط بو علم ایچون دکل حال ایچون اولق کرکدر. چونکه بو صورتله علمده بولونمه‌سی الزم اولان بی‌طرفلق اخلال ایدلش اولیور. بو توصیه‌سیله سهروردینک اشراقیه‌سی تصوف کسوسنه بروشم اولیور. بو نقطه‌ده حقیقی تسلیم ایتک ایجاب ایدر. چونکه مشاهدات و مکاشفات حقتنده قناعت و یقین حاصل ایتک ایچون اونی بالذات یاشامق و بو ذوقدن بهره‌دار اولق لازمدر. بو قناعتی حاصل ایتک ایچون طالب بر جوق درجه‌لر قطع ایتکه مجبوردر. سهروردینک بو بابده‌کی نصایحی تصنیف ایده‌جک اولورسه شو خلاصه‌له ایدیاير:

اولا مبتدیله وارد اولان انوار خاطرده لیدمدر. بوکا متصوفه طوالمع ولواحدیرلر.

بو حال حاصل اولدقدن صوکره ریاضت دوره‌سی کیر . بو دوره ده طلوعات چوغالیر
 ویرملکه متمکنه حاله کلیر . نهایت بارقه افزا انوار خاطفه مهاجماته باشلار و طالبک
 یذاختیارنده اولمایارق آقین ایدر . بووجد دوره‌سی در . مهاجمانک کثرتی نهایت استقرار
 و ثبات پیدا اید. چک برحاله کلیر . بوکا « سکینه » نامی ویریلور . ریاضانده دوام
 بو سکینه بی ملکه حاله افراغ ایدر . بوچه عروج ویا « استغراق کلی » دوره‌سی در .
 بوندن صوکره جنان اعلی‌یه چیمق قدرتی حاصل اولور و بو دوره ده نفس ، حقیقی لذات
 ایله متهیج اولدقجه او ، هنوز غیرواصل عداوتور . زیرابو حالده نفسی حقه ناظر اولدیغی کبی
 کندنی نفسنده ناظر در و بناء علیه سالکک ایکی نظری واردر : اکر شعورندن تمامیه
 غائب و لذاتی استشعار ایتمکدن فارغ اولاجق درجه به ارتقا ایدرسه ایشه « فنا » ذیلان
 مرتبه بودر . فقط شیخک فکرینه کوره لذاتی استشعار ایتمکدن فارغ اولق ایله نفسک
 ذاندن اصلا غافل اولماسی اساسلرینک متافی اولدیغی ظن ایتمه ملیدر . نفسک بالذات
 کندینی مدرک اولماسی و کندینک کندنی اولدیغی ادراک ایتمه سی ماهیتک اقتضاسیدر .
 شعورندن کچمک شیخه کوره کندندن کچمک دیمک دکلدیر . بو ، تربیه فلسفه‌یه نک
 نتیجه سیدر . ایشه بو حالده بولونانلردر که خطاب ایدیلنجه برشی ایشتمزلر . واستغراقه
 التفات ایتدکلری تقدیرده دالدقلری حالتدن تعویقه دوچار اولورلر . بونلر بو حاللری
 یاشارکنک واسع معناسبله ذوق ایچنده درلر .

شیخک بو فکرندن وحدت وجود نظریه‌سنه دوعری زمین حاضر لادینی آکلاشیله بیلیر .
 فقط شیخ ، وحدت وجود فکرینه اصلا طرفدار دکلدیر . فی الواقع فنا مرتبه‌سنی ،
 انالقی مرتبه‌سندن باشقه بر صورتله آکلامق کوچدر . شوقدرکه فانی ماسوادن تجرد
 و حقه توجه صورتنده قبول ایتمکله بوتنافیدن قورتولایلیرز .

شیخ محی‌الدین عربی سهروردینک بو فکر لرینی چوق ایلری کوتورمشدر . حق
 او ، اولدکن صوکراده ترقی بی و مقامانده یوکسلمه نک نامتاهی اولدیغی قبول ایدر .
 ایشه سهروردی به کوره نفوس متأله نک وحی والهامه مظهر اولدقلری حالت بو حالدره
 بو حالته اونلره نورالانواردن اشراقات کلیر ، هر شیتی اونلره اطاعت ایدر والرنندن کرامت
 و معجزه ، دیلرندن امثال و رموز صادر اولور .

امثال سوبله مک برنجی درجه ده پیغمبرلره یاراشیر . چونکه اونلرک وظیفه‌سی
 صومیدر و بتون انسانلری مکملشدیرمک ایچون مبعوثدرلر . هر کسک استفاده ایتمه‌سی

ایچون ایسه بو حقایق واضحاً سویلک دوغری اولاماز. هر کس کندی استعدادینه کوره اوسوزلردن استفاده ایده بیله جکندن شو حالده هر کسک مشربنه ، ذوقه موافق بر صورتده سویلنه جک سوزک رموز قیلندن اولماسی لازمدر .

کوریلورکه سهروردینک مکاشفه طریقیتی تمایله کندیه مخصوص بر طرزده اولقله برابر بونک ایچندن لزوملی اولان فکرلری آیرارق باشلی باشنه بر «مبحث علم» وجوده کتیرمک قابلدیر . بومبحث ، سهروردی نک افکار و آئارنده مختلف مسائل و موضوعات ایله بیوک برانسجام محافظه ایتمکده در .

یالکز بودرجه اساسلی وخیلی شموللی دوشونلش اولان بومبحث برکل حائنده تدوین ایدلمش دکدر و بونی سهروردیدن آرامه حقمز یوقدر . چونکه او زمانلر ، روحیات و حیاتیاته عائد مسئله لر بعضاً نفوس بعضاً کیفیات و بعضاً مثل و انفعال مقوله لرینه عائد بختلره توزیع ایدلمش و موضوعات علمیه حقیقه تصنیف ایدلمه مشدی . بوسبیله درکه شیخ مکاشفه دن بحث ایدرکن افلا کدن ریاضات نتیجه سنده پایلاجق تصرفاتدن ، قدردن ، اقطاب نظریه سنندن ، سلوک و اتسابدن بحث ایدر و بو بختلرده هیچ بر تصنیفه تابع دکدر . چونکه علمای اسلامیته نک قبول ایتدکلی آرسطو تصنیف علومی شیخک نظرنده مقبول دکدر . بوسبیله اونک فکرلری مختلف بختلر آراسنه داغیلمشدر . فقط بو بختلرک یکدیگریله اولان ارتباط و انسجامی اخلال ایدلمه مشدر . نتکیم بوندن سوکرا شیخک فلسفه بختیه سنی و الهیات مسائلنی تدقیق ایدرکن بتون بختلرک داغینقلقرینه رغماً برکل حائنده قاراراندیغنی و بونلرک مکاشفه اساسنه صادق قالدیغنی کوره جکز .

*
**

فلسفه بختیه

سهروردینک فلسفه سنده مبدأ حرکت مکاشفه طریقیتی اولدیننی کی نقطه هنریمت ده انوار الهیه تلقیسی در .

بومبدأ ایله منتها آره سنده اونک ایضاح ایتمک ایسته دیکی شی «ظلمت و نور» مسئله سیدر . فلسفه سنک اساسنی ، محور دورانی - یکدیگرندن آیری ایکی مبدأ صورتنده اولمایوب آرارنده یالکز درجه فرقی اولان اولان - بویکی قطب تشکیل ایدر .

اثرلرینک تدقیقندن آکلاشیلورکه شیخ تفکرات فلسفه سنه دالیدی زمان اولاماده نی ،

« ظلمت » ی کورمش و دوشونمکه اورادن باشلامشدر. عجباً ماده نهدر؟ بونک ماهیتی آراشدر رکن حیات یله قارشیلشمش و حیاتی ایضاحه، روح مسئله‌لرینه « برازح سفلیه یه » کچمش، بوراده خیلی دونوب دولاشدقدنصکره بولایلدیکی نور شماعاته طوتونارق عالم افلاک « برازح علویه یه » چیمش و اورادن مجرداته و نهایت عوالم علویه و انوار الهیه بختلرینه یوکسشمش و نورالانوارده قرار قیلمشدر.

شیخک فلسفه‌ده تعقیب ایتدیکی بو سیری هر اثرنده کوره بیلیرز. مثلاً هیاکل انوره دقت ایدیکیز! اوراده برنجی هیکلده جنم دن باشلادیغنی کوره جکسکنز. سوکرا صیراسیله حیات و روح مسئله لرندن، جهات عقلیه دن وحدت، علیت و عوالم ثلثه بختندن و نهایت عالم افلاک، مجردات و عالم ملکوتدن بحث ایتدیکنی و سوکنده انوار الهیه، آباء قدسیه و نورالانوارده قرار قیلدیغنی کوره جکسکنز. بو، اونک بتون اثرلنده تعقیب ایتدیکی یولدر و بزه فلسفی سیستمک آنا خطلرینی کوسترز.

بتون اثرلرینی دییوره. چونکه شیخ مشائیه فلسفه‌سی طرزنده یازدیغنی اثرلنده عین روحی اظهار ایتمکده در.

کندی افاده‌سنه کوره مشائیه مسلککنده یازدیغنی و بنجه شاه‌اثری اولان «مطارحات» نده عین روحی کوستردیکی کبی ابن کونه و شمس‌الدین شهرزوری طرفلرندن بیوک بر اهمیتله شرح ایدیلن «تلویحات» نامنده کی مشائی اثرنده عین فکری بولوق قابلدز. شیخک بالذات مدح ایتدیکی قیمتدار اثری «حکمة الاشراق» ایسه بو مطالعه‌نک اک صادق دلیلدز. فرسجه یازدیغنی «پرتونامه» سی مقاومات، لمحات، الواح، تقدیسات و سائر اناری ایسه عیناً هیاکل انور و هیاکل فارسیه طرزنده درلر. (*)

[*] مطارحاتک الک قدیم و یکانه نسخه‌سی راغب‌باشا کتبخانه‌سنده ۱۴۸۰ نوسرولی مجموعه‌ده در. بو مجموعه بغدادده مدرسه نظامیه‌ده بدرخسانی خطیله ۷۰۰ تاریخنده یازلمشدر. مقاومات، لمحات، تقدیسات عین مجموعه‌ده در. شهرزوری شیخک آثارینه دائر یابدیغنی فهرسته مشارالیهک آثارندن الهی قدرینی یازدیغنی حالده تقدیساتی یازمامش و آکلاشیلان بو اثری کورمه‌مشدر. شیخک امیر عمادالدین قارا آرسلان نامنه یازدیغنی الواح عمادیه‌نک نسخه‌سی شرح حکمة الاشراق و شرح هیاکل انور نسخه‌لی کبی متعدددر. هیاکل فارسیه ایسه یالکز فاتح کتبخانه‌سنده سفینه نوح نامنده کی ۴۲۶ نوسرولی مجموعه‌ده در. هلیلیج آرسلانک اوغلی و نکسار امیری بر قیارقشاه نامنه یازدیغنی پرتونامه‌نک یکانه نسخه‌سی ده بو مجموعه‌ده در. بو مجموعه‌نک صاحب و کاتبی شیخ علی بن دوست خدای انقروی در قدیم و ۳۱ رساله دن مرکب یکانه بر مجموعه‌ده در.

تلویحاتک و بالخاصه ابن کونه‌نک شرحلرینک متعدد نسخه‌لی وارددر. یالکز شهرزورینک شرحندن

فی الواقع شیخ مطارحات و تلویحاته اولدینی کبی حکمة الاشرافنده اولاً منطقدنه باشلار. فقط بو، کندینک افکارینی و فلسفه‌سی کو سترمک ایچون دکل، مشایه منطقدنک چورو کلکنی کو سترمک و کندی سیستمه زمین حاضر لامق ایچوندر. عین زمانده بونرله ضوابط فکریه‌نی کو ستره‌جک و کندی قطعه نظرینی مدافعه ایتمک ایچون مناقشه اصوللرینی واصطلاحلری تعیین ایده جکدر .

سهروردینک منطق قسمنده ایلمک هجومی افلاطونهدر. دییورکه کلیاتک ذهن خارخنده وجودی تحقق ایده منز زیراً خارجده برشینک بولونماسی، متعین و متشخص اولماسنه وابسته در عکس تقدیرده هویت صاحبی اولماز و خارجده بولونماز . بوندن سهروردینک عالم تلقیسی ایله افلاطونک مثل آراسنده فرق اولدینی و افلاطونک حقیقه‌سی سهروردی ایچون موضوع بحث اولمایه جنی آ کلاشیلیر. صوکرایشخ آرسطویه کچر؛ ا کر دییور، برشینک ماهتی ایکی شیدن، هیولی و صورتدن عبارت اولورسه مثلاً جسمی تعریف ایستدیکمز زمان اونی ایکی جز و ابله تعریف ایده جکر حالبوکه بوجز و لری بر جوق انسانلر قبول ایتمزلر و یا خود بونلر حقتده شک ایدرلر. شو حالده مشکوک شیلرله برشینی ناصل تعریف ایتمک قابل اولور. محسوساتک حالی بویله اولورسه مجهولات حقتده بو تعریفلر ناصل علم افاده ایده جکدر در؟ باخصوص که تعریفلرده قبول ایدیلن فصل اونلر طرفدن اعتبار ایدلمش برشیدر. اولابیلیرکه مثلاً انسانک ناطقدن باشقه و هنوز مطلع اولونامایان بر ذاتیسی واردر. بو صورتله بو کون حقیقت ظن ایستدیکمز برشینی یاربن تبدل ایدر. [۱] شو حالده تعریف ایچون، برشینک بتون اوصاف و لوازمی صابعدن

استانبولده بر نسخه موجوددر . بو نسخه کو پرولی کتبخانه سنده ۸۸۰ نومروده مقید و مؤلفک خط دستیله اولماسی قویاً ملحوظدر . هیاکل النورک جلال دوانی شرحی بالذات جلال دوانینک تصحیحلری و حاشیه‌لری ایله موشح بر نسخه‌سی آبا صوفیه کتبخانه سنده ۲۳۳۲ نومروده مقیددر . میرغیاث الهینک شرح هیاکلنک یکانه و تام نسخه‌سی نور عثمانیه ده « ۲۷۰۶ » نومروده مقیددر بو شرحک ناتمام اولدینی حقتده کرک کشف الطونده و کرک السنه علماده کی شایعه یا کلهشدر. بو شایعه احتمال فاتح کتبخانه سنده موجود و ۳۱۷۴ نومروده مقید نسخه‌ک ناتمام اولماسندن منبتدر .

[۱] تنکیم اجتماعیا تحمیلر صوک زمانلرده انسانک لازم ذاتیسی اجتماعیک در دییورلر و انسانی اجتماعیا بر حیواندر دییه تعریف ایدیورلرکه بو تعریف حیوان ناطق تعریفندن هم دوغری همده سهروردینک مطالعه‌سی مؤیددر. چونکه بعض ابتدائی انسانلرک لسانه مالک اولمادقلری حالده جمعیت تشکیل ایستدیکلری کورولمش . تنکیم آلمانلر اوسترلیانک بعض برلنده تدقیقات اجرا ایدرکن بوکی جمیلتره تصادفه ایتمشله کرچه اجتماعیا تحمیلرک چوغی بونی قبول ایتمورلر. فقط بو احتمال سهروردی به حق و یردی ریوره مسئله بودر .

باشقه یول یوقدر. عین زمانده مشائیه‌نک اساسلرینه باقیلیرسه اونلره نظراً هیچ برشینک بیلنمه‌سی لازم کلیر. زیرا اونلره کوره جواهرک برطاقم مجهول فصللری وارد روجومری بر امرسلی ایله تعریف ایدیورلر. نفوس و مجرداتده اونلره کوره برطاقم فصول مجهوله واردر. اعراضده بویله ... مثلاً قرالق اونلره کوره بصری جمع ایدن رنک در. حالبوکه بصری جمع، عرضی برشی؛ لون ایسه اعتباری در. کوریلرورکه نه جواهر نه ده اعراض منصور و معرف اولامیورلر. اونلره کوره وجود اظهر اشیادر، بوفکرک قعیته بر آرزو کرا کوروله جکدر. شوخالده دیمک، موجود ایدن هیچ برشین آ کلاشیلما یا حق. اوت، لوازمی ایله تصور ایده بیله جگمزی فرض ایدلم، لکن ینه اونلره کوره لوازمکده برطاقم خصوصیتلری واردر.

سهروردینک نقطه نظرینه کوره منطقتک تصورات قسمندمه مشائیه‌نک یولی یا کلاشدر منطقی اساسلی صورتده وضع ایتمک ایچون اولا حقایق بسیط و مرکب اولوق اوزر. تفریق ایتلدر. بسیط اولانلر، اونلرک ظننه رغماً تعریف اولونا مازلر. مثلاً قارالق بسیط برشیدر و بونک مجهول برجهق یوقدر. اونلر، کورمه‌یه نه تعریف قابل دکلدر. کورن ایسه تعریفدن مستغنی در. کذا بونلرک عقلاده کی صورتی حسده کی صورتی کیدر. بناء علیه بواشیانک صور و امثالی ده تعریف اولونا ماز چونکه حسده کی شی کی دهندمه کی صورتده بسیط و غیر مرکبدر. مشائیه‌یه کوره تعریف دائماً مرکب اولاجنی جهته بسیطی تعریف ایچون اونلر مرکب یا عمیق ایجاب ایدیورکه بودوغری دکلدر. او، تعریفه حاجت قالمادن کورن وبالذات یا شایان ایچون معلومدر.

مرکب اولانلرک قابل تعریف اولدیغنی قبول ایدرز. چونکه بو امکان علم، مسئله سیله علاقه داردر. فقط بو تعریف؛ اونلرک جنس و فصلی ایله، فصول مجهوله احتمالاتی ایله دکل او مرکبک ترکیباتی جمع ایتمک صورتیله قابلددر. بوجهت، طبق حقایق بسیطی تصور ایتمک کیدر. مشائیه منطقتک تصدیقات قسمی ده بویله در. بتون قضایای موجب ضروریه‌یه رد ایتمک ممکندر؛ چونکه ممکنک امکانی، ممکنک امتناعی، واجبک وجوبی ضروریدر و بتون جهات قضیبه محمولاته اجزا یا عمیق ممکندر. شوخالده قضیه لر مرحله نظراً ضروریه اولور.

قاعده اشراق یا لکنز شکل اولی طانیر. و بواسدن حرکت ایتدیگمز تقدیرده سائر اشکال منطقیه‌یه هیچ لزوم اولدیغنی توضیح ایدر.

کوریلیور که سهروردینک منطقدن بحث ایتمه‌سی کندی فلسفه‌سی ایضاح ایچون دکلر قیبلرینی رد و مغالطه‌لری تشهیر ایچوندر. اوکا کوره منطق بوجور وکلکی ایله برابر مشائیه‌نک ظن ایتدیکی کبی تصورات و تصدیقاتک قورو قاعده‌لرندن عبارت دکلدر مقولات و امور عامه « یعنی وجود ، ماهیت ، امکان ، وحدت ، علیت کبی بختلر » هب منطقک یانی باشنده تدقیق ایدیله‌جک شیلدر . فی الواقع مقولات ، اشیاک ماهیتدن واقع اولان سؤاله ویریلن جوابلرک اجناس عالیه‌سی تشکیل ایدر و نهایت اشیاکک تصنیفندن عبارتدر . وجود ، ماهیت کبی بختلر ایسه تامامیله منطقی مفهوملدر . بوسبیله سهروردی بو بختلری هب منطق مباحثی ایله مزج و تنقید ایدیور . بو طرز اسلام عالمنده کی بتون مؤلفلرک اصولندن آیری در . ننکیم اونک فلسفه تلقیسنکده دیکر لرندن بسبتون آیری اولدیغنی کورمشدک .

اسلام عالمنده سهروردین اول ویا صوکر ایتیشه‌ن فیلسوفلر و مؤلفلر ، اثرلرینی سهروردین بسبتون آیری طرزده وهب برسیتمده یازیورلر . مشائیه فیلسوفلری اثرلرینه فلسفه‌نک موضوعنی کوسترمک و او موضوعی تقسیم و ایضاح ایتک ایله باشلارلر . بونلره کوره فلسفه‌نک موضوعی « موجود » در . کلامیه مکتبنه منسوب اولانلر کندی نقطه نظرلرینه کوره موجود یرینه « معلوم » ی آملشلر بو ایکی مکتب ینه جوهر و عرض تقسیماتنده برلشمشلردز . کلامیه وجودی قدیم و حادث اولق اوزره تلقی ، جوهر و عرضی حادثات قسمندن عد ایدرلر . مشائیه ایسه واجب و ممکنه تقسیمی قبول ایدرلر . بو اوافق فرقلردن صوکر اهر ایکی زمره جوهری مجرد و یا مادی اولق اوزره تصنیفه تابع طوتانلر . و عرضی دو قوز مقوله یه آیریرلر . جوهری ده بر مقوله عد ایدیله‌رک « مقولات عشره » بختی وجوده کلیر . بو بختلرک برر برر ایضاحی اثرک احتوا ایتدیکی مباحثی کوستردر . آنجق اعراض و جواهرک هپسنده مشترک برطاقم امور واردر ، بونلر امور عامه نامیله کتابک باش طرفه یازیلیر . ایشته اسلام مؤلفلرینک فلسفی و کلامی آثارینی آچیکرزه هب بوسیری کوره چکسکزا اول علم و طریق ، صوکر امور عامه و صوکر ا جواهر بختی ، نهایت اعراض و مقولات بختی .

بونلر ایضاح ایدلیمی فلسفه بیتدی . یالکز متکلمین بو بختلردن صوکر الیهیات و نبویات دییه برر بخت داها علاوه ایدرلر . حالبوکه سهروردی بو اصوله باشدن مخالفدر بو تصنیفه اصلا رعایت ایتمز . بو بختلری داها فلسفه یه کیرمه دن جوهر و عرضده داخل اولدیغنی حالده هب بردن منطقله برابر مناقشه ایدر . اولامقولاتک اون اولدیغنی قبول ایتمز زیر اثر و مسزدر .

اوکا کوره مشایه نك مقولات ديه يازدقلى شيلر هب مقوليت و محموليت اعتباراتيله علقك
 ايجاد ايتديكى شيلردر و امور اعتباريه دندرلر . بونلرک بر قسمی صفت عقليه در . اعداد و
 اضافيت کبی . مثلاً بابا و یا قارداش بونلر ايکيسی ده محمول کبی اولدینی ایچون اعتبار عقلي در .
 بر قسمی ده صفت عینیه در، قارا دیدیکمز زمان بو، محمول ذهنی اولدینی حاله . موجود عینی درده
 بونکله برابر مقولاندندر . چونکه قارانک بر کیفیت اولوشی امر عقلي در .

کورولویورکه عرض مقوله‌سی سهروردی ایکی به ایندی ریور و عرض کله‌سی اصلا
 قوللانماز . اونک رینه هیئت تعیرینی اختیار ایتشددر . هیئتک مقابلی ایسه جوهر در . جوهر کده
 بری مادی دیکری مجرد اولمق اوزره ایکی صنفی وارددر . و سهروردینک مسلکنه کوره
 مقولات بو صورته عینیت و معقولیت نقطه نظرندن تصنیف ایدیلرکه بو جهت حقیقه
 اونک نور و ظلمت مسلکنه اک زیاده اوینون بر تصنیفدر .

اسلام علمنده کی مؤلفلر آراسنده مقولاتی اون اولارق قبول ایتمه بهرک اون آلتی به ،
 دورده و حتی ایکی به ایندی رنلر وارددر . فقط بونلر بو تصنیفلرنده آرسطونک تأیرندن
 قورتولاماشلردر اساس ینه آرسطونک اساسی و نقطه نظریدر . یالکمز فرق عدد اوزرنده
 قالیبور . حالبوکه سهروردی اساسی دیکشدر ریور ، چونکه اوحسی و یا عقلي اولمق ، یا خود
 مادی و یا مجرد اولمق نقطه نظرندن حرکت ایدیور .

شیخ، جوهر و هیئت تلقیسینده ده مشایه به مخالفدر . دیورکه مشایه هر ضی باشقه بر شینه
 حلول ایدر و اوندن جزؤ کبی دکلددر ديه تعريف ایدرلر . بزه کوره هیئت بر شینه حلول
 ابدوب اونده شایع اولان شیددر . بر شینه شایع اولاجق صورته حلول ایتمه به نه ده جوهر
 نامنی و بررز . بناء علیه عرضک تعریفنده «جزؤ اولماق» قید سلیمسنه لزوم یوقدر . زیر اجزؤ
 مقدار نوعندن اولورسه کله شایع اولماز . لونیت ، جوهریت کبی . مقدار نوعندن اولمازسه
 قاعده اشراقیه کوره اجزای خارجیه دن اولماز . بوندن چیقان نتیجه هیئتک بر محله بولونمق
 و اوکا شایع اولمق احتیاجنده اولماسیدر . هیئت هر نه رده وارسه بو احتیاج ده وارددر
 و اورادن ایریلاماز . عکس تقدیرده یعنی ایرلدینی زمانده جهات و وجود اعتباریله حرکتی
 مستقل اولمق ، جهاتی اولان بر موجود اولدینی زمانده ده ابعاد ثلاثیسی بولنمق اقتضا
 ایدر و بو صورته هیئت دکل جسم اولور .

سهروردی بو مطالعه سیله ارسطونک صورت جسمیه بی جوهر عد ایتمه‌سی رد ایتک

ایستر چونکه شیخه کوره جسم یا لکنز صورت جسمیه دن عبارتدر . افلاطونک ده بوفکرده اولدیغه قانقدر . صورت، هیولایه حلول ایدن آیری بر جوهر دکادر نقطه، خط، سطح ده بوله . اساساً بونلر امور عدمیه دندرلر . بناءً علیه مشائیه کی عرض دن صایلماسی و بواعتبار ایله هیئتک تعریفنک بونلرله بوزولماسی وارد دکلدز . موضوع بحث اولان مسئله، موجودات خارجه در . شو حالده جسم حساً تماس ایدیلن، تعبیردیگرله حواس ایله قابل ادراک اولان جوهر در وشبهه سز طول، عرض وعمق صاحیدر . هیئتده ایسه بونلرک هیچ بری یوقدر . جسملر کورولدیکی وجهله جسمیتده مشارک، قارا و بیاض اولمق خصوصلرنده مفارقدرلر . بوندن قارا و بیاضک جسمیت و جوهریت اوزرینه زائد اولدقلری نتیجه سی چیقار . ذاتاً مابه الاشتراک ایله مابه الافتراق متباین دکلیدرلر . شو حالده مابه الافتراقک فصل و یا جوهر اولماسی ناصل قابل اولور ؟ .

شیخه کوره جسمک جسمیتدن ماعدا میزانی هیئتدرلر . و بونقظه برأساسدر . شوراسنی ده سویله یه لم که هیئتک جوهر اوزرینه زائد اولماسی بر امر عقیدر یعنی مشائیه نیک ظن ایتدیکی کی بونلرک آروجه برر وجودی واردده بووجود عین ذات و یا زائد علی الذات دکلدز . طرزنده کی فکرلر سهروردی یه کوره کولنچ شیلدر . معلومدر که کلام مکتبی منتسبلری وجود، ماهیت اوزرینه زائددر . ابوالحسن الاشعری، وجود عین ماهیتدر . مشائیه ایسه وجود واجبده ماهیتک عینی، ممکننده ایسه ماهیت زائددر دیورلر . شیخه کوره ماهیت ، شینیت ، حقیقت ، ذات بونلر صورت مطلقده معنای معقولدرلر . بونلرک الکعام اولانی وجوددر وهیسی ذهنده وجودلری اولمایان صرف عقلی شیلدر زیرا وجود ا کر مجرد قارالقدن عبارت اولسه ایدی جوهر ، بیاض وقارانک وجوده حمل اولونمالری ممکن اولمازدی ا کر وجود جوهریتدن اعم بر معنایه آلترسه یا جوهرده بولوناجق ، یا خود بنفسه مستقل اولاجق . ا کر بنفسه مستقل اولورسه بونکله جوهرک وصفلانماسی قابل اولاماز . ا کر جوهرده ایسه سویلدیکنز محذور لازم کلیر . دیمک اولیور که مشائیه نیک فلسفه‌یی «وجود» موضوعی اوزرینه بنا ایتمه‌لری بسبتون یا کلشدر و بو صورتله مشائیه نیک اساسلری بیقیلیور . بونقظه، سهروردینک نیچون فلسفه‌سی وجود و یا معلوم موضوعی اوزرینه بنا ایتمه‌دیکنی ده ایضاح ایدر .

مشائیه تبعه‌سی بز انسانی وجودسز تصور ایدیورز فقط حیوانیت نسبی اولمقسزین

تصور ایدہ میورز دیورلر . شیخ بوکا حیرت ایدیور ، حیوانیتک انسانیتہ نسبتی نہ دیمکدر؟ انسانیتک یازھندہ ویاعیندہ موجود اولماسی دیمک دگیدر . حالبوکہ بونلر فرقہ وارمایارق حیوانیتک انسانیتہ نسبتندہ ایکی وجود وضع ایدیورلر: بریسی اوندہ کی حیوانیت ایکنجیسی انسانیتک وجودندن لازم کلن . . .

شوالدہ شیخہ کورہ ماہیت ووجود مسئلہسی یوقدر . بونلر عین شیدربناء علیہ ماہیت جمعولیدر ، دگیدر مسئلہسی اساس اعتباریہ رد اولونیور . اوکا کورہ معانی معقولہ دن اولان بوشیلر ، حقیقت عینہ فرض ایدلمش وخطالرتامادی ایدوب کیتمشدر . بونلر تہمش کبی مشائہ اتیاعی الہیات مسائلندہ ہر شیشی وجود بختہ بنا ایتمشدر . اعلا! بزده بونلری برطرف ایدلم فقط بو مہم مسائلی اوزرینہ بنا ایتدکلری وجوددن نہی قصد ایدیورلر . چونکہ وجودک مختلف معنالی واردر . نتکیم برشی اودہ ، سو قاقدہ ذھندہ ، خارجدہ ، زماندہ ، مکاندہ موجوددر . بونلرک ہیندہ ظرفیت ایلہ برابر وجود بر معنایہ در بعضاً وجود رابطہ وظیفہ سی ایفا ایدر (زید وجود کتاباً) محمدہ کتابت واردر ، دیدیکمز زمان وارلق یعنی وجود بورادہ رابطہ وظیفہ سی کوریور . بعضاً دہ وجود ، حقیقت وذات معنالیہ کلیر نتکیم برشینک ذات و حقیقتی ووجودی عینی و نفسی در . بر جوق برلردہ اعتبارات عقلیہ دن عد ایدیلیر وماہیات خارجیہ اضافہ ایدیلیر . ایشہ وجودک معناسدن خلقک [۱] آکلادیفی شیلر بونلردر . اکر مشائہ یہ کورہ وجودک باشقہ معناسی وارسہ اولیلہ : بواظہر ایشیادہ ، ہیچ برشینلہ تعریف اولوناماز . بدیہیدر طرزندہ ترانہ لرلہ ایشک ایچندن صیرلمش اولماز . ہانکی معنا اوزرندہ مناقشہ ایدیورز . بونی بیلیمک ایسترز وبیانہ مجبوردرلر .

جوہریت دہ جسمیت اوزرینہ زائد واعیانندن برشی دکلدر برشینک کندی اولوشی ، ایشتہ او ، جوہر اولوشی در . زیرا جوہریت برشینک ، قوامدہ محلدن مستقی اولاجق صورتدہ ماہیتک کلیدر . اکر بو ، موجود اولسہ ایدی اولحالدہ جوہرک جوہریتی موجود اولغلہ بر جوہردہ ایکی جوہر اولاجقدی ! بویلہ شی اولورمی ؟

بورادہ نظر دقتہ آلیناجق نقطہ شودر : صفاتک ایکی معناسی واردر . بر قسمی صفت خارجیہ (صفت عینیہ) کہ بونلرک عقلدہ صورتی واردر . قارالق ، بیاضلاق و حرکت

[۱] بورادہ خلق ، مخلوقات ویا عوام معناسنہ دکلدر . مؤلفلرک عادتیدر ، بعضاً جماعت بعضاً قوم وناس بعضاً دہ خلق دیرلر مقصدلری کندی صنفلری و مسلاک اربابی در .

کبی . دیگر قسمی صفت ذهنیه که وجودی آنحق ذهنده کی وجودندن عبارتدر باشقه . بر وجودی یوقدر، ایشته یوقدر . بوندن سوکر امشائی و جودک برشینی وجوبه چیقاردیغنه فائدر لر . شو حالده عدمده برشینی امتناعه چیقاریبور دیکدر . لکن بو حالده «ممکن» ی تصور ممکن اولامازم چونکه ممکن دیدیکمزشی موجود ایسه واجب، معدوم ایسه ممتمندر . حالبوکه ممکن وجودی وعدمی حالده ممکندر . اونک وجودی علتک حضور ی ایله، عدمی ده علتک عدمی ایله دره . دیمک که ممکن غیریه واجب ویا ممتنع در بوندن ده باشقه سنه متوقف اولان کندیدکنندن ممکندر معناسی چیقار . شو «غیر» دیدیکمز حضوریه ممکنک ترجیح ایتدیکی شیء علتدر . بونکله بز وجودندن اصلا تأخر تصور ایتکمزمین باشقه برشینک وجودی واجب اولان شیئی قصد ایدیوروز . علت تمام اولنجه اثرک وجودی تخلف ناپذیر اولور .

شیخ بوفکر لریله واجب ویا ممتنع بالغیر ایله ممکن بالفداتک یکدیگرینه قاریشدر لماماسنی مشائییه اخطار ایتک ایتسور . عین زمانده وجوب و امکان مسئله سنک وجوده نسبتله دکل علتیه نسبتله مطالعه ایدلمه سی لزومی کوستریبور . بوبخنک بالخاصه اهمیتی وارد، علت اولی ونورالانوار مسئله سی بو اساسه استناد ایده جکدر .

*
**

علت بخنقی هیا کل النورده مؤلفک لسانندن اوقومق داها فائده لیدر . آنحق الیهات بخنک اساسلی مسئله لریله صیقیدن علاقه دار اولدینی ایچون اوراده ینه علتک اساساتنه و مربوط اولدینی مسأله تماس ایده جکز .

ماهیت و وجود مسئله لری اسلام فلسفه سنده واسع بر ساحة اشغال ایتکده در . سهروردی بوساحه یه یالکز تدافعی بروضیت آلمق ایچون کیره در . چونکه اوکا کورم وجود اعتبار عقلی در . وعلت فیاضدن حاصل اولان شیء، هویت ویا ماهیت در ، وجود دکدر . ماهیت بخنقی شیخ سهروردی بی آنحق مجردات ورب النوع بخنلریله مربوط اولدینی قدر علاقه دار ایدر . بوبخنلرایسه مکاشفه قسمنده مطالعه ایدلشدر . برده شیخک اکثریا تماس ایتدیکی وجوب و امتناع بخنلری وارد . فقط بونلرده مشائییه نک نقطه نظرندن فرقلی بر مطالعه سی یوقدر . چونکه بونلر جهات عقلیه در ، حصر عقلی نتیجه سی اولارق اوچه آریلشدر و قسملر آراسنده انفصال حقیقی وارد . بونلر وجودک عقلی وصفلری اولوب فلسفه ده اثر ایله موثر مسئله لرینک ایضاحی ، منطقه قضایاده کی نسبتک عقلده

تحقق ایدن کیفیتلرینک افا-سنی استهداف ایدر. اثر و مؤثر مسئله لريله علاقه دار اولدینجه قدر ممکنات و فاعل موجب و علیت مسئله لرینه مر بوطدر . بواعتبار ایله بو بحثلری برآز اشاعیده السهبات بحثنده مطالعه ایده جکنز .

*
**

شیخک فلسفه بجه سنی ایضاح ایتک ایچون یازدینم شو سطرلرده جسم ، روح ، عالم کی معین مسئلهلر حقنده سهروردینک افکارینی سوبلک ایستردم ، تبدیل استقامته مجبور اولدم و یالکنز اونک فلسفه بجه مسائله کیریشنی و نظر دفته آلدینی مبدارک عمومی منظره سنی کوسترمک یولنی طوتدم . مثلا شیخک جسم تلقیسی ایضاح ایده جک یرده یالکنز مجادله لرینی و بومستله به کیرمک ایچون نه صورتله حاضرلاندینی ، مشائیه نک بو یاده کی اساسلرینی رد ایتکله تعقیب ایتدیکی نقطه نظری کوسترمک چالیشدم .

بنی بو طرز و حرکت سووق و اجبار ایدن شی سهروردینک بومعین و محتاج تفصیل مسئلهلر حقنده کی نقطه نظری قولایجه کوسترمه بیلدک امکاتی بولامایشم در . چونکه سهروردینک جسم حقنده یورتدیکی فلسفه به کیرمک ایچون اولاکلامیه نک جزؤ لایجزا نظریه سنی تدقیق ورد ایتک ، جسمک اتصالی بواجزاتک طویلانماسدن ، انفصالی ده افتراقندن ایلری گله دیکنی کوسترمک لازم . چونکه شیخ آثارنده بو صورتله حرکت ایدیور . سوکره قارشیمزه مشائیه جیقاچق جسم اجزادن مرکب دکل ایسه اوه . کندیلکنندن متصل وذاتنه نظراً اتصاله قابل بر شیشی در . بوایه مشهور اولان هیولا و صورت جسمیه بحثلرینی تولید ایدر .

اساساً سهروردینک نقطه نظری کوسترمک ایچون متمادیاً هیولادن و صورت جسمیه دن حتی صورت نوعیه دن بحث ایتک لازم . مشائیه به کوره هیولا ، محل ؛ صورت ، حال در . وهرایکیسی جوهر در . جسمک متصل واحد اولدینی حالده انفصالی قبول ایتسه آنجق بوایکی جزؤ جوهری ایله قابل ایضاح در . بو صورتله بر جسم طبیعی بر دم جسم تعالیی و جسم لفظی مسئله سی موضوع بحث اولیور . سهروردی جسم تعلیمی دن استفاده ایتک اوزره دیکر لرینی اصلا قبول ایتزه . نته کیم بو نقطه لره تماس ایدن اساسلری یوقاریده کوستردک . اونلردن شیخک استقامت فکریه سنک سزله بیله جکنه قائم .

اگر بوتون بو نقاطی نظر دفته آلمایه رق صرف شیخک فکر لرینی آیروب یازمق لازم ایسه آکلاشلما سی کوچ بروضیت حاصل اولاجقدر . وچاره سز مناقشه و مقایسه یی بر طرف ایدرک ضروری اولارق یالکنز بحثک خطوط عمومی سی کورلمکله اکتفا ایدیه جکنز .

*
**

شیخه کوره جسم ، حواس ناصل اونی ادراک ایدر سه اویله جه بر متصل در . نه اجزای لای تجزادن نه ده هیولا ایله صورتدن اصلا ترکیب ایتش دکلدر . او ، طول ، عرض و عمق ذیلان عرضی مقدار لرک تبدیلیه ذاتنده اصلا تغیر حصوله کله یین بر مقدار جوهریدر .
عراج - ۴۳

مثالاً مومی بر مقدار جوهری در. بونک اشکالی دیکشد که مقدار دیکشمز. طولی زیاده لشیور، مرضی آزالیور، عمقی آرتیور فقط بال مومی ذات اعتباریله ینه اودر. انفصال مقابلی اولان اتصال و امتداد، مشائیة نك ظن ایتدکری کبی جسمدن بر جزء، شائی اتصال اولان بر جوهر تمتد دکلدرد. بالعکس انفصال کبی اتصال ده عرضدر. اتصال بر طبیعت نوعیه اولدینی حالده بعض صنفی جوهر یعنی صورت جسمیه، بعضیسی ده عرض یعنی جسم تعلیمی اولماسی ممکن دکلدرد.

کرچه اتصالی مقدار جوهری معناسنده استعمالنه اصطلاح مساعددر. فقط بومعنا ایله اتصال، انفصال مقابلی دکلدرد. چونکه حد ذاتنده باقی اولدینی حالده انفصالی قبول ایدر. ایشته مشائیة نك منشأی غلطی اتصالی بو ایضاحدن آکلاشلدینی اوزره ایکی معناسی بولونماسنده در.

جسمیتده مشارک اولان جسملرک اختلافی، مقدار مطلق ایله دکل جسمیات مخصوصه ده بولونان مقادیر مخصوصه ایله در. جسم دیکشیک هیئنلری قبول ایتمه‌سی و اوندن مختلف نوعلر حصوله کله‌سی اعتباریله در که هیولا نامی آلیر. تشکیم او هیئنلر جسمه کله‌لری اعتباریله صورت، جوهری و ذاتی اعتباریله ده جسم نامی آلمقده درلر. خلاصه مطلق جسم بر شئی آخره حلول ایتمه‌ن، ذاتی ایله قائم اولان بر جوهر متصلدر. بو حد ذاتنده بسیط بر جوهر در. اتصال و انفصالی قبول ایدر و هرابیکی حالده کندیمی باقیدر. منعدم اولان و تفریق زماننده حادث اولان جسم طبیعی دکل جسم تعلیمیدر. بال مومی مثالنده اولدینی کبی بر جسم طبیعی به انفصال ایجاب ایتدیکی زمان عارضی « یعنی انفصالدن اولسکی جسم تعلیمی، زائل اولور و یرینه ایکی عارض (یعنی انفصالدن سوکرا حاصل اولان ایکی جسم تعلیمی) حادث اولور. اوت، ذاتنده متصل اولان جسم تعلیمی در. جسم طبیعی نك اتصال ایله اتصافی تبوی و جسم تعلیمی واسطه سیله در. قابلیت ابعادک جسم طبیعی به لزومی جسم تعلیمینک هر حالده جسم طبیعی ایله برابر بولونماسنده در. بناء علیه جسم بر جسم تعلیمی ایله متصل واحد و متعدد جسم تعلیمی ایله متصل متعدد در. تشکیم مشائیة هیولا بر صورت جسمیه ایله بر متصل واحد، متعدد صورت جسمیه ایله متعدد متصلدر دیورلر.

مشائیة صورت جسمیه دن ماعدا برده صورت نوعیه قبول ایدرلر. سهروردی بونی ده رد ایدر. فقط کلامیه کبی ایشی دوغریدن دوغری به فاعل مختاره حواله ایتمز. اوکا کوره

اجسامک اختلافی انوارک مختلف اولماسنددر. انوار، اجسامک ائموذجبری ورب النوعلری در. هر نوعک مستقل بر حقیقی واردر. جسملرده کی صور نوعیه یی ایضاح ایدن نقطه بودر. مع مافیه بومطالعهدن اجسامک جسمیتده مشارکتک اعتباری بر شیتی اولدینی وهر جسمک حقیقی آرانیرکن صورت جسمیه دن زیاده صورت نوعیه نک نظر دقته آلمه‌سی لزومی آکلاشیلیر .

وبوشیخک طریقه دهااویغون کلدیکی حالده مشایه فیلسوفلریله اوغراشمق مجبوری شیخی دهازیاده صورت جسمیه اوزرنده مناقشه یه سوق ایتمشدر .

سهروردینک روح تلقیمی هیاکل النورک ایکنجی هیکلنده تفصیل ایدلمشدر . اوراده اولاسن باشقهسک بدنک باشقه در. دیهرک بدنک نفسه (روحه) مغایرتی ایکی دلیل ایله کوستیریر . صوکر ا روحک مجرد اولدینی ایضاح و نفس ناطقه نک ماهیتی تفصیل ایدر . نفسک قوا ومدرکاتی صایار و اونک قدیم اولمادیغنی پک سوکیلی دوستی اولان افلاطونک فکرلرینه مخالف و هیچ سه ومدیکی ارسطوبه موافق اولارق قبول وینه افلاطونک فکرینه ضد اولارق نفس ناطقه نک روح عمومیدن جزؤ اولمادیغنی شدید برلسان ایله ایضاح ایدر. خلاصه روح، شیخک نظرنده بر نور مجرددر. فقط اصلا باری تعالینک عینی دکادر. اوندن بر جزؤده دکادر . مبدادن فیضی آلیر و مبدأ تعالی دن فیضان ایله وجود بولور . یعنی حادثدر . بر قتل آتشدن یاندینی زمان اتشک ضیاستنده نقصان اولمادیغنی کبی روحده مبدأ دن هیچ برشی نقصان اولمقسزین فیضان ایدر .

سهروردی ده جسم و روح مسئله سندن صوکر ا کائنات مسئله سنه کچیله بیلیر . کائنات تعیر دیکرله عالم شیخک، لساننده واجیک ماعداسی در. بونلرک بر قسمی قدیم در. عقول، افلاک ، و افلاک نفوس ناطقه لری ، عناصرک کلیات مجرد سی ویا مائلری کبی . بودرت قسمک ماعداسی ده حادثدر لر . روح حیوانی ، نفس ناطقه و عنصریات کبی . برنجی قسم ممکنات نورالانوارک ایجاباً اثری اولدینی حالده ناصل قدیم اولیور لر . بو سئوالی ایضاح ایچون سهروردینک تمثیلی مشهوردر. ناصل که دیور: کوردیکک ضیانک کونشدن حاصل اولدینی و کونشک ضیادن اولمادیغنی بیلورسک و صوکر ا بیلورسک که اوضیا کونشدن حاصل اولدینی حالده کونش دوام ایتدکجه اوده دوام ایدر . ایشته عالم واجیک دوامی ایله بوسورتله دوام ایدر . بونده آکلاشیلما یه جق نه وار ۱۴ .

عالمک قدیمی مسئله‌سی علیت مسئله‌سنه مربوطدر . چونکه نورالانوار علتدر . وعلت تمام اولنجه اثرک وجودی تخلف ایدمه من . شو حالده مبدأ اول بولوندجه اثرکده بولونماسی و بناء علیه قدیم اولماسی لازم کایر . بومسئله‌ی الهیات قسمنده داها مفصل کوره جکیز عین زمانده سهروردی نظرنده موجود اولان عالم ممکن و متصور اولان کالی جامعدر . بوعالمدن داها مکمل وداها نافع و دلنشین برعالمک وجودی ممکن دکلدر . وار اولان موجودک الکبیدیع واک مکمل اولانیدر . بومسئله‌ده خیر مسئله‌سی ایله علاقه داردر . اساساً شیخه کوره شر یوقدر و اولاماز . تنکیم بوجهنتر الهیات بختنده سهروردینک لسانیه ایضاح ایدیه جکدر .

* * *

سهروردینک الهیات مسائلی

و

بسمت انوار

سهروردی ظلمت حقنده قرارینی ویردی . بوقراری ویرمهک ایچون طریق علمی بی‌ده سویلیدی ، منطقک ناکافی اولدیغی کوستردی و مکاشفه‌دن حرکت ایتدی . ظلمت (یعنی ماده و جسم و یا داها عام برتفسیر ایله عالم عناصر) حقنده کی حکملری فلسفه بجه‌سنده آکلاشیدی . شیمیدی صیرا ظلمت مقابل اولان نوره و یا فلسفه نوره‌یه کلیور .

سویلمشدک که شیخ فلسفه‌سنه موضوع اولارق وجود یرینه نور ایله ظلمتی آمشدر . چونکه اوکا کوره اشیا یا نوردر ، یا ظلمت .

نور ، ندر ؟ اکر موجوداتده شرح و تعریفه محتاج اولمایان برشی وارسه اونک الک ظاهر واک جلی برشی اولماسی لازمدر ، حالبوکه نوردن داها جلی وداها ظاهر نه وارددر . نور ، کندیمی او درجه ظاهر در که حتی باشقه لری بی‌ده جلالندیرر و اظهار ایدر . بناء علیه «نور ندر» سؤالی جوابدن مستغنی در . شیخ ، نور ایله ظلمتی کندینه مخصوص برتصنیفه تابع طوتمقدمدر . اکر نور باشقه برشیده عارض اولورسه اوکا نور عارض دینور . نفوس کبی . باشقه برشیده هیئت اولمایان نور ایسه نور مجرد و نور محضدر . مشائیه‌نک عقل دیدکلری شی بو نوعنددر .

ظلمت‌ده بویه . . . محلدن مستغنی اولورسه جوهر غاسق ، محله محتاج اولورسه هیئت ظلمانیه‌در .

جوهر غاسقه (یعنی اجسام) و انوار عارضه [یعنی ارواح] موجود اولق ایچون انوار مجردیه محتاجدر لر . انوار مجرده ایسه نورالانواره محتاجدر .

هیچ برشیته محتاج اولمیان هر شیدن غنی و مستغنی ، هر شیدن متعال و قیوم اولان یالکز و آنجق نورالانواردر . او ، واجدر ، موجوددر و موجبدر . صفاتدن آزاده و منز اولدینی حالمه متقابلیندن اک شرفلیسی اونکدر .

صفاتدن منزهدر . چونکه احتیاجی یوقدر . بوندن باشقه صفات ، وحدت حقیقیه‌یه

منافیدر . مثلاً اونده ایکی صفت بولونسه‌یدی بونلرایچون ایکی جهت ، ایکی اقتضا بولونق لازم کله جکدی . حالبوکه او واحد حقیقیدر . اونده اسباب و سوائق ، اراده و فعل دکیشوب

چوقالماز . زیرا بونلر کثرتی موجبدر ، کثرت ایسه سببه عرض احتیاج ایدن برحالدیر .

شیخ صفاتی ردايدوبده اضدادك الشرفلیسی الله نسبت ایتسه مشائیة اعتراض

ایدر . لاکن شیخ بوندن مقصدی وسائطایله حصوله کلن نتایجک حقیقتده مبدأ فیضانه

عطف ایدلمه‌سی لزومی کوسترمکدر . چونکه مبدأ وحدت اعتباریله اوندن اویله بر نور

و نهایت اویله جوهر مقدسه صادر اولیورکه بتون بونلر آنجق مبدأک وسائط جود

و فیضانیدر لر و هر شأنده اونک شائی واردر . بناء علیه موجوداتک کوزلالکری و ایلککری

و شرفلیسی اونک تجلیسی‌در . بوندن آکلاشیلان کثرت اونده دکل اشیا‌ده‌در . بوصورتله

شیخ نورالانواره متعدد و صفلر قبوله مجبور اولمادن اونی بتون کلمات ایله و تام بروحده

حالده تصور ایتمک چاره‌سی آله ایتمش اولیور .

چونکه اول واجب کندی ذاتده صفات ایجاد ایتسه جواز وبره‌میور . عکسی

صورتده واحد اولان برشینک کندی ذاتدن متأثر اولماسنی قبول ایتمک ایجاب ایده‌جک

یاخود صفاتکده واجب اولماسنی قبول ایتمک لازم کله جک حالبوکه صفات ذاته محتاجدر لر ،

ناصل واجب اولابیلیر لر ؟ همده واجب ایکی اولورسه مثلاً بری ذات بری صفت اولدیفنه کوره

آرالنده فایق بولونق لازم‌در . وجوده مشترک اولانلرک ایکیلیکی تحقق ایتمک ایچون

یکدیگر ندن تمزایدیله بیلمکه احتیاجلری واردر . بواحتیاج اونلری وجوددن امکان منزله‌سنه

ایندیرر . بناء علیه واجب هر جهتدن واحددر . بونک کی اونک بلا واسطه فعلی‌ده واحد

اولق ایجاب ایدر . اگر ار ایکی اولسه او ایکیلیکی تحقق ایتدیره بیلمک ایچون مبدأ‌ده

ایکی جهت توجه و فیضان بولونمق لازم کله چک که بو، مبدأده کی وحدتی نخل و اوکا منافیدر. شو حالده واحددن صادر اولان واحد، ایلک ابداع ایدیلن نورددر. و او، بوتون ممکناتک منتهاسی واک شرفلیسی اولان برجوه دردر. آنجق بونده ایکی جهت قابل تصوردر. چونکه بونک بر کندینه نسبتله امکانی برده مبدأ اوله نسبتله وجوبی وار. ایشته بوا یکی حالیه در که بو نور، ایکی شیئی وجوده کتیرر: وجوبه و مبدأ تک مشاهده جلاله نسبتی ایله برجوه قدسی، امکانسه و نورالانوارک اثری اولدیغنه نسبتی ایله ده بر جرم سماوی بوضورتله وجوده کلن ایکنجه جوهر، کذا مافوقه نظراً دیگر برجوه قدسی، کندی نقصانسه نظرآده بر جرم سماوی بی حصوله کتیرر. نور اقریدن ثانی، ثانیدن ثالث رابع، خامس و الح انوار حصوله کلیر.

بونلرک هر بری نورالانواری مشاهده ایدر. نورالانوارک شعاعی بونلره کلدیکی کبی هر برندن دیگرینه نور عکس ایدر. چونکه انوار مجردة غالبه سافل ایله نورالانوار آراسنده حجاب تشکیل ایتمزلر. حجاب، ابعادک، و شواغل برزحک خاصه سیدر. بوضورتله ک سافل درجه ده کی نور اوزرنده بتون مافوقده کی انواردن نهایتسز انه کاسلر واردر و کثرت بوندن نشأت ایدر. بونلرک هر بری دیگرینه عاشقدر و بوشوق ایله متحرکدر. اجرام سماویه، عین عشق و شوقدن دولایبدر که کندی حصوله کتیرن نورقارشوسنده حرکت ایدیورلر. جرمی حصوله کتیرن نور، اونک سببی اولدیغی کبی عین زمانده اونک امداد جیسی درو مبدأ اول ایله جرم آراسنده واسطه خدمتی کوریور. جرم، بونک نزدندن نورالانوارک جلالی مشاهده ایدر و انوار برکانه نائل اولور. شو حالده هر اشراقدن بر حرکت انبعاث ایدر و هر حرکت دیگر بر اشراقه استعداد حصوله کتیرر. بوضورتله حرکتک تجددی ایله اشراقاتک تجددی و اشراقاتک تجددی ایله حرکتک تجددی تسلسل ایدر. و خلقت بویه جه نوردن باشلایارق ظلمته قدر بر سلسله مرتبه متعاقبه حالده فقط شرطدن، علاقه دن زماندن خالی اولارق دوام ایدر. و نهایت عالم ظلمتینده کی اجسام عنصریه تکثر و حادثات تحدت ایدر. ایشته مبدأدن اشیا تک ظهوری و خلقت دنیان معما تک ایضاحی بودر. مشائیته تک تلقیسی ناقصدر و خلقتی ایضاح ایدر. مز. زیرا موجوداتک واحددن کیفیت صدور و ترتیبی مشائیته تک ظن ایتدیکی کبی اولاماز. اکر، نور اقرب (یعنی عقل اول) دن فلک اعلا عقل ثانی، و بوندن ده عقل ثالث و فلک ثوابت و بوضورتله هر عقلدن بر عقل و بر فلک تا افلاک تسلسله (دوقوز قات کوک) و عالم عناصر حاصل اولونجه به قدر دوام ایدر سه صوک عقلدن هیچ بر عقل صادر اولمایاجنی کبی افلاک

سبعه دن هر برنده بریلدیز بولوندینی حالدہ کره ثوابتده صایدسز ییلدیزلرک بولونماسی اصلا ایضاح ایدیله‌مه جکدر .

چونکه کره ثوابتده بو قدر ییلدیزک بولونماسی موجب اولان جهات واقنضاه بونک نوراقربدن حاصل اولمغله دکل ، اک صوک عقلمدن صوکر او وجوده کلمکله تکثر ایدیلیر . باخصوص که بوفیلسوفلرک بهضیلری هر عقلمده بروجوب ، برامکان قبول ایدرلر . حتی اوچ جهت قبول ایدنلر ایچونده بومعما قابل حل دکدر .

اگر بونلر فلک ثوابی اک صوکر کی برزح سافل عد ایدرلرسه بونک اوتیه کیلردن بیوک اولدینی ناصل ایضاح ایدیلر جکدر ؟ کوریورسکیزکه مشائیه‌نک بو عقول نظر به‌سی یورویه‌منز وبوندن هر نور مجرد ایله برابر مستقل برفلک تصوریکنک دوغری اولدینی ده کورولور زیرا انوار مجرده اولردن ویوزلردن چوقدر . حالبوکه افلاکک عددی ییلدیزلردن چوق آذر . اجرامک تکثری اشراقات و حرکاتک تجدیدن منبعشدر .

اگر افلاکک واجرام سماویه‌نک حرکاتی اولماسه ایدی الله تعالینک وجودندن آنجق منتهای برمقدار حاصل فیضی منقطع اولاجقدی . زیرا مبدأ اولک ذاتنده تغیری ایجاب وانار تغیره حاصل ایدن تغیر بولونامادینی کی عقولک وافلاکک نامتناهی اولماسی ده ممکن دکادر ، نامتناهی اولان اشراقات و حرکاتدر . بناءً علیه بوالهی عاشقلمک وجودیله درکه حادثاتک حدودی و حتمک وجودی استمرار ایدر و حادثات نامتناهی به دوغری دوام ایدر . فقط اشایی حقیقه‌ایجاد و برسلسله حالدده مافوقدن مادونه دوغری متبادلاً تأثیر اجرا ایدن انوار وافلاکک دکادر ، بونلر نورالانوارک وسائط جود و فیضانی اولوب حرکاتیه اشیاکنک استعدادلرنی حصوله کتیرلر و حق هر شینه استعدادینه لایق اولانی ویرر . قوه قاهره واجبه قوتنک کمال و فیضنک و فرقی حسیدله بو وسائطه استقلال قدرتی ویرمیور .

شیخه کوره برشینک اثرینک تجدید و اختلاف ایتمسی کندی حالتک اختلافندن دولانی دکل قابلمک حاللرینک تجدید و اختلافندن دولاییدر . بسوزده استعدادلری حرکات افلاکک حصوله کتیرمسی فکری ایله رب النوع و یا مثل اشیاکنک بو استعدادلری محافظه و ادامه ایتمسی اسنک قهقهه تألیفی کی تالی اولوناییلیر .

سهروردی ده استعداد و قابل مشابهلری مهم کچیور . مادامکه وجود برامر اعتباری عقلی در . شو حالدده علت فیاضدن حصوله کلن شینی ، شینک هویتی ، ذات و حقیقی در . شو حالدده قابلمک موجودیتی موضوع بحث اولمادن استعدادی ناصل موضوع بحث اولیور .

برشینک شو و یا بو شکل و صورتده اولماسی کندی استعدادن دولای ایه و جودندن اول استعدادینک بولونماسی اقتضا ایدر. بویسه شینک موجودیتندن اول موجودیتی فرض ایتک دیمکدر.

مسئله تامل اجسام و جواهر نظریه‌سی و مشایه‌نک صورت نوعیه‌ی جوهر اولق اوزره قبول ایتملری فکری ایله علاقه داردر.

سهروردی هر ایکسفی یعنی مشایه و کلامیه مکتبلرینک بوباده کی فکر لرینی قبول ایتمز و مشکلات بوراده در.

معلومدر که مشایه مثلا صوابله آتیشک «هیولاسی» ماده لری و صورت جسمیه لری مشترک اولدینی حاده حقیقتلرینک آری اولدینی بر مقوم جوهری ایله ایضاح ایدر لرو بوکا صورت نوعیه نامنی ویرلر. بوصورتله اجسامک اختلافاتنک حقیقتلرندن منبعث اولدینی ادما ایدر لر. صویک آغیر، هوانک خفیف، آتیشک حار و الح اولماسی ایضاح ایدن اساس هب بودر.

کلامیه ایهه جسمی متامل قبول ایتدکلرندن اونلرده کی اختلاف حقیقتدن منبعث دکلدر اجسامده تنوع، اعراض ایله اولور و امراضک اجسامده بولونوشی ذاتی دکل عایددر. جریان عادت صورتیه بعض امراض بعض اجسامک خاصه‌سی اولمشدر.

آتش ایله صویک فرقی برینه جناب‌اللهک احراق خاصه‌سی، دیگرینه اطفاف خاصه‌سی ویرمه‌سنددر. احراق و اطفاف بونلرک ذاتندن دکلدر. نیکم آتش بعضاً یا قایا بیلیر و صو سوندورمز. قوانین طبیعتده ایجاب و ضرورت قبول ایدن فیلسوفلرا یجون بونظریه‌یه امکان یوقدر. شیخ اشعری ایله ابوالحسن البصری جواهرک تاملنی قبول ایتدکلری حاده بومسئله‌نک حلنده حقایق اجسامک تمایزنی اساس اتخاذا ایشلردر. حالبوکه شیخ اشعری وجودک عین ماهیت اولدینی ده قبول ایدیور که بوجهت اجسامک متامل اولدینی اساسیه برلشدیکی حاده تامل جواهر دعواسنه او یغون کلز.

سهروردی ایهه بر کره صور نوعیه‌ی آنجق آنوذج اولق اوزره مثل بحثنده مطالعه ایدر. اوکا کوره بوراده موضوع بحث اولان مسئله، استعداد و طبیعت نوعیه در. و بونلر اعراض قیلندن اولدینی حاده اجسامده بولونوشی عادی دکلدر. و مشایه‌یه حیرت ایدیور. صویک صورت نوعیه‌سی حرارت تبدیل ایدیور بونی کوریورز. حالبوکه حرارت،

عرض؟ صورت نوعیه، جوهر در. ناصل عرض، جوهری تبدیل ایدیور؟ شایان حیرت دگلی در؟.. دیور.

اجسامک نوعلری شبه‌سز مختلفدر. بو اختلاف صور نوعیه دن نشئت ایدیورسه بو، حرارتک نیچون آتسه مخصوص اولوبده صویه مخصوص اولمادیغنی ایضاح ایتمز. ناچار استعداد مسئله‌سی موضوع بحث اولور. استعداد فکری، صورت نوعیه مسئله‌سی بر طرف ایده بیلیر. فقط استعداد سهروردی به کور عرض اولدیغندن اجسامک تجدد و اختلافی قابلك حالندن ناشیدر دیمه‌سی مهم ینه قالیر.

خلاصه علیت، ضرورت، وجوب مسئله لرینک حلّی بزه اثرک مؤثر دن آریلما یا جغنی بوناه علیه مالک قدیم و علتندن بالایجاب صادر اولدیغنی کوسترر.

سهروردی کاشناک بوضورتله وجوده کلدیکنی مطالعه ایدیور و اوکا کوره وجوده کلن مالک بولوندیغنی حال دن داها تام و داها مکمل اوله‌سی قابل تصور دکلد. زیرا ذات حق ممکن اولان اک شریفی بر اقوبده اک خسیس اولانی یار آماز. «الاشرف فلاشرف» کر کدر.

شیخک بوفکری امکان اشرف قاعده اشراقیه‌سنه مستنددر. بوده واحد حقیقیدن آنحقیق واحد صادر اولور اساسندن تفرع ایتمکده در. فلسفه اشراقیه‌نک بر جوق یرلرده استادکاه اتخاذ ایتدیگی بوقاعده شودر: ممکن اخس بولوندیغنی زمان اوندن اول ممکن اشرفک ببولونماسی لازم. زیرا اخسک وجودی اگر واسطه ایله ایسه بو واسطه علت اولاجغندن و علتک معلولدن اشرف اولماسی طبیعی بولوندیغندن واسطه‌نک اشرف بولونماسی ضروریدر. اگر واسطه‌سز ایسه شو حالده واحد حقیقیدن کثیر صدور ایتدیگنی قبول ایتمک لازم کله جکدر. زیرا اشرفک واسطه ایله صدور ممکن دکلد. او، دوضریدن دوضری به واحد حقیقیدن صدور ایدر. اخسده واحد دن صدور ایدرسه اثرلر تعدد ایتیش اولور. اثرک تعددی مؤثرک ایگی جهت واقتضا صاحبی اولماسی مستلزمدر. بو ایسه اونک واحد حقیقی اولماسنه منافیدر. شو حالده اثر تعدد ایدمه نیجه اخسک واحد دن صدور احتمالی قالیر. بو حالده ایسه اشرفک اخسندن صدور بی قبول ایتمک ضرورتی حاصل اولور. چونی کیمسه قبول ایدمه جهکندن اخسک اشرفدن صادر اولماسی تبین ایدر.

بوقاعده عالم امکانده هیچ برشینک شر اولما یا جغنی کوسترر. زیرا مبدادن اشرف، لاشرفدن اشرف... والح اک صوک صادر اولان شینک اول بیلیمه‌سی ممکن اولان اک

آبی برشی، اولاجغنی افاده‌اید. بونی شیخ محی‌الدین عربی فتوحات مکیه‌سنده امام حجة الاسلام ابی حامد عزالدین نقل وېك زیاده تقدیر اتمشدر .

سهروردینک قبول ایتدیکی بوقاعده ایله و وجودك بولوندیغی حالدن داها تام اولماسی ممکن دكلدر دیمه‌سی برچوق دیدی قودی بی موجب اولمشدر .

اگر بواساس قبول ایدیلیرسه انسانلرک داها یوکسك کال آرامالیرنه یول قالملاز دینلمش و کال آرامانك ده موجود ایچنده داخل اولدیغی دوشونلمه مشدر. کذا موجوددن داها اكله اولماسی محال ایسه قادر حقه قینك تحت تصرفه کیره منز دیمك اولور. بو ایسه قادر تعالی ایچون نقیصه در ، دنیلمش. حالبوکه سهروردی استمداد لری قابله آتدیغندن موجودك داها مکمله اولامایشی کندی تصورندن اولمق لازم. بناء علیه نقیصه موجود کدر موجودك دکل .

کوریلیمورکه بوتون بو فکر لر عالمده موجود نه وارسه هپسی خیر اولدیغی فکرخی مدافعه‌یه حاضر لقدر . شر ، موجود اولمسانلردر . تشکیم هیا کله شیخ شو سوزلری سولشدی : عالینك سافله التفاتی اولدیغی ظن و جناب الله ایچون بو عالم عناصرك وراسنده باشقه عالم اولمادیغی توهم ایدن کیمسه خیر و شر سوزینی اوزادیور و ییلمیورکه اگر وجود بولوندیغی حالدن غیری بر حاله اولسه‌یدی. بو آنده ظن ایتدیکی کالانه نسبقه اولمایاجق درجه‌ده فحیح منظره لر و انتظام سزلقلر حصوله کله جکدی . بناء علیه وجود ، ممکن اولان نظامك اقصای کالی و شر آنجق انسانك ظن و توهم ایتدکلی بر امد خیالی در . کرچه بو عالمده برطاقم فناقلر کوریلیمور . فقط بو ، او عالمده کیلر ایچون فنادر . اگر فنا ظن ایدیلن شیلر ، کندی لهلیرنه اولارق منفعت ویره جك بر وضعته کیره‌لر بونکله اونلر ییلمیه رك متضرر اولورلر و اولماسه بیله اونلرک ییلمدیکی عالمن متضرر اولورلر . اگر شرائط خارجیه دن تجرد ایدوبده ذات وقعه‌یه نظر حقیقتله باقارسه کزr شاید کی جریان حادثاتك بر انتظام کان آتنده جریان ایدن سلسله خیرات اولدیغی کورورسکنر .

تشکیم اولومده برخیردر . بوسبیله اولومی دائما تذکر ایتملی و کالات باقیه بی تحصیله چالشملی در . امور ذاتیه دنیویه زائل و کالات اخرویه باقیدر . اولوم ایله استیناس ، لقاء الهی به نائل اولاجغدی اولومه انتظار کر کدر . آم ، حیاتك دار اخرتده اولدیغی بیلسه کزr . . . زیرا افلاک ، نفوس و عقولك هپسنده حیات ، روح و ریحان واردر .

طبقات جنان رحمة و رضوان ایله مملودره. الهی جوق ذکر ایدیکنز که اولورکن حقه منقاد اولارق سلامتده اولوق و مسلم اولارق حقه قاووشمق نصیب اولسون .

*
**

شیخ سهرورینک الہیات بحثنه کیریشی مشائیه و کلامیه‌نک کیریشندن جوق فرقلیدر اولابحنی وجوده استناد ایتدیرمیور و حدوث و امکان دلیللرینه هیچ قیمت و یرمیور. او، فکرلرنی برسلسله‌خالنده تنظیم ایتمش و شواساسلره استناد ایتمشدر: مبدأ اول و واجد، واجب اولان بردر، بر اولان هیچ برشیه محتاج اولماز و اوندن انجق برصادر اولوره بوسدور اختیاری دکلدر چونکه اوسبب نامدر، سبیدن اثر تخلف ایده من . اراده اللهده موضوع بحث اولماز . چونکه اختیار زانده تخلفی مستلزمدر و عین سبیله او، صفاتدن عاریدر. آری آری صفات تصویری وحدته و وجوبه منافی اولدینی کبی ؛ علتدن اثرک آریلاماسی‌ده ممکناتک قدیم اولدینی افاده ایدر .

ممکنات، امکان اشرف قاعده‌سنجه نوردن نوره صراسیله وجوده کلشدر نور اولک اثری اولان ایکنجی نورده ایجاباً اولکنندن و اوچنجیسی ایجاباً ایکنجیدن و ایلخ صادر اولمشدر. بونلر آراسنده زمان و شرائط مدحوظ دکلدر. شوخالده بونلر هبسی ازلده وار ایدی و قدیم ایدی . بونلرک نورالانواردن فرقی ذاتنه نظراً ممکن اولمالرنده نورالانوارک ایسه واجب و مؤثر حقیقی و هرجهتدن واحد اولماسنده در . خلقت بوسلسله‌نک نتیجه‌سیدر . سلسله حادئاتده الکیوک زول افلاکک در .

افلاک، حرکاتی ایله سلسله حوادتی ایجاب ایتمشدر. فقط بونلرک حرکاتی ارادیدر . و دورانی کرویدر، هر برینک نفس ناطقه‌سی و حیاتی واردر . بونلر هر شیشی عالم و محیطدر لر و بونلرده ذی‌حیات اولمایان برشیشی بولوناماز. کوب، فلکک عضوی، قلبی منابه‌سنده دره هورخش (یعنی کونش) طلسم شهریر (یعنی انوار عظیمه‌نک بیوکی) ، سمانک رئیس و عالم جسماینک افندیسیدر . چونکه امتزاجات عنصریه اونکله تمام اولور و موالید نلثه اونکله تتکون ایدر او، نوریه ارضی ایصیدر و حیات افاضه ایدر بناءً علیه کونش تعظیمی واجب برنوردر .

سهروردی‌یه کوره حیاتدن مقصد و غایه جوهر عقلینک کالی ادراک ایتمکدر بوده شوغل بدنندن تجرد ایله اولور . زیرا نفس دائم اولدینی ایچون اولومدن سوکرا یاظلمتده

ویانور ایچنده قالاچقدر. بدن، نفسک وجوهر عقلینک انکلی در. بوانکلی آزالتمغه غیرت ایتمک کر کدر.

خلاصه سهروردی بزی بوفلسفه سیله عالم کثیف ظلما نیدن آلاق نورعالمه کوتورمک ایستیور. فکر و نظر ایله روحی، ریاضات و مجاهده ایله بدنی تزکیه ایتدکن صوکرک عالم نوره یوکسلمک، هر شینه مطلع و متصرف اولایله جک بر حاله کلمک و نهایت بشری سعادت قی مریکی عالم ایچون استحصال ایتمک بویوله اولایلیر. باشقه قاپوی چالانلرک ندامتی ثمره بخش اولاماز.

شیخ مهدی حقنده کی تلقیمی مکاشفه نظریه سیله علاقه داردر. کرامات و انذارات، وحی و رؤیا حادثه لرندن بوتلقینک استقامتی چیقارمق ممکندر. قطب نظریه سی ده بوفکره ملحقدر. اونک مهدی حقنده کی فیکر لرینی هیساکل النورک صوک محیفه لرنده کورمک ممکندر. «ثم عینسا بیانہ، آتی ایله عیسانک (بن، سزه تأویلی بیان ایدمک اولان قاراقلیطک کوندرلمه سی ایچون بابام و بابا کزه کیدیورم)». دیمه سی بو موضوعک اساسی تشکیل ایدر. اونک حیاتی یازارکن کیمیا کر لکنندن بحث ایتمش. نبوت و با مهدیک ادعالرینک قیمتی حقنده فیکریمزی سولشدرک. بوراده یالکز شونی سوبله یلم. مشارالیهک حیاتی، فلسفه سیله بر کل تشکیل ایدر. سیاحتی و افعالی فلسفه سنک تطبیقاتی مثابه سنده در. بواعتبار ایله کنج باشنده ضایع ایدلمه سی، استقامت فکریه سنک تمامیه تبئر ایتمه سنه مانع اولمشدر. شیخک آمال خصوصیه سی استخراج ایتمک مسئله سی بر درجه یه قدر تلقی یه تابعدر. بونلرک قیمتی اضافی اولاجنندن بز مطالعاتیمزی یالکز مثبت وقعه لره استناد ایتدیردک و آشوری حکملردن اجتناب ایتدک.

*
**

ایشته سهروردینک فلسفه سنک اساسلی بحثلری بونلردر. بونلرک بر قسمی هیاکل النور ترجمه سنده کوروله بیله جکی ایچون بوراده تفصیل ایدلمه مشدر. استکی منطق قوغالرینه عائد اولان لزوم سنر بحثلر اوزرنده چوق دورولما مشدر. صکره شیخک کندینه کان واردات و الهامات، خصوصی شیلر اولدینی ایچون اونلری فلسفه سی آراسنه قارشیدیرمق مناسب کورولمدی. بوراده یازیلان بحثلر، شیخک حرکت فکریه سی عمومی چرچیوه سیله کوسترمکه معطوف

ایدی . احتمال وحق شبهه سز مطلوب درجه ده یکنسق و تام یازیلاماشدر . فقط بونقطه ده
 موضوعك شیمدی بر کیمسه طرفدن ایشلمه مش اولدیفنی نظر دفته آلمق ایجاب ایدر .
 یویازیلرک اسلام فیلسوفلرینی تدقیق ساحه سنده کنجلمز ایچون هوس اوایلدیره حق بر
 ادیم اولماسنی تمنی ایدرم . صوک بومف ضیا

حی بن یقظان

حی بن یقظان بوندن اکلا دیکه اشو حیوانی روحلرک الیمعتلی ؛ عالم کون وفساده کی
 حیاتک اک مکملنه مستعد واشبو روحک ؛ صورتیچون هیچ ضد و منافی یوقدر و بونک
 ایچوندرکه صورتلریچون ضد اولمایان اجرام سماویه به مشابته پیدا ایتمشده شو حیوانه
 روح اولمشدر : دینکه لائق کورلمشدر .

چونکه او یله اولان بر روح ، علی الاطلاق نه جهت علومه نه ده جهت سفله حرکت ایده بیلن
 اسطقصاتک حقیقتده تام اورته سیدر . حتی اگر او روحک ، مرکز ایله آتشک جهت
 علوده منتهی اولدیفنی اک یوکسک نقطه اراسنده کی مسافه نیک اورته سنده وضعی قابل اولورسه
 اوکا فساد عارض اولمادیقی تقدیرده اوراده ثابت قالیر نه یوقاری بی چیمق ایستر نه ده
 اشاغی به اینمک ایستر و اگر حرکت اینه ایله حرکت ایدرسه مرکز اطرافنده دوز
 و اگر یرنده حرکت ایدرسه کندی اطرافنده دوز و کره شکلنده اولور . بونک غیری
 ممکن اولماز . او یله ایسه او روحک اجرام سماویه به مشابته غایت قوتلیدر .

اولجه حیوانلرک احوالی تدقیق ایتمش و آنلرده واجب الوجود اولان موجودک
 وجودینه لاحق اولدقلمزنی ظن ایتدیرر بر علامت کورمه مش و کندی ذاتندن اوموجوده
 ذی شعور اولدیفنی بیلمش اولدیفندن انجق کندوسنک ؛ اجرام سماویه به مشابه و معتدل
 روحلی حیوان اولدیفنه حکم قطعی و یردی . و کندوسنک دیگر حیوانلره مابین بر نوع
 اولدیفنی و حیوانلرک مخلوق اولدیفنی فایه دن ماعدا بشقه بر غایت ایچون خلق اولدیفنی و هیچ
 بر نوع حیوانک احضار و مهیا ایدلیدیکی بیوک ایشلر ایچون مهیا ایدلیدیکی اوکا تجلی ایلدی .
 نه بویوک بر شرفدرکه ایکی جز سنک احسی که ا جزء جسمانیسی و روح حیوانی سیدر :
 عالم کون وفساددن خارج ؛ صفات نقصدن ، استحاله دن ، تغیردن منز اولان جواهر

سماویہ بہ بوتون اشیا تک اکثریادہ بکزیانی درہ ایکی جزئک اشرفی ایسہ برشیدرکہ انکھ وجودی واجب اولان موجودی ادراک ایلمش و طارف اولان اشبو شی بر امر ربانی السہیدر . استحالیہ قبول ایتمز . فساد اوکا طارض اولماز . اجسامک متصف اولدینی هیچ برشیلہ متصف اولماز و حواسک هیچ برسیلہ ادراک اولماز ، خیالہ بکمز . کندوسندن بشقہ هیچ برالتہ معرفتہ واصل اولماز . و انحق کندوسیلہ اوکا وصول ممکن اولابیلیر . طارفده او ، معرفده او ، معرفتده او . طالمده علمده معلومده هبسی اودر . ارالزنده بر آریلق بر مابیت یوق . چونکہ تباین ، ایریلق جسملرہ طارض اوله جق صفتلردندر . حالوکه اوراده نہ جسم وار نده جسم صفتی وار ، نده جسمه لاحق اوله جق برشی وار . انواع حیوانات آراسنده اجسام سماویہ بکزمہ مک انحق کندوسنه مخصوص اولدینک سببی اوکا منکشف اولونجه بوتون جھدیلہ او اجرامی قبول و افعاللرینی تقلید و کندیسنی اونلرہ بکزمہ تک اوزرینہ واجب اولدینی بیلدی .

ینہ واجب الوجود اولان موجودی بیلدیکی جزئ اشرفی واسطه سیلہ : واجب الوجودک صفات اجسامدن منزہ اولدینی کبی کندوسنکده او صفاتدن منزہ اولق حیثیتندن کندوسنده واجب الوجودہ آزه جق بر بکزمہ یش اولدینی کوردی . وینہ ممکن اولدینی مہرہانکی یوزدن اولورسہ اولسون نفسیجون واجب الوجودک صفاتی تحصیلہ چالیشمق و اخلاقیہ متخلق اولق و افعالنہ اقتدا ایتمک و اراده سی تنقیدہ جدوجهد ایتمک و مہرایشی اوکا تودیع ایتمک جسمنی انجیدوب اوکا زیانی دوقونہ جق و بوتون بوتون بدننی اتلاف ایدہ جک اولسہ بیلہ مسرور اولورجہ سنہ بوتون قلبندن ظاہرده و باطنده ، حقتندہ جاری اوله جق مہر حکمنہ راضی اولمہ تک اوزرنده واجب اولدینی ده کوردی .

ینہ طالم کون و فساددن اولان وینہ جک ایچیلہ جک ، ازدواج ایدیلہ جک کبی درلودرلو محسوساتی کندوسندن ایستہ یین مظالم و کشف بدنندن عبارت اولان جزئ خسیسی واسطه سیلہ حیواناتک انواع سائرہ سنہ بر مشاہبتک کندوسنده بولدینی ده کوردی . و اشبو بدنک عبت و فائدہ سز اوله رق اونک ایچون یارادلمسادیغنی و باطل بر امر ایچون اونک برلشدیرلمدیکنی و یوقلابوب حالی اصلاح ایتمی اوزرینہ واجب اولدینی ده کوردی و او تفقد و یوقلاما انحق سائر حیوانلرک افعالنہ بکزر بر ایش یا مقبلہ اولابیلیر . بوتک ایچون اوچ فایہ طوغری ایشلہ مسی لازم اولان ایشلری یا مقی لرومی اوننی قارشولادی . (١) غیر ناطق اولان حیوانلرہ نغبہ وسیلہ اولان ایشدر .

(۲) اجرام سماویہ یہ مشابہتی مستلزم اولان ایش .

(۳) واجب الوجود اولان موجودہ بکثرہ مہسنہ سبب اولان ایش .

برنجی تشبہ کنڈیسنہ واجب در . چونکہ مظلم بر بدنی وارد او بدنک تقسیماتی
بر جوق عضولرله قوای مختلفه و درلودرلو منازعلری وارد . ایکنجی تشبہده واجب در .
چونکہ قلبی مسکن اتخذایدن روح حیوانی یہ مالکدر قلب ایسه سائر بدنک و بدنده
بولنان قوتلرک مبدأیدر . اوچنجی تشبہ ایسه هوہوسی اعتباریلہ اوزرینہ واجب اولور .
یعنی حی بن یقظان اوزرینہ اشبو اوچنجی تشبہک واجب اولسی بدن و با روح حیوانی یہ
مالک اولق حیثیتدن دکلدر . آنجق کنڈیسنک واجب الوجود اولان موجودی ادراک
ایلدیکی ذاتدن عبارت اولدینی حیثیتدندر . واولجده سعادتنک و شقاوتدن قورتولسنک
آنجق اشبو واجب الوجود اولان موجوددن کوزیومہجق قدر فافل اولسایہجق درجده
اوداتی مشاهده ایتسنک دوامندہ اولدیغہ واقف اولمشیدی . اندنصکرہ اشبو دوام
مشاهده یہ وسیلہ اولہجق خصوصہ نظر ایلدی . اشبو نظر؛ تشہانک اقسام نلہسنده
فعالیتک ، اوزرینہ واجب اولدینی میدانہ چیقاردی .

برنجی تشبہ ایسه انکله اشبو مشاهدهدن برشی ایدہ ایدہ مدیکندن ماعدا مشاهده اونی
منع ایدر اوکنہ بر سد چکر . چونکہ برنجی تشبہ امور محسوسده اجرای تهر فدر .
امور محسوسہ ایسه کافی اشبو مشاهده اوکنہ کرلمش پردہ لردر و اجرام سماویہ
ایکنجی تشبہی مستلزم اولان روح حیوانی نلہ آنجق استدامہ سیچون اشبو تشبہ احتیاج
حاصل اولمشدر و اشبو تشبہک مشاهده یہ مانع اولمسی مضرندن خالی دکلسده روح حیوانی
ادامہ ایتک ضرورتی اونی اقتضا ایدر .

ایکنجی تشبہ ایسه اونکله دائمی مشاهدهدن بویوک بر حصہ حاصل اولور لکن او مشاهده
خالص بر مشاهده اولمایوب مخلوط بر مشاهدهدر . چونکہ بوصولتہ مشاهده ایتکده اولان
کیمسه لر او مشاهده ایله کنڈی ذاتی ده تعقل ایدر و صکرہدن تبین ایدہ جکی وجهلہ کنڈی
ذاتنہ التفات ایدر . اوچنجی تشبہ ایسه اونکله خالص بر مشاهده ایله خالص بر استغراق
حاصل اولور کہ آندہ واجب الوجود اولان موجوددن بشقہ هیچ بر شیئہ التفات یوقدر .
بوصورتلہ مشاهده ایتکده اولان کیمسهدن کنڈی ذاتی غائب اولمش فانی ولاشی اولمشدر .
حق و واجب الوجود اولان ذات واحددن بشقہ سائر ذوات دخی آز اولسون جوق
اولسون فانی ولاشی اولمشدر . اکصوک غایبسنک اشبو اوچنجی تشبہ اولدینی واشبو تشبہکده

آنحقی ایکنجی تشبهه اوزون برمدت چالشوب ادمان ابتد کد نصرکه وجوده کله بیهل جکی واشبو مدتک آنحقی برنجی تشبه واسطه سیله دوامی ممکن اولاجنی تین ایدنجه برنجی تشبهک یاردیمی بالذات اولمایوب بالتبع اولماسی وبالذات ترقیه مانع ایسه ده وجودی ضروری اولدینغی بیلنجه نفسی اشبو تشبهدن آنحقی ضرورت مقدارنجه حصه مند اولمایه اجبار ایلهدی که اوده روح حیوانیچون ده آزیله بقا ممکن اولمایان کفایت مقداریدر . واشبوروحک بقاسنده ضرورتک داعی اولدینغی شیلرک ایکی اولدینغی بولدی . بریسی داخل بدنده روحی تقویه ایده جک وروحه توکنمش اولان غدایه بدل برخلف برافاجق شیدر . ایکنجیسی خارج دن اوننی محافظه ایده جک وضوغوق ، صیجاق ، یاغفور ، کونش حرارتی ، موذی حیوانلر کبی درلو درلو اذالری اوندن دفع ایده جکدر . اشبو حوائج ضروریه دن تخمیناً وکیف ما اتفق بر مقدار آله اوله بیلیرکه اسراف ایدرده کفایتی فوقنده آلیر . و اووقت بیلیمیرک کندی علینه چالشمش اولور . بونک ایچون حزم و احتیاط حوائج ضروریه بی اتلامایه جنی و مقدارینی لجمه یه جکی بر طاقم حدودی کندوسیچون فرض و تقدیر ایتک لزومی آکلادی . واشبو فرض و تقدیرک اوچ شیده اولمانسک واجب اولدینغی اوکا توضح ایتدی . (۱) تغدی ایده جکی شینک هانکی غدادن اولماسی . (۲) نه مقدارده اولماسی . (۳) ایچی طعام آراسنده کی مدتک نه قدر اولماسی . بونی متعاقب اک اول غدا اوله جق شیلرک اجناسنی دوشوندی . اونلری اوچ درلو بولدی . (۱) هنوز ، کاله کله مش اولان نباتاندرکه غدا اولغه قابلیتی اولان یاش نباتاتک انواعیدر . (۲) نوعی محافظه ایچون کندوسندن مثلنک وجوده کله ایچون بذرنی چیقاروب حد کاله بالغ اولان نباتاتک ، قوری و یاش میوه لرک انواعیدر . (۳) غدا اولاجق قره و دکز حیوانلرندن بر حیواندر . بو غدالرک بتون جنسلری کندی سعادتتی قربنده استکشاف ایلدیکی و کندوسنی اوکا بکزتمک ایستدیکی واجب الوجود اولان موجودک ، فعلندن اولدینغی محنته آکلادی . هیچ شبهه یوق اونلرله تغدی ایتک اونلری کاللرندن منع ایدر و اونلرله اونلردن مقصود اولان غایه اراسنه حائل اولور . واجب الوجودک فعلی اولان اشبو غدالری غایه لرینه اصلی اولمقدن منع ایتک فاعلنک فعلنه اعتراض ایتک اولور . بو اعتراض ایسه طلب ایتکده اولدینغی قرب و تشبهله تضاد تشکیل ایدر . بناء علیه ممکنسه بوسوتون غدادن کسلمکی داها دوضری بولدی لکن بوکا قادر اولاماز . چونکه اگر بالکلیه غدادن کسلیرسه جسمنک تلف اولسنه منجر اولور . بواپسه فاعلنه برنجی اعتراضدن ده شدید بر اعتراض اولور .

چونکه کندی جسمی؛ استهلاکله جسمنک بقاسنی تأمین ایتدیکی سائر اشیادن. ده شرفلی در بناء علیه کندی جسمنک فسادیه اشیا سائر نك فسادندن عبارت اولان ایکی ضررک اهوتی قولای بولوب مذکور ایکی اعتراضک اخفی اولان اشیا سائر بی اتلافده مسامحه کوستردی اشبو اجناس اشیادن هانکیسنک قولای اولدیغنی بیلدیکی زمان ایلری ده تبین ایدمکی مقداری المق رأینده بولوندی. لکن هبسی قولایلقله بولندیغنی تقدیرده اووقت احتیاطلی داورانمق واونلردن خالقک فعلنه بویوک اعتراض اولمایان شیئی انتخاب ایتمک اقتضا ایدر: بیهک، بوزمامق، طاشلق وچوراقلق کبی انباته صالح اولمایان یرله آتامق صورتیه بذرنی اتلافدن محافظه ایتمک شرطیه نفاستده حد نهائی بی بولمق وایچنده کی بذری تولید مثله الیرشلی اولمش اولان میوه لری آلق کبی.

واکر الما، ارمود، اریک و امثالی کبی اتلی و غدالی میوه لری وجودی قابل اولمازسه اروقت اونک ایچون یاچویز و یا دام کبی انحق ایچیله تغدی اولنه بیلان یمش لردن و یا خود حد کاله ابرمش اولانلردن تغدی ایتمی موافق اولایلیر و بویاکی نوع غدان وجودی الک بول و تولیدجه الک قوتلی اولای ارامق و نبات ایسه کونکندن استیصال ایتمک بذری ایسه بذرنی اتلاف ایتمک شرطدر. اکر بولری بولمازسه اووقت اونک ایچون حیوانلردن و یا بومورطه لرندن المق موافق اولور حیواندن غذا المق ایچون هانکیسنک عددی چوق ایسه اندن المق و بالکلیه نوعی استیصال ایتمهک شرطدر. حی بن یقظانک تغدی ایدمکی شیئک جنسی انتخاب ایتمکده کی رأی بوندن عبارتدر. تغدی ایدمکی مقدارده کی رأی ایسه اجلفک سببیت ویردیکی بوشغنی قاپاقله اون کجه مکدر.

وایکی طعام زمانی اراسنده کی مدتک تعییننده رأی، غدای الیفنی وقت بلنی طوضولته حق مقدار المق و بوندن صکره بیان اولناجق تشبه ثانی بی الده ایتمک ایچون اوزرنده واجب اولان عملارک بمضیسندن کسلمه سنه سبب ویره جک ضعفه دوچار اولونجهیه قدر بشقه سنه تعرض ایتمه مکدر. روح حیوانیسنک بقاسیچون ضرورتک اقتضا ایتدیکی ایکی شیدن ایکنجیسی اولان و خارجدن اونی محافظه ایله انواع اذایی اوندن دفع ایدن شیئه هاند تدبیرلر اوکا قولای ایدی. چونکه حیوانلرله دریلرنی کییمش و خارجدن کله جک شیردن اونی محافظه ایدمکی مسکنی وار ایدی. اونکله اکتفا ایلدی و آرتق اونکله اشتغال ایتمک فکرنده بولمادی و غداسی خصوصنده اولجه ایضاح اولنوب کندوسنه چیزدیکی پروغرامه رعایتی التزام ایلدی. آندنصکره کندیجی اجسام سهاویه بکزتمک واونلره تقلید ایتمک، صفاتلرنی

قبول ، اوصافی تتبع واستقرا ایتمکدن عبارت اولان ایکنجی وظیفه به اشتغال به باشلادی . اجرام سماویه تک اوصافی اوچه منحصر بولدی (برنجی نوع) اجرام سماویه تک التندہ اولان عالم کون وفسادہ نظراً حاصل اولان اوصافدرکه بالذات ایصتق ، بالعرض صوغوتمق ، ایدینلا تمق لطافت کثافت ویرمک وواجب الوجود اولان فاعل طرفندن صور روحانیه تک فیضانه مستعد قیلہ جق دہا برچوق ایشلرہ اجرای تأثیر ایتمک کی خاصه لری عالم کون وفسادہ بخش ایدن صفتلردر (ایکنجی نوع) شفاف اولمق ، پارلاق ، پیسلکدن ، بولانقلقدن طاهر و تزیه اولمق ، کیمیسنک کندی مرکزی اطرافندہ و کیمیسنک باشقہ سنک مرکزی اطرافندہ دائرہ وی حرکت ایتمک کی نفس اجرامندہ بولتان صفتلردر . (اوچنجی نوع) واجب الوجودہ نسبتله موجود اولان صفتلردرکہ دائمی برمشاهدہ ایله واجبی مشاهدہ ایتمک اوندن اعراض ایتمک و اوکا متشوق اولمق و حکمنہ انقیاد ایتمک وادارہ سنی اکیلاه مسخر اولمق وانجق اونک مشیتله حرکت ایتمک دن عبارتدر . ایشسته اجرام سماویه یه اشبو صفات ثلثہ تک ہر زندہ بکزمہ تک ایچون اوغراشمقہ باشلادی . برنجی صفتلردہ اجرام سماویه یه کندی بکزمہ تسمی شو صورتله واقع اولدیکہ حیواندن ویا نباتدن ہرہانکیسنک محتاج ویا خستہ لقلی ویا زیانہ دوچار اولمش ویا کاکلہ وصول ایچون اوکنہ بر مانع کورلمش اولدیغنی کورورسہ کوچی یتدیکی تقدیردہ اوندن اشبو مضر تارک دفعنی کندینہ وظیفہ ایدیندی . ہر نہ زمان بر حاجیک کونش ضیاسندن منع ایتدیکی ویا خود بشقہ مودی نباتک صارلدیغنی ویا تلف اولورجہ سنہ صوصادینی بر نباتہ کوزی ایلشدیسہ ازالہ سی قابل ایسہ حجابی ازالہ ایدر و مودی نباتلہ اور نباتک اراسنی بر فاصل ایله آیریر و امکان دائرہ سندنہ ارواسنی تمہد ایلردی و ہر نہ زمان وحشی پنچہ سنہ دوشمش ، ویا بر برینہ برشی باطمش ویا بردیکنہ طاقلمش ، کوزیتہ ویا قولاغنہ مودی برشی دوشمش آچقمش ویا صوصامش بر حیوانہ کوزی ایلشدیسہ او حیواندن اشبو مضر شیلرک ازالہ سنی وارقوتیلہ درعہدہ ایدردی و ہر نہ زمان کوزی ؛ بر نبات ویا حیوانی سنی ایچون سیلان ایدن بر صویک مجراسنہ بر طاشک دوشوب اونی سیلاندن منع ایتدیکی ویا کناردہ کی طور اراغک نہرک ایچنہ ییقلدیغنی کوردیسہ او صودن بوکی شیلرک کافہ سنی ازالہ ایدردی . تشہک انواعندن اشبو نوعندہ صوک غایہ یه واصل اولونجہ یه قدر نظر بنی امعانہ نبات ایلدی . اجرام سماویہ یه ایکنجی نوع صفتلرنده کندی بکزمہ تسمی شو بولده واقع اولدیکہ طہارتہ مداومتی ، بدندن کیر و پیسلکی ازالہ یی : اکثر اوقاندہ صوابلہ بیقائہ یی ، طیرناقلرنی ، دیشلرنی

و بدنك بربری اوسته بیان اتلرینك ارالقرینی تمیزله مینی والده ایده بیلدیکی کوزل قوقولی اوت وسائر عطری شیلرله تطیبینی؛ کوزللك، جمال، نطافت و رایحه طیهجه پارلایمجه به قدر البسه سنی تنظیف و تطیبینی تمهد ایتسه نفسی مکلف قیلدی. بونکله برابر دائره وی برطاق حرکاتی الزام ایلدی. بعضاً جزیره نك ساحلرینی دولاشیردی و درت بر طرفی کزردی. بعضاً بولوندینی اوینك ویا بر تپه نك درت بر طرفی متعدد دفعه یورویه رك ویا قوشه رق دولاشیردی و بعضاً کندی اطرافی اوزرینه باییلنجه به قدر دوزردی. اجرام سماویه به اوچنجه درلو صفاتنده بکزمه سی شو یولده واقع اولدیکه واجب الوجود اولان موجود حقیقه تفکره ملازمت ایدردی. صکره محسوسان دن علاقه سنی کسردی. کوزلرینی یوماردی، قولاق دلیکلرینی طیقاردی و بتون طاقتله خیاله قابله دن اعراض ایدر و صوک طاقتله اونک هیچ بر ماعدا سنی تفکر ایتمه کی و اوکا هیچ بر کیسه یی شریک ایتمه مینی عزم ایلدی و بو عزمی کندی اطرافنده دوران ایتسیله و او حرکت دوریه سنه رغبتی جلب ایتسیله تقویه ایلردی. اوله اولدیکه دوئمیه سی شدتلندکجه بتون محسوسان دن غائب اولوردی و آلات جسمانییه محتاج اولان خیال و قوای سائره سی کوشردی و جسم دن منز اولان فعلی قویلشیردی. بعض اوقاتده دوشونجه سی غیره قارشمق دن قور تولوب خالص اولوردی. انکله واجب الوجود اولان موجودی ذاتیله مشاهده ایدردی. اندنصکره قوای جسمانییه اوکا باصاردی، حالی بوزاردی و اسفل السافلین اولان اسکی حالته چویرردی. صوکر قوای جسمانییه سنه عودت ایدر ا کر مقصدن دن کندی آلیقویه جق برکوشکک عارض اولمش ایسه اولجه ذکر سی سبقت ایدن شرائط داخلنده رآز غذا آیر. اندن صوکره ذکر و بیان اولنسان انواع نلته ایله اجسام سماویه به بکزمه نلک وظیفه سنی اجرایه کچر، بر مدت او مسلکده احوال اوزره قوای جسمانییه ایله چاریشمق اونکله مجاهده و مجادله ایتکده ثبات ایدردی.

فکری جسم و جسمانیات شایه سندن خالص قیلمنی یداقتدارینه کتیره بیلدیکی زمانلرده کندیسنه اوچنجه تشبک اهلنه تاند بر طاقم احوال، لایح اولورکه بو حال اونی او مرتبه به دعوت ایدر، اوده واجب الوجود اولان موجودک صفاتنه نظر قیلاردی. اولجه بو عمله باشلامزدن اول صفات واجب کی به منقسم ولدیفنه نظر علمیسی ائساننده واقف اولمشدی. (۱) صفات ثبوتیه در. علم قدرت حکمت کی. (۲) صفات سلبیه در. جسمانیات و لواحقیه اولنره ولو اوزاقدن اولسون تعلق و ارتباطی بولنسان شیلردن منز اولمی کی. صفات

ثبوتیه ده؛ جمله افرادندن کثرت عد اولنان صفات جسمیه موجودا و ماسون ایچون آنلرده ده. صفات جسمیه دن تنزیه اولنلق شرط قیلنمشدر. بوکا بناء صفات ثبوتیه واسطه سیله ذات واجب کثرتی قبول ایتمز. کثرتی قبول ایتمک شوبله طورسون صفات ثبوتیه نك کافسی ذات واجبک حقیقتی دیمک اولان برمعنای واحده رجوع ایدر. اندنصکره اشبو ایکی درلو صفتک هر بررنده ذات واجب الوجوده فصل تشبه ایده جکنی آراشدیردی. (صفات ایجابده تشبه) وقتا که صفات ثبوتنک کافه سنک ذاتنک حقیقتنه راجع اولدیغنی و کثرت صفات اجسامدن اولدیغندن آنلرده کثرت اولدیغنی و ذاتنه عالم اولسنک ذات اوزره زاندرمعنی اولمادیغنی بلکه ذاتی، ذاته عالم اولسنک عینی و ذاتنه عالم اولسی ذاتنک عینی اولدیغنی بیلدی، بوندن اوکا منکشف اولدیکه اکر اونک ایچون ذات واجب بیلیمک ممکن اولورسه ذاته تعلق ایدن علمی ذات واجبدن زاندر بر معنی دکادر. بلکه اونک عینیدر ایشته بوسببیه صفات ثبوتیه واجب الوجوده تشبهی صفات اجسامدن هیچ بریسنی قاریشدیر مقسزین یالکزاونی بیلیمکدن عبارت اولمق رأینده بولندی. شو صورتله کندی نفسنی اله آلدی.

(صفات سلبدنه تشبه) صفات سلبدن کافه سی جسمیتدن تنزهه راجعدر. اونک ایچون جسمیت اوصافی بالسلکیه کندوسندن طرح ایلدی و اجرام سهاریه تشبه ایچون تقدیم ایدن ریاضتنده ایسه صفات اجسامک برچوغنی دخی آتمشیدی آنجق اوندن بر بقایا قالمشیدی. دائره وی حرکتله حیوان و نباته عائد شیلره اهمیت ویرمک و آنلره آجیمق و کاله ایرملریغنی منع ایدن مانعلری ازاله یه اهتمام ایتمک کبی بر بقایا قالمشیدی چونکه اشبو شیلردخی صفات اجسامدندر. زیرا بونلری اولا آنجق جسمانی قوتلرله کورور و صکره جسمانی قوتلر واسطه سیله بونلره عائد ایشلرله اوغراشه بیلیر. بونک ایچون بو نقیه نك کافه سی نفسندن دفع ایلدی چونکه شمذیلک طلبنده پویان اولدیغنی اشبو اوچنچی تشبه حالنه بونلرک هیچ بریسی یاقیشمز. کوزخی یومهرق و بالجمله قوای جسمانیله محسوساتدن صرف نظر ایدرک بوتون فکر و همتنی یالکمز واجب الوجوده حصر ایدرک بولوندیغنی مغاره دیننده ساکن اولمق اوزره حبس نفسدن آیرلمادی. نه زمان خیالنه بشقه برشی حضور ایتدیسسه بوتون جهدیه خیالتدن اوننی طرد ایلدی. ومدافعه سیله اوغراشدی و اوزون مدت بونی اعتیاد ایلدی و بونک اوزرینه نفسنی تعلیم و تربیه ایلدی. بر درجه یه قدرکه کونلر کچردی. بر شی یمز ویرندن حرکت ایتمزدی. و اشبو مجاهده نك شدنی اثناسنده فکرندن، ذهنندن کندی ذاتندن بشقه ذوات هپ غیب اولوردی. آنجق کندی ذاتی؛ حق و واجب الوجود

اولان ذاتک مشاهده سیله مستغرق اولدینی زمانده اوندن غائب اولمازدی. و بو حال اوکافنا کایردی. و مشاهده محضه یه غیر قاریشیدیر مق مطالعه و ملاحظهده شرکت اولدینی بیلیردی. کَرَک کندیسی و کَرَک یرلی، کوکلری و احتوا ایتدکاری شیرلی و بوتون روحانی صورتلر و جسمانی قوتلری و ماده لردن ایری اولان بوتون قوتلری - که بونلر موجود معهودی عارف اولان ذواتدر - بونلر ذهنندن فکرندن سینلوب غائب اولونجه یه قدر نفسندن فنا و حتی مشاهده ایتک طلبنده دوام و ثبات ایلدی. دیگر ذاتلر میاننده کندی ذاتی ده غائب اولدی و کافه سی یوق و مضحج اولدی. حق و ثابت الوجود اولان موجود واحدن بشقه ذاتی اوزرینه زائد بر معنی اولمان کلامیله (لن الملك اليوم لله الواحد القهار) بو کون ملک کیمکدر. واحد قهار اولان اللهکدر (دیه ندا ایدرک، هیچ برشی قالمادی.

حی بن یقظان بودرجه بی بولدینی متعاقب او واحد واجبک کلامی اکلادی و چاغیریشنی دویدی کندوسنک سویله مه مسی و سویله مه نک نه اولدینی بیله مه مسی او واحدک اشبو کلامی اکلادیدن منع ایتهدی و اشبو حاله مستغرق قالدی و هیچ بر کوزک کورمیدیکی و هیچ بر قولاغک ایشتمدیکی و هیچ بر کیمسه نک قلبندن کچمیدیکی شیرلی مشاهده ایلدی. صاقین هیچ بر کیمسه نک قلبنه حضور ایتمین شینی وصف و تعریفه کوکل باغلاما! چونکه بشرک خاطر لرینه کلن شیرلک بر چوغنی تعریف و توصیف ایتک قابل اولامایور. حال بویله ایسه قلبدن کچمسی قابل اولامایان و قلبک بولوندینی عالمدن اولمایان او عالمده بولتان شیرلک شبه و نظیری اولمایان شیرلی تعریف ایتک فصل قابل اولایلیر.

قلب سوزیله نه قلبک جسمنی نه ده ایچنده اولان روح حیوانی بی دیمک ایسته مییورم. بلکه مالک اولدینی قوتلر واسطه سیله بدن انسانه فیضان ایدن اشبو روحک صورت نوعیه سنی قصد و اراده ایدیورم. اشبو شیرلک هر برینه قلب دینیلیر و لکن هیچ برینه او حالده مشاهده اولتان شیرلک حظور ییچون بول یوقدر. حالبوکه انجق خاطره کلوب قلبدن کچن شیرلک عباره ایله بیانی ممکن اولایلیر و او حالی عباره ایله اظهاره اوغراشان کیمسه محال ایله اوغراشیر و رنککاری رنک اولمق حیثیتندن طامق و قرالتک طاتلی و باا کشی اولمسنی ایسته ین کیمسه کچی اولور. مع مافیله او مقامده موجود اولان شیرله لایقی وجهله و قوف پیدا ایتک انجق اورایه واصل اولغله ممکن اولایله جکندن حقیقت قابوسنی چالمق طریقله دکل مثاله کوسترمک طریقله حی بن یقظانک، واصل اولدینی مقامک مشاهده ایلدیکی غریب و عجیب شیرلی ایما ایله کوستره جک برطاقم اشارت لردن سنی محروم بوراقمایا جغز او یله ایسه

شمدی اشارت ایده جکم شیرزی قلب قولاغیله دکله، وعقل کوزیله دقت ایت ا. اولاییلرکه اوندمه سنی یوله کتیره جک بر هدایت بولورسک . شو شرطله که شمديک : شو ورقپاره لره تودیع ایده جکم مقداردن فضله بیانات شفاهیه بدنن ایستمه یه سسک . زیرا میدان طار وسویله نه میه جک شیرله الفاظ واسطه سیله تحکم ایتمک مخاطرله لیدر . ایشته سوبیلورم : وقتاکه حی بن یقظان کندی ذاتندن بوتون سائر ذاتلردن فنا بولوب وجودده حی قیوم اولان واحدن بشقه برشی کورمدی، مشاهده ایلدیکی شیرلی مشاهده ایلدی . آندنصکره سرخوشلغه بکزر اشبو حالندن آیلهرک اغیاری ملاحظه ایتمک حالته عودت ایلدی . قلبنه شوخطورایلدی : کندوسنه مخصوص ذات، حقه مغایر برذات موجود دکلدرد ذاتنک حقیقی انجق ذات حقدن عبارتدر و ذات حقه مغایر اولان و اولجه کندی ذاتی ظن ایتدیکی شی حقیقته شی دکلدرد . وجودده انجق ذات حق واردر . بشقه شی یوقدر بشقه شینک وجودی ایسه اجسام کذیفه اصابت ایدن شمسک ضیایی کیدرکه اواجسامده ظهور ایتمکده اولدیغی کورورسک ! ایشته اوضیاء ظهور ایتدیکی جسمه نسبت ایدیلورسه ده حقیقته اوضیاء کونشک ضیاسندن بشقه برشی دکلدرد . اکر اوجسم زائل اولورسه ضیایی ده زائل اولور . حالبوکه شمسک ضیایی حالی اوزره قالیر ، نه اوجسمک حضوری عنندنه اکسیلیر ونه ده جسمک غیبوتی ائناسنده آرنار و ذات حقک هیچ بر وجهله کترتی قبول ایتمدیکنک و ذاتی بیلمسی ذاتنک عینی اولدیغنک اوکا نمایان اولمسیله اشبو ظن ، تزدنده کسب قوت ایلدی وظننه کوره بوندن لازم کلدی که کیمک عنندنه علمنک ذاته تعلق حاصل اولورسه شهه سز عنندنه ذاتی ده حصول بولور . حالبوکه کندوسی عنندنه کندوسنه علمی حاصل اولدیغندن عنندنه کندی ذاتی دخی حاصل اولمشدر واشبو ذات انجق کندی ذاتی عنندنه و حصولی ده ذاتنک عینی اولدیغندن کندوسی ذاتنک عیندر وبونک کبی اولجه کثیر ظن ایتدیکی وماده دن مجرد ذات حقه طرف اولان ذوات دخی اشبو ظن واسطه سیله عنندنه شی واحد اولدی . اکر جناب حق کندی مرحتیله حی بن یقظانی قورومسه ایدی وهادیتله تلافی ایتمسه بیدی آزالدی ایدیکه اشبو شبهه ذهنده کواکشیردی زیرا آکلادیکه اشبو شبهه انجق عنندنه باقی قالان اجسامک قرانغیله محسوساتک بولانقلغندن نشأت ایلشدر . چونکه آز ، چوق ، بر ، برک ، طوبیلامق ، طوبیلامق ، ایرلق هپ اجسامک صقنلرندندر حالبوکه ذات حق جل وعلایه عارف اولان وماده دن منز اولمسی طولایسیله مفارق اولان ذوات حقنه نه واحد نه ده کثیر دنیلیمک واجب اولور . چونکه کثرت انجق ذواتک بر برلرینه

مغایر اولمسندن اولور، وحدت دخی اتصال واسطه سیله حاصل اولور. بوایکی شینک هیچ برینسک معناسی ماده یه ملبس و مرکب اولان معایندن بشقه هیچ برشیده اگلاشیلمز. لکن اشبو مقامده ج. آ عبارتده طارلق وارد. چونکه ا کر ماده دن مفارق اشبو ذاتلری جمع صیغه سیله اگلانه جق اولورسه ک انلرده کثرت معناسی توهم اولور. حالبوکه اشبو ذرات کثرتدن مبرادرلر. ا کر مفرد صیغه سیله اگلانه جقه سق اوتعبیر، اتحاد معناسی ایهام ایدر. حالبوکه اودوات ایچون اتحاد محالدر. بکا اویله کلیورکه یراسه کی کوزلرینه کونش ضیاسی قرانلق کورینان وجنون زنجیرنده چرینان کیمسه لر، اشبو مقامه واقف اولورلرسه (تدقیقاتنده اوقدر افراط ایلدک که عقلانک غیره سندن صیولدک! ومعقولک حکمنی بوسبتون آتدک! چونکه شینک یاواحد ویا کثیر اولمی احکام عقلیه دندر) دیه بکا هجوم ایدرلر. اویله سوبله بن کیمسه حدودینی تجاوزده تانی ایله سین وکسکین دینلی منع ایله سین وکندیسینی مهم ایله سین. ایچنده بولوندینی خسیس وقیمتسز عالم محسوساتله، حی بن یقظانک عبرت الدینی وجهله معتبر اولسون. حی بن یقظان عالم محسوساتنه بردرلو نظرله نظر ایدردی، اونی حصر و تعداد قبول ایتمه یه جک درجه ده کثیر کوریردی. صوکره بشقه درلو نظر ایدردی، اونی واحد کوریردی برمدت بونده مترددقالدی. کثیرمی واحدمی هیچ برینسه قطعی اوله رق حکم اده مزدی. اشبو محسوس اولان عالم مفرد وجمعک منشا ایدر. اشبو عالمده مفردلک وجمعلک حقیقی اگلاشینور انفصال ایزلق، اتصال بتشمک، تجزیر لشمک، مغایره بشقه لشمک، اتفاق برلشمک، بررینه اختلاف، مخالف اولق صفتلری انجق اشبو عالمده در. عجبا عالم الهی حقنده نه ظن اولونیدور. ا. اوراده نه کل نه ده بعض کله لری سوبلتماز وشاید عالم الهی به نأند برشی، بر امر حقنده الفاظ مسموعه دن بریسیله سوز سوبلنیرسه مطلق خلاف حقیقت اوزره برشی وهم وخیاله کلیر.

اوعالمی آنجق مشاهده ایدنی بیلیر وحقیقت انجق اوراده بولنانلریاننده تحقیق ایدر وبکا (عقلانک غیره سندن متخلع اولدک ومعقولک حکمنی یابانه آتدک!) دیه عیلمنسنی بن تسلیم ایدرم واونی کندی عقلیه، عقلاسیله سرینست بیراقیرم. چونکه کرک اونک کرک امثالک عقل دیدکلری شی محسوس موجودلرک اشخاصنی تتبع وتدقیق ایدن وانلردن معانی کلیه یی استنباط ایدن نفوس ناطقه دن بشقه برشی دکدر وعقلا دیدکلری کیمسه لر ایسه محسوساتنه خصوصی نظره ایله استدلال ایدن کیمسه لر در. حالبوکه بزم مناقشه ایتمکده اولدیفمز انواع مباحثه ایسه اشبو دیدکلری شیلرک هپسندن یوکسکدر. محسوسات و محسوساتنه مخصوص

کلیاتدن ماعدا سنی بیلمین کیمسه لر بو مباحثدن قولاقلرینی صیم صیق طیفاسونلر وانجق دنیا حیاتندن ظاهری بیلوب آخرتدن غافل اولان فرقه لرینه رجوع ایتسونلر! سن ده [۱] اکر علم الهی به مخصوص اشارت وتلو یحک اشبو نوعنه قناعت ایدرسهک وسویله جکمز الفاظی عادتک جاری اولدینی وجهله حمل اولنان معانی به حمل ایتزسهک حی بن یقظانک ذکری سبقت ایدن ازباب صدقه مخصوص اولان مقامده مشاهده ایلدیکی شیلردن برازیسی اسکی معلوماننه علاوه ایدرسک ایشته سویلورمکه حی بن یقظان استغراق محض وفای تامله حقیقته وصولدنصکره کریسنده هیچ بر جسم اولیان فلک اعلادانصکره ماده دن منزله اولان برذاتی مشاهده ایلدیکه نه حق وواحد اولان ذاتک عینیدر، نه ده فلکک کنديسیدر نه ده انلرک غیریدر نه کیم جلالی آینه لر دن بریسنده ظهور ایدن شمسک صورتی نه کونشک عینیدر، نه ده آینه دره، نه ده آنلرک غیریسیدر. اونلر شوفلکک مفارق اولان ذاتی ایچون اویله بر کمال اویله بر بها اویله بر جمال کوردیلرکه دیلله وصف اولمقدن چوق یوکسک و اوکا حرف ویا صوت کسوسه کییدیرلمکدن چوق ایچدر و او فلکک ذاتی ذات حق جل وعلانک مشاهده سیله صوک درجه لذت و سرور، غبطه وسونج ایچنده کوردی وینه فلک اعلائی ولی ایدن کوا کب ثابتنهک فلکیچون دخی ماده دن متبری اولان برذات کوردیکه اودات دخی نه حق اولان واحدک ذاتیدر، نه ده فلک اعلانک ماده دن مفارق اولان ذاتیدر، نه ده فلک اعلانک کندوسیدر، نه ده انلرک غیریسیدر. نه کیم کونشه مقابل برآینه دن بشقه برآینه به انعکاس ایدن کونشک صورتنده اولدینی کی. بوذات دخی فلک اعلایه مخصوص ذات ایچون کوردیکی لذت، حسن، بهایی کوردی واشبو فلکک الننده کی زحل فلکی ایچون دخی ماده دن مجرد و اولجه کوردیکی ذاتلرک نه عینی نه غیری اولان برذات مشاهده ایلدی. شمسه مقابل مرآتن بدن بشقه بر مرآته واوندن بشقه بر آینه به تجلی ایدن شمسک صورتی کی. اودات ایچون ده ذوات سابقه ایچون کوردیکی لذت و بهایی رؤیت ایلدی و افلاکک ترتیبی وجهله کونشه قارشی ترتیب اولمش اولان آینه لر دن: آینه دن آینه به انعکاس ایدرهک تجلی ایدن کونشک صورتی کی هر برفلک ایچون ماده دن مفارق و کندوسنه تقدم ایدن ذاتلرک هیچ بریسنک نه عینی نه ده غیری اولان برذات و اوداتلرک هر بریچون هیچ بر کوزک کورمندیکی وهیچ بر قولاغک ایشتمدیکی وهیچ بر بشرک خاطرینه کلمدیکی لذت، فرح، حسن و بهایی مشاهده ایلدی واشبو سیر وسلوکنه دوام ایده ایده بوتون [۱] ابن طفیلدن حکمت اشراقیه به عائد اشبو رساله یی تکلیف ایدن ارقداشنه خطابدر حاشیه.

جزاسنیله نفلک قمر ایچنده اولان عالم کون وفساده قدر کلدی واونک ایچونده ماده دن مجرد واولجه کوردیکی ذوات سابقه نك نه عینی نه غیرى اولان برذات مشاهده ایلدی که اشبو ذات ایچون یتیش بیک یوز وهر یوزده یتیش بیک آغز هر بر آغزده یتیش بیک دیل واردر، اونلرله حق اولان تک ذاتی تسبیح و تقدیس ، تمجید ایدر و اوکا اصلا فتور کلز.

کثیر اولدینی حالده کثیر توهم ایتدیکى اشبوذات ایچون رتبه جه اوندن اول اولان ذاتلر ایچون کوردیکی کال ولدت کبی بر کال ولدت کوردی . وعالم کون وفساده مخصوص اولان اشبوذات چالقلانمش صوده . ظهور ایدن کونشک صورتی کیدرکه تقدم ایدن ترتیب اوزره شمسک عینته مقابل اولان برنجی آینه دن بدأ ایله انعکاسک منتهی اولدینی صووک آینه دن صوبه انعکاس ایتشدر . اشبو مشاهدات و تحیلیاتدن صکره کندی نفسیچون برذات مشاهده ایلدیکه اگر اشبو ؛ یتیش بیک یوزلی ذاتک متجزی اولسی ممکن اولسه یدی اشبوذاتک او یتیش بیک یوزلی ذاتدن بر جزء اولدیغنه وا کر اشبو ذات یوقدن وجوده کلمسه یدی بو ذاتک اوذاتک عینی اولدیغنه وا کر اشبو ذات حادث اولدینی زمان حی بن یقظانک بدنه اختصاصی اولسه یدی اونک حادث اولدیغنه قائل اولوردوق . واشبو رتبه ده ؛ وجوده کلمش صکره دن فنا بولمش اجسامله وارلقده اونکله برابر اوله کلمش واونلره (کثیردر ویاخود هپسی بردر) دینلمک جائز اولدینی تقدیرده نهایتی یوق بر حده قدر کثرتلی اولان جسملر ایچون کندی ذاتی کبی بر جوق ذات مشاهده ایلدی . کرک کندی ذاتیچون وکرک کندی رتبه سنده بولتان ذاتلر ایچون هیچ بر کوزک کورمدیکی هیچ بر قولانگ ایشتمدیکى و هیچ بر بشرک قلبنه خطور ایتدیکى و هیچ بر واصلک وصف ایده مدیکى ووصول بولان ذواتدن ماعدا هیچ بر کیمسه نك تعقل ایده مدیکى نهایتسز بر لذت بر بها بر کوزلاک مشاهده ایدی وپاسلنمش ، کوفلنمش وبونکله زابر صورت شمسک مرتسم اولدینی جلالی آینه یه آرقه سی دونمش و یوزی اوندن چو برلمش آینه لره بکزرر و ماده دن مجرد بر جوق ذات مشاهده ایلدی . اونلر ایچون اصلا قلبنه کله ین چر کینلک اکسیکلک کوردی واونلری نهایتسز المرده و محو اولمایاجق حسرتلر ایچنده کوردی که حقیقه " اونلری عذاب چادرلری احاطه ایتمش و حجاب آتشی اونلری یاقش ، انزجاج وانجذاب دستره لر یله یچلمش لر درر .

واشبو معذب ذاتلردن ماعدا بر طاقم ذاتلری مشاهده ایلدیکه ظهور ایدر صکره محو اولور انعقاد ایدر صکره انحلال ایدر . اشبو ذاتلرک شئوناته واقف اولوق ایچون آرارلرنده نبات ایتمک کلفتده بولوندی واونلره نظر دقتی درینلشدریدی . بو یوک بر دهشت و جسم

ایشلر وغایت سرعتلی یارادبلیشلر ، درجه کاله ایرمش حکملر ، تسویه بدان ، نفخ ارواح ، یایق بوزمق کبی شیلری کوردی . او مقامده طورمسی چوق سورمدی همان غائب اولمش حاسه لری اوکا عودت ایلدی . باغینلغه بکزر اشبو خالدن آییلدی و او مقامدن آیاغی قایدی . عالم محسوسات اوکا کوز کدی ، عالم الهی اوندن غائب اولدی . چونکه ایکسینک برحالهده اجتماعلری ممکن اولماز . زیرا دنیا ایله آخرت ایکی اورتاق کیدرلر ، هر هانکیسینک کولکفی یاپارسه ک اونه کنفی کوچندیرمش اولورسک .

ابه طفیلک کندی کنسینه اعتراضی و جوابی

سوال : — سنک نقل و حکایه ایلدیکک حی بن یقظانک اشبو مشاهده سندن نمایان اولویورکه اگر ذوات مجرد ، افلاک کبی دائم الوجود جسملره متعلقسه لر اونلرک وجودلرینک دواملی اولسی ایجاب ایدر . یوقسه حیوان ناطق کبی صوکی انحلال و فساد اولان اجسامه متعلقسه لر اونلرکده فاسد ویوق اولملری لازمکلیر . نته کیم مثال کوستردیککه انعکاس آینه لرندمه کی صورتلر آنجق آینه لرک بقاسنه باغلیدر . آینه لر بوزلدقلری کبی صورتلردم بوزیلیر محو اولورلر .

جواب — نه چابوق عهدی اونوتدک و باغی چوزدک ! اوکجه سکا سوله مدکم کی که بورادم . عباره و الفاظ ایچون میدان طاردر . و هر حالده الفاظ حقیقتک بشقه سنی ایهام ایدر .
توهم ایتدیکک اشبو شبهه سنی دوشورن ؛ هر خصوصده مثال ایله مثلیمک ایکسینک بر حکم اوزره مقیسه و اعتبار ایدیشکدر و بو درلو مقایسه نک محاورات طایه نک انواعندم بیه یورودلسی موافق اولماز . نصل اولورده عالم الهی حقنده جریان ایدن محاورانده موافق اولور . حالبوکه کونشک کنسینی ، ضیایی ، صورتی ، شکلی ، آینه لر ، آینه لرده ظهور ایدنلر صورتلرینک کافه سی جسملردن آیرلمايان و آنجق جسملر واسطه سیله و جسملرده وجود بوله بیلین شیلردر . بونک ایچوندرکه وجودلری اجسامه محتاجدر و اجسامک انحلالیله انلرده انحلال ایدر ، یوق اولورلر . ذوات الهیه و ارواح ربانیه یسه کافه سی اجسامدن و اجسامه لاحق و عارض اولان شیلردن تنزهک صوک درجه سیله منزهدرلر . ازلرنده هیچ ارتباط و تعلق یوقدر و اونلره کوره اجسامک بطلانی ایله ثبوتی ، وجودیه عدمی هب مساویدرلر و ارواح الهیه نک ارتباط و تعلقلری آنجق وجودی واجب و حق اولان ذات واحدلدرکه هب سندن اول و اونلرک مبدأیدر و هب سنک سبب و موحدیدر و اونلره آنجق اوی .

دوام اعطا ایڊیور و جودلر نی انجق او ، بقا و سرمدلکه تمید ایڊیور او ذاتلرک هیچر جسمه احتیاجی یوقدر . بلکه اجسامک کافسی اونلره محتاجدرلر واکر او ذاتلرک عدملری جائز اولسه اجسامک کافسی منهدم اولور . نصل که ذات واجب و قدس تعالی حضرتلرینک عدمی جائز اولسه یدی بوتون او ذاتلر و بوتون جسملر و باشند باشه عالم حسن منهدم اولورلر و هیچ بر موجود قالمزدی . چونکه بونلرک کافسی بر برینه باغلیدرلر . عالم محسوس ؛ هرته قدر عالم الهی به تابع واکا کولکه کی و عالم الهی اوندن مستغنی و منزله ایسهده بونلکه برابر عدمی فرض ایتمک محالدر . چونکه او ؛ عالم الهی به تابعدر و فسادی شکلنک تبدیل اولونماسندن عبارتدر . یوقسه بالکلیه یوق و محو اولسی دیمک دکلدر . کتساب عزیزده بونی ناطقدر . نته کم فسادک اشبو معنایه کلسی ؛ طماغلرک آتلیش باموق کی و انسانلرک اطرافنه یاییلمش کله بکلر کی اولمزنده [١] و کونشک یواریانوب سقوط ایتمسنده [٢] و دکزک قانیوب طالعه لئمنسده وارضک بشقه ارضه تبدل ایتمسنده و کولرک اللهمک صاغ النده بو کیلوب یولئمنسده واقع اولشدر . ایشته بورایه قدر سکا سویلیدیکم شیلری ؛ حی بن یقظانک او بویوک مقامده مشاهده ایلیدیکی شیلردن اشارت طریقله بیاننه کوجم یتدیکی مقدار وار . ارتق الفاظ طریقله بوندن فضله سی ایسته مه ! چونکه اشبو مقداردن فضله سی محال کییدر .

*
*

شیمدی حی بن یقظانه عائد حکایه نك تمامی و ما بعدنی نقل ایده جکم :

حی بن یقظان ، بو مقاملرده جولانندن سکره تکالیف حیاتیه دن اوصانندی و حیات ابدی به شوق و مصراقی آرتدیجه آرتدی . آندن سکره اولجه طلب ایلیدیکی وجهله بولندینی مقامه عودت ایتمک طلبنده بولوندی . وصولنه سبب اولان اولکی سی و عملدن ده قولا ی برسی و عملله اومقامه واصل اولدی و ایلمک وصولنده دوام ایلیدیکی مدتدن ده اوزون برمدت اوراده دوام ایلیدی . آندن سکره ینه عالم حسه دوندی ، سکره مقامنه وصول ایچون اختیار کلفت ایلیدی ، برنجی و ایکنجی دفعه دن ده قولا یقله واصل اولدی و دوامی ده اوزون سوردی . کیتدیجه اومقامه واصل اولقی ده قولا ی و طور مق زمانی ده اوزون اولوردی . بردرجه به قدرکه ایستدیکی زمان واصل اولور و ایسته مدکجه اورادن آیرمازدی

مقامند طورمق و اوندن آیرلمق مشیتنه باغلی اولمق درجه سی بولونجه قدر اوکا ملازمت ایتدی .
دها زیاده تقلیلی قابل اولاما یا حق درجه به قدر یقلیل ایتدیکی بدنک حوائج ضرور یسندن
ماعد ا هیچ بر خصوص ایچون اومقامدن آیرلماز اولدی . بونکله برابر اشبو مقامندن آیرلماسنه
اونی دعوت ایتکده اولان بدنندن آیریلوب ده مستریح اولمای ، ابدی بر قور تبولوشله
بولوندیغی لذته طوغری قور تبولمای و بدنک ضرورتی ایچون مقامندن آیرلدیغی زمان چکدیکی
الم و عذابدن خلاص اولمای اللهدن تمنی ایلردی و نشانی کونندن اللی به یا ناشنجا به قدر
اشبو حال اوزره قالدی و او صره لرده (اسال) نامنده بر یسیله تصادفاً ملاقات ایلدی
اونکله وقوع بولان حکایه سی بوندن صکره ذکر اولنه چقدر .

*
*
*

حی بن یقظانک بدایت نشائی حقنده ایکی قول اوزره اختلاف حاصل اولدیغی بوقاروده
بیان اولغوش ایدی تناسل بنفسه بی محال عد ایدن ایکنجی قوله کوره طوغدیغی جزیره به
قریب بر جزیره دها وار ایدی و او جزیره ، انبیای متقدمیندن بعضیسندن مأخوذ اولوب
صحیح اولان شریعتنه متمسک بر ملتته انتقال ایلشدی . اوملت ، بوتون موجودات حقیقیه بی
او موجوداتک خیالات و صورتلری کوستره رک نفوس بشرده جمهور ، عوامله محاوره ده
عرف و عادتک جاری اولدیغی وجهله ضرور امثاله افاده ایدن بر ملتدی . بونلرک ملیتی کیتدکجه
جزیره ده انتشار و کسب قوت و غلبه ایلدی . اک نهایه جزیره نک پادشاهی ده اوملتک شریعتنه
انقیاد ایلدی و اوراده کی انسانلری بوشریعتی قبوله اجبار ایلدی . او جزیره ده اهل فضیلتدن
وخیره رغبتی اولانلردن بر یسی (ایسال) دیکری (سلمان) ناملرنده ایکی کنج نشأت
ایتمشردی اونلرک ایکسی ده او دی حسن قبوله تلیق ایتدیلر و او شریعتک بوتون احکامنی
الزام ایلدیلر و امر ایتدیکی عمللره مواظبه ایتدیلر و بو حال اوزره هم محبت اولدیلر و آرا صیرا
الله تعالی حضرتلرینک صفات جلیله سیله ملائکة سفی و صفات معادی ، ثواب و عقابی حقنده
وارد اولان او شریعتک الفاظنی او کره زیر لردی .

(اسال) ک باطنه دالماسی دها زیاده ایدی و معانی روحانیه به دها فضله واقف ایدی ،
الفاظ ظاهره بی تأویل به زیاده جه میال ایدی . ارقداشی اولان (سلمان) ک او شریعتک ظاهرینی
محافظة به اعتناسی دها فضله ایدی و تأویلدن چوق اوزاقدی . ظاهرینی تصرفدن و باطننی
تأملدن چوق توقف ایدردی و هر ایکسی اعمال ظاهره ده و نفسلرینی محاسبه ده هوا و هوسلریله

مجاهده جدا چالیشقانیدیلر اوو شریعتده برطاقم قوللر وار ایدی که انسانلری عزلت و کوشه ازوایه چکلمکه دعوت ایدر و فوز و سلامتک عزلت و یالکزلقده اولدیفنه دلالت ایدرلردی و برطاقم قوللر دها وار ایدیکه احتلاط و جماعته ملازمتی امر ایدرلردی (اسال) عزلتی امر اولان قولی اختیار و اوکا باغلاندی چونکه طبیعتده، تفکرده دوام ایتک و عبرت آناحق شیلره ملازم اولمق و قهرمعانییه طالمق مرکوز ایدی. بو املنه قاووشمق اکثریتله یالکزلقده اوکا میسر اولوردی (سالمان) جماعته ملازمته امر اولان قولی اختیارله اوکا یابشدی چونکه طبیعتده، تفکردن و ظامری تأویل و تصر فدن قورقاقق وار ایدی و جماعته ملازمت ایتک اوندن و سوسه بی دفع ایدر و عارض اوله جق شبه لری ازاله ایدر و شیطانلرک القاتندن اونی حمایه ایلر ظن ایدردی.

واشبو رأی ده اختلافلری، افتراقلرینه سبب اولدی و (اسال) حی بن یقظانک وجوده کلدیکی سویانن جزیره بی ایشتمشدی و او جزیره ده بولمق، قولایلق اعتدال هوانک اولدیفنی و مطلوبنه نائل اولمق ایچون اوراده یالکزلقک ممکن اوله جغنی بیلردی.

بونک اورایه رحلت ایتک و قالان بقیه عمرنده اوراده بوتون انسانلردن حال اعتزالده بولمق اوزره عزمنی تعمیم ایلدی عزمنی متعاقب بوتون مالنی طوبیلادی بر قسیمله اونی جزیره یه قدر کؤتوره جک برقایق کیرالدی متباقیسنی فقرا آره سندن داغیتدی وارقداشی (سالمان) له و داغلشدی و دکوزه را کب اولدی. قایقچیلر اونی جزیره یه قدر کؤتوردیلر و ساحلده براقوب اوندن آیرلیدیلر (اسال) او جزیره ده قالدی. الله عبادت و اونی تقدیس و تعظیم و اسماء حسنی و صفات جلیله الهیه بی ده تفکر ایدردی، خاطر ی داغیلمز و فکری مشوش اولمازدی، غدایه محتاج اولدیفنی زمانلرده جزیره ده کی میوه لر دن و اولانا جق حیوانلردن آجلقنی دفع ایده جک قدر آیلردی و او حال اوزره برمدت قالدی، اومدت نظر فنده ممکن برسرور و ربنک مناجاتیه بویوک برانس ایچنده ایدی. هر کون الطاف الهیه سندن و مزینتی هدایای جلیله سندن، مطالبنک و غدا خصوصنک قولایلاشدر مسندن یقیننی کؤکلشدره جک و کوزلرینی تنویر ایده جک مهم شیلری مشاهده ایدردی. (اسال) مجاهده ایله اشتغال ایتمکده بولندیفنی اومدت نظر فنده حی بن یقظان بولوندیفنی مقامات کریمه سندن صوگ درجه ده مستغرق ایدی. احتیاجی اولدیفنی غدا سنی آلمق ایچون هفته ده بر دفعه دن فضلّه مغاره سندن ایرلسازدی اونک ایچون ایلک اوکجه (اسال) اوکا مطلع اولمادی. جزیره نک اطرافنی دولاشیر، کوشه و بوجاقلرده اجرای سیاحت ایدر، هیچ برانسان کورمز و انسانلردن هیچ

بر اثر مشاهده ایتمزدی. بوسیدن طولای جزیره انسیق ارتار و ایچی فرحنیردی زیر اعزالت و افرادك صوك درجه سنی ارامه بی عزم ایتمشدی. اك نهایه اجرای سیاحت ایتمكده اولدینی کونلرك برنده حی بن یقظان ده غذا ارامق ایچون مغاره سندن چیمش ایدی (اسال) ده اونك چیقدینی طرفده ایدی و بربرلرینی کوردیلر (اسال) حی بن یقظانی ده کندیسینی کبی انسانلردن عزالت نیتیه او جزیره چقان مابلردن اولدینه حکم ایتمكده تردد ایتمدی لکن اوکا کورینوب معارفه پیدا ایتدیکی تقدیرده او معارفه نك، بولتدینی حالنك بوزلمسنة سبیت و یرمه سندن و مأمولنه واصل اولوق ایچون مانع تشکیل ایتمسندن قوزقدی. حی بن یقظان ایسه اونك نه اولدینی اکللامادی چونکه اونی اووقته قدر کورمش اولدینی حیوانلرك هیچ بریستك شكلی و صورتنده کورمدی و اوزرنده بولنان یوك و قیلدن معمول و سیاه البسه بی لباس طبیعی ظن ایلدی برمدت حیرت ایچنده قالدی. اسال، حالندن مشغول ایتمسندن قورقه رق همان اوکا آرقه سنی چویردی، قاچدی. حی بن یقظان پیشنی براقادی ایزنی تعقیبه قویولدی چونکه اشیاك کهنی تحقیق ایتمک طبیعتنده مندیج ایدی قوشمسی کیتدیجه کسب شدت ایدم جگنی کورنجه براز کیریلندی و اونی آلامق ایچون صاقلانندی تا که اسال اونك کیری دوندیکنی و او جهندن اوزاقلاشدیغنی ظن ایلدی صکره نمازه دعا و نیازه باشلادی و اشبو حال اونی هرشیدن مشغول قیلدی حی بن یقظان یواش یواش اوکا یاقلاشدی و اسالک اوندن خبری یوغیدی و اوکا او قدر یا قینلا سدیکه او قومسنی، تسبیحنی، اغلاماسنی ایشدیردی و تواضع ایتمسنی کوردی و انواع حیوانانك هیچ بریسندن اووقته قدر ایشتمدیکی کوزل برس، منتظم حرفلر ایشتمدی. شکلنه سیاسنه باقدی و اونی کندی، شکل و قیافتنده بولدی. اوزرنده کی لباسك طبیعی اولمایوب کندی لباسی کبی صنی بلباس اولدینی آکلادی و اونك خشوع و خضوعنی و اغلایشی کورنجه اونك حقه عارف اولان ذواتدن اولدیننده شبه ایتمدی. اونی آ کلایمه کندوسنده برشوق حاصل اولدی و لدنیاتی و اغلاماسنه و یالوارمسنه سبب اولان شیك نه اولدینی کورمک ایسته دی اونك ایچون اوکا او قدر زیاده یاقلاشدی که اسال فرقه واردی و قوشمقدمه سرعتنی زیاده لشدیردی حی بن یقظان ده بوتون قوتیه ارقه سندن قوشدی، اك نهایه اوکا ایشتمدی. چونکه جناب حق اوکا علماً و جسماً بیوک و واسع برقوت اعطا ایلشدی پیشنی براقادی و اونی یاقلادی و قور توملسنه مجال و یرمدی. اسال؛ حی بن یقظانه، یوکلی حیوانات دریسنی لباس و قیللاری وجودنك اکثریسینی اورترجه سنه اوزامش اوله رق باقوب قوشمقدمه کی سرعتنی و قوت بطشنی کورونجه اوندن

حسوك دربخه قورقدي و مرحتني جلب ايميه وحی بن یقظانك آكلامدینی و آنجق جزع
علائمی اولدینی فرق و تمیز ایدرك آندن باشقه نه اولدینی بیلمدیکی لافلرله اونى کندوسنه
حیل ایتدیرمه به اوغراشدی .

حی بن یقظان ده بعض حیوانلردن اوکرمش اولدینی صوتلرله اونى کندوسنه
رام و خوف و خشیتنى ازاله به چالیشیر و یانلری صیقاردی و اوکا تملق ایدردی سرور و کولر
یوزلیك کوستردی . تا که (اسال) ك قورقوسی زائل اولدی و قلبی سکونت بولدی و اوکا
فتالق یاقمی ایسته مدیکنى بیلدی . (اسال) ایسه اسکیدن بری ظواهری اوکره نمه به قناعت
ایتمه یرك عام تأویل و حقیقی اوکره نمه به محبتی اولدی ایچون چوق لسان اوکره نمشیدی
و اولسنده مهارتی وار ایدی . اونك ایچون هر برلسانه اونکله قونوشور و حالنی صورار
و آكلامسنه چالیشیردی . آكلامسنه قادر اولامادی ، حی بن یقظان (اسال) دن هر ایشیتدیکی
سوزلردن تمجب ایدردی و نه اولدینی آكلایه مازدی آنجق سرور و حسن قبول اظهار
ایدردی . هر بری دیگرینك حالندن استغراب ایدردی و (اسال) یاننده آیرلدینی مغفور
جزیره دن کتیرمش اولدینی بیه جکلردن بر مقدار قالمش ایدی . اونى حی بن یقظانك
اوکنه قویدی . حی بن یقظان اونى اولجه کورمدیکی ایچون نه اولدینی بیلمدی (اسال)
کندوسى اوندن ییدی و بیه سی ایچون حی بن یقظانه اشارت ایلدی . حی بن یقظان ایسه
غداى تناول ایتك خصوصنده التزام ایلدیکی شرطی مطالعه به دالدى و کندوسنه تقدیم
اولتان شیتك اصلی نه اولدینی بیلمدی و تناولی جائزى دکلی دییه اکلندن امتناع ایلدی .
(اسال) ؛ حی بن یقظانى ، یه کی بیه به ترغیدن و قلبنى استحاله دن کیری طورمادی .
حالبوکه حی بن یقظانك (اسال) ی اوکرمك ایچون حرصی ، اشتهاى غالب اولمش
اولدینیچون طعامی بیکدن امتناعی دوام ایدرسه (اسال) ی کندوسدن متوحش ایتمسندن
قورقدي بونك طعامی بیه به اقدام ایلدی و اوندن ییدی ، طعامی طاتوب لذیذ اولدینه واقف
اولونجه غداى انتخاب ایچون التزام ایتدیکی عهدینی نقض ایلمسى طولانیسیله یابدینك فالغنى
آكلادی و یابدینه پشمان اولدی و (اسال) دن آیرلوب کیتدی . شانه و بولندینی مقام
کریمنه عودت ایتك ایسته دی لیکن چابوجك مشاهده حالى اوکا میسر اولمادی بونك ایچون
(اسال) ك حقیقت حاله کسب و قوفله قلبنده اوکا اولان میل و رغبتی زائل اولونجه به قدر
عالم حسده اونکله برابر قالمق و آندن صکره قابی شواغلدن فارغ اولارق مقامنه عودت
ایتك رأینده بولندی و (اسال) ك رفاقتنى التزام ایلدی . (اسال) دخى اونك تکلم ایتسنه

قادر اولمادیغنی کورونجه یولنه دو قونه جق شیر بولونماسی غایله سندن امنیت کسب ایلدی. الله
 زردنه بویوک براجر قازانق و قریت پیدا ایتک آرزوسیه حی بن یقظانه عام، دین ولسان
 او کرمک املنده بولندی بوامله نائل اولق ایچون اک اول اوکا سوز سویله مینی او کرمه یه
 باشلادی. سویله که موجوداتک شخصلرینه اشارت ایدر واسملرنی سویلر و تکرار لاردی.
 و محاورانده مستعمل اولان کلملری او کرمه دنجیه قدر مسمیانه اشارتله برابر اسملرنی سویلر
 و اوکاده سویله مسنی تکلیف ایدردی و تعلیمنده تدریجه رعایت ایده ایده آز برمدت ایچنده
 سوز سویله مینه باشلادی. آندن صکره (اسال) اوکا حالی و نزه دن او جزیره کلدیکی
 صوردی. حی بن یقظان کندیسنک نه مبدائی نه ده کندوسنی بسله ین جیلانندن بشقه نه آتسه سنی
 ونده باباسنی بیلمدیکی (اسال) سویلدی و بوتون حال و شاننی و وصول مرتبه سنه منتهی
 اولونجه یه قدر معرفتی سایه سنده نه صورتله و نصل ترقی ایلدیکنی اوکا توصیف و بیان ایلدی (اسال).
 حی بن یقظانن اشبو حقایقک، عالم حسدن مفارق و ذات حق جل علیه عارف اولان ذواتک وصفنی
 ایشیدنجه و حی بن یقظان، اسال ایچون ذات حق «مزوجل» ی اسماء حسنا سیه واصل اولدینی
 زمانلرده مشاهده ایلدیکی واصل اولانلرک لذتلرنی و مشاهده دن محجوب اولانلرک الملرنی ممکن
 اولدینی قدر و وصف و بیان ایلدینجه (اسال) ک هیچ شک و شبهه سی قالمادیکه تلقی بالمقول ایلدیکی
 شریعتده وارد و (اه مزوجل) یه و ملئکسنه و کتابلرینه و رسوللرینه و آخرت کونه و جنتنه
 جهنمنه هاند اولان شیرک کافه سی حی بن یقظانک مشاهده ایلش اولدینی اشبو شیرک
 مثاللریدر. اونی متعاقب قابنک کوزی آجلدی، و فکرینک آتشی پارلادی. و عندنده
 عقلیات ایله تعلیات بربرینه توافق ایلدی. و نصوص ظاهره یی حقیقت اوزره حمل ایتک
 ایچون تاویل یوللری اوکا یاقینلاشدی. و حل اولمادق هیچ برمشکلی و آجلمادق هیچ
 برقبالی مسئله سی و میدانه چیقما یان هیچ بر درین شبهه سی قالمادی. و عقل صحیح اصحابی
 اولان ذوات صره سنه کچدی. اوزمان حی بن یقظانه تعظیم و توقیر کوزیله باقدی. اونک
 هیچ قورقوسی و هیچ براندیشه و حزنی اولمایان اولیاء الله دن اولدینی آکلادی.

بابان زاده

- بتمه دی -

رشید